

ผลการประเมินสมรรถนะภาพ ปี 2547

- ลักวิชัย... วิชัยทอ

๑ ประเมินศึกษา ตมศึกษา ตชภาพ ๒๕๔๗ พพท

2547

ถักรอย.....ร้อยทอ

~~ประสพการณ์~~ ๕ กรณีศึกษาสมัชชาสุขภาพเฉพาะพื้นที่ ปี ๒๕๔๗

สารบัญ

	หน้า
ขึ้นลาย	๑
สื่อส่องสมัชชา...พันธสัญญาเพื่อชุมชน (สมัชชาสุขภาพจังหวัดเชียงราย)	๒
รวมพลังตามประสาน...สู่น่านสันติสุข <i>→ สมัชชาสุขภาพชุมชน ๒๐๒๐</i> (สมัชชาสุขภาพจังหวัดน่าน)	๘
สถาบันการศึกษากับการรับใช้สังคม : ถึงคราวของ “หอคอย” (สมัชชาสุขภาพจังหวัดมหาสารคาม)	๑๘
Small is Beautiful : น้อยเพียงหนึ่ง... แต่ถึงงาม (สมัชชาสุขภาพจังหวัดหนองบัวลำภู)	๒๕
ดีจะชุมชน : ทูทางสังคมที่เสริมส่งความเข้มแข็งของสมัชชา (สมัชชาสุขภาพจังหวัดตราด)	๓๒
ชุมชนต้นแบบสุขภาพองค์กรรวม <i>→ ๑ ชม. (๑๐ นาที) ๑๐๒๐ จังหวัดขอนแก่น ๑๐๒๐/๒๕.๖</i> (สมัชชาสุขภาพจังหวัดระยอง)	๓๕
หลักสูตรการเรียนรู้อะของชุมชน...คือดอกผลแห่งสมัชชา (สมัชชาสุขภาพจังหวัดนครปฐม)	๔๖
แกะรอยตาหนา... สมัชชาเมืองคนคอน (สมัชชาสุขภาพจังหวัดนครศรีธรรมราช)	๕๓
กอบก่อเป็นกองทราย...สงบงายได้ร่มธรรม (สมัชชาสุขภาพจังหวัดพัทลุง)	๖๒
คลายปม	๖๕

จึ้นลาย...

.....

ห้วงเวลากว่า ๔ ปีที่ผ่านมา ได้เกิดปรากฏการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่ง ที่พยายามเคลื่อนตัวไปสู่ความเป็นสังคมแห่งสุขภาวะ ภายใต้กระบวนการทัศน์ใหม่ของการปฏิรูประบบสุขภาพ แรกหน่อก่อนผลอยู่ทั่วไปแทบทุกพื้นที่ของประเทศไทย

หนึ่งในความพยายามนั้น คือ การทดลองใช้กลไกสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม ในนาม “กระบวนการสมัชชาสุขภาพ” ซึ่งถูกกำหนดไว้ในร่างพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ และกำลังรอการประกาศบังคับใช้ในอนาคตอันใกล้

นั่นคือ... การเปิดแนว “สังคมสมานฉันท์” จากความร่วมมือของสังคม ๓ ฝ่าย

รัฐ... วิชาชีพ..... ประชาชน.....

ถึงแม้ความเป็นจริงที่เห็นและเป็นอยู่ ณ วันนี้ของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น อาจเป็นไปได้เพียงวัฒนธรรมย่อยของกลุ่มคนเล็ก ๆ เท่านั้น

แต่ในอนาคต ปรากฏการณ์ “สังคมสมานฉันท์” อาจกลายเป็นนวัตกรรมทางวัฒนธรรมร่วมของสังคมไทย ในฐานะผลผลิตของประดิษฐกรรมอันเกิดจากพลังแห่งการมีส่วนร่วม ที่ผ่านการเรียนรู้... สังคม... ซึมซับ... แล้วสืบทอดอย่างต่อเนื่อง... ยาวนาน

ในที่สุด ก็จะก่อเกิดเป็นวัฒนธรรมใหม่ อันมีที่มาจากแก่นรากของวิถีคิดซึ่งเคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์โดยแท้.....

“๘ กรณีศึกษาสมัชชาสุขภาพเฉพาะพื้นที่ ปี ๒๕๔๗” ที่ผ่านการเรียงคำและจะเริ่มเล่าความนับจากนี้ ถือเป็นเศษเสี้ยวของปรากฏการณ์อันทรงคุณค่านั้น เป็นเศษเสี้ยวที่พอจะเป็นบทพิสูจน์ได้ว่า “พลังแห่งการมีส่วนร่วม” กำลังโอบล้อมและร้อยรูปสังคมอยู่แทบทุกขณะทั่วผืนแผ่นดิน มีคุณค่าเพียงพอที่จะทำให้สังคมได้ประจักษ์ชัดว่า “รูปพลังแห่งการมีส่วนร่วม” นั้น.....งดงามเพียงใด !

“รูปพลังแห่งการมีส่วนร่วม” ที่เกิดขึ้น เปรียบไปก็คล้ายกับ “ผืนผ้า” จากผ้าผืนเล็กๆ ที่ผ่านการถักทอตามรูปร่างเฉพาะของแต่ละถิ่นแต่ละนาม ตามความเหมาะสมความควร ฉายภาพลายให้โดดเด่นจนเห็นชัด หากนำผ้าต่างผืนต่างลายมาเชื่อมต่อกัน ก็คงจะได้ผ้าผืนใหญ่ที่ให้ความงดงามแปลกตาตามเส้นด้ายและลายทอคงเป็นผ้าผืนสวยที่ช่วยห่มคลุมให้ผองเราได้อบอุ่นและอุ่นใจ....ตราบนานแสนนาน

เป็นผ้าผืนที่ผ่านการ “ถักทอ.....ร้อยทอ” ด้วยความรัก ความเข้าใจ และเติมไปด้วยพลัง..... !

ขี้นลาย...

.....

ห้วงเวลากว่า ๔ ปีที่ผ่านมา ได้เกิดปรากฏการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่ง ที่พยายามเคลื่อนตัวไปสู่ความเป็นสังคมแห่งสุขภาวะ ภายใต้กระบวนการทัศน์ใหม่ของการปฏิรูประบบสุขภาพ แรกหน่อก่อนผลอยู่ทั่วไปแทบทุกพื้นที่ของประเทศไทย

หนึ่งในความพยายามนั้น คือ การทดลองใช้กลไกสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม ในนาม “กระบวนการสมัชชาสุขภาพ” ซึ่งถูกกำหนดไว้ในร่างพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ และกำลังรอการประกาศบังคับใช้ในอนาคตอันใกล้

นั่นคือ... การเปิดแนว “สังคมสมานฉันท์” จากความร่วมมือของสังคม ๓ ฝ่าย

รัฐ.... วิชาชีพ..... ประชาชน.....

ถึงแม้ความเป็นจริงที่เห็นและเป็นอยู่ ณ วันนี้ของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น อาจเป็นได้เพียงวัฒนธรรมย่อยของกลุ่มคนเล็ก ๆ เท่านั้น

แต่ในอนาคต ปรากฏการณ์ “สังคมสมานฉันท์” อาจกลายเป็นนวัตกรรมทางวัฒนธรรมร่วมของสังคมไทย ในฐานะผลผลิตของประดิษฐกรรมอันเกิดจากพลังแห่งการมีส่วนร่วม ที่ผ่านการเรียนรู้... ตั้งสม... ซึมซับ.... แล้วสืบทอดอย่างต่อเนื่อง.... ยาวนาน

ในที่สุด ก็จะถูกเกิดเป็นวัฒนธรรมใหม่ อันมีที่มาจากแก่นรากของวิถีคิดซึ่งเคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์โดยแท้.....

“๕ กรณีศึกษาสมัชชาสุขภาพเฉพาะพื้นที่ ปี ๒๕๔๗” ที่ผ่านการเรียงคำและจะเริ่มเล่าความนับจากนี้ ถือเป็นเศษเสี้ยวของปรากฏการณ์อันทรงคุณค่านั้น เป็นเศษเสี้ยวที่พอจะเป็นบทพิสูจน์ได้ว่า “พลังแห่งการมีส่วนร่วม” กำลังโอบล้อมและร้อยรูปสังคมอยู่แทบทุกขณะทั่วผืนแผ่นดิน มีคุณค่าเพียงพอที่จะทำให้สังคมได้ประจักษ์ชัดว่า “รูปพลังแห่งการมีส่วนร่วม” นั้น.....งดงามเพียงใด !

“รูปพลังแห่งการมีส่วนร่วม” ที่เกิดขึ้น เปรียบไปก็คล้ายกับ “ผืนผ้า” จากผ้าผืนเล็กๆ ที่ผ่านการถักทอตามรูปร่างเฉพาะของแต่ละถิ่นแต่ละนาม ตามความเหมาะสมสมควร ฉายภาพลายให้โดดเด่นจนเห็นชัด หากนำผ้าต่างผืนต่างลายมาเชื่อมต่อกัน ก็คงจะได้ผ้าผืนใหญ่ที่ให้ความงดงามแปลกตาตามเส้นด้ายและลายทอคงเป็นผ้าผืนสวยที่ช่วยห่มคลุมให้ผองเราได้คืออ้อมและอุ่นใจ....ตราบนานแสนนาน

เป็นผ้าผืนที่ผ่านการ “ถักทอ.....ร้อยทอ” ด้วยความรัก ความเข้าใจ และเติมไปด้วยพลัง..... !

สื่อส่องสมาชิก...พันธสัญญาเพื่อชุมชน

(สมาชิกสุขภาพจังหวัดเชียงราย)

เกริ่นบอกแล้วออกอากาศ....

คงปฏิเสธไม่ได้ว่า ปัจจุบัน นวัตกรรมของมวลมนุษยชาติที่เรียกกันว่า “เทคโนโลยีการสื่อสาร” นั้น มีผลต่อวิถีชีวิตของมนุษย์มากมายเหลือคณานับ จับเวลาได้ตั้งแต่ต้นลมตาจนกระทั่งลมตัวลงนอน ที่เห็นชัดเจนที่สุดก็คือ “สื่อประเภทวิทยุและโทรทัศน์” ซึ่งสนองตอบความต้องการได้ทันทีที่..... *นี้วกกลับมา!*

หลายต่อหลายครั้งที่หัวข้อหรือประเด็นของการแก้ปัญหาต่าง ๆ เกิดขึ้นเพราะการเริ่มต้นของวิทยุหรือจากโทรทัศน์บางรายการ แล้วเกิดการวิพากษ์วิจารณ์โดยคนในสังคม จนบางครั้ง จาก “กระแสของสังคม” ก็ได้กลายเป็นนโยบายระดับชาติในที่สุด คงยังไม่ลืมเหตุการณ์ “ทูลกระหม่อมประชวรประชวรสาหัส” หรือต้องเคยประหลาดใจกับกระแสการประกาศก้องทำนองแผ่นดินเกี่ยวกับหนังสือ “โหมโรง” ที่พลิกวิกฤติเป็นโอกาสในภายหลัง หรือการร่วมหืออือและโหยให้กับภาพชีวิตของคนเล็ก ๆ อย่าง “หนั่งและเมย์” “ยายฮาย” “ดาบวิชัย” “ปู่เย็น” รวมถึงเรื่องราวสุดครหาใจของ “แอน ทองดี เด็กหญิงจากแดนหญิง” ที่นำเสนอผ่านรายการสารคดี “คนค้นคน” จนชีวิตเจ้าของเรื่องบางรายต้องพลิกผันไปเพียงชั่วเวลาข้ามคืน จากคนบนรายทางที่ไม่เคยมีใครเหลียวแล กลับกลายเป็นคนญาติเยอะที่ใคร ๆ ก็อยากข้องเกี่ยวขอเป็นลูกหลาน...พี่ป้า...น้าอา นี้ไม่นับรวม “อาสาสมัครผู้อยากทำความดีเพื่อสังคม” ที่มีจำนวนสมาชิกนับหมื่นนับแสนราย โดยใช้เวลาไม่นานนักหลังจากที่ได้ฟังรายการวิทยุประเภท “ร่วมด้วยช่วยกัน” หรือ “วิทยุเพื่อปวงชน”!

ปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นนี้ หากจะสรุปว่า “สื่อ” คือสิ่งอันทรงอิทธิพลที่สุดของโลกมนุษย์ในยุคปัจจุบัน ก็คงไม่ผิดไปจากนี้นัก ซึ่ง ดร.กาญจนา แก้วเทพ *นักวิชาการด้านสื่อสารมวลชน* เคยแสดงทรรศนะเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้อย่างน่าสนใจ สรุปเป็นขอมูลความคิดได้ว่า สื่อมวลชนเป็นส่วนเสี้ยวสำคัญในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมในยุคสมัยปัจจุบัน เกิดวาทกรรมมากมายเกี่ยวกับสถาบันสื่อมวลชน โดยเฉพาะวาทกรรมชุดที่เกี่ยวข้องกับ “ฝากความหวัง” ซึ่งสื่อมักจะถูกฝากผีฝากไข้ ต้องรับฝากอนาคตของสังคมเอาไว้แทบทุกเรื่อง นับตั้งแต่เรื่องการเกิด แก่ เจ็บ ไปจนกระทั่งถึงเรื่องการตาย....

“คลื่นวิทยุ” ถือเป็นสื่อหนึ่งที่ทรงอิทธิพลอันดับต้น ๆ ซึ่งส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของมนุษย์ เหตุเพราะเข้าถึงกลุ่มคนฟังได้ง่ายและสะดวกที่สุด แค่เพียงมีเงินไม่ถึงครึ่งร้อยก็สามารถหาซื้อวิทยุพกพาขนาดเล็ก ๆ มาหมุนหาค้นรับฟังเพลงฟังข่าวได้แล้ว และเพราะความเข้าถึงกลุ่มคนฟังได้ง่ายนี้เอง สื่อวิทยุจึงมีทั้งคุณและโทษ โดยเฉพาะการตกเป็นเหยื่อของโฆษณาแทบทุกรูปแบบเพื่อความอยู่รอดของกิจการ จึงกลายเป็นช่องทางให้เจ้าของสินค้าเข้ามาบีบบังคับควบคุมเนื้อหาของรายการที่ตนเองเป็นผู้สนับสนุนไม่ทางตรงก็ทางอ้อม ทั้งผ่านเสียงเพลงและเกมประจำรายการ แม้กระทั่งแอบแฝงไปกับเวลาของข่าวประจำวันที่แนบเนียนจนตามแทบไม่ทัน

อย่างไรก็ดี ถึงแม้ว่าในบ้านในเมืองนี้จะมีคลื่นวิทยุประเภท “ได้ครับพี่ ยินดีครับผม เหมาะสมครับ ท่าน” ที่สยบยอมต่อการโฆษณาสินค้า แข่งกันเปิดเพลงเล่นเกมตามกระแสสังคมด้วยหวังผลสุดยอดทางธุรกิจแล้ว แต่ก็ยังมีคลื่นวิทยุบางประเภทที่พยายามทวนกระแส หันกลับมาทำคลื่นเพื่อสังคม ให้เป็นวิทยุเพื่อชุมชน โดยเปิดโอกาสให้คนฟังเข้าร่วมแสดงความคิดเห็น มีสิทธิที่จะเห็นหรือไม่เห็นด้วยกับนโยบายหรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมผ่านรายการ เป็นเวทีให้คนรากหญ้าได้เข้ามาร่วมเป็นวิทยากรในรายการ แทนที่จะมี

พื้นที่ให้เฉพาะนักคิดนักวิชาการบนหอคอยงาช้างเฉกเช่นที่ผ่านมา และน่าจะเป็นนิมิตหมายที่ดี ที่คลื่นเสรี
ลักษณะนี้กำลังสาดซัดมาเรื่อย ๆ เป็นระลอก อย่างน้อยก็ที่นี่ ณ “จังหวัดเชียงราย” แห่งนี้ ที่ซึ่งคลื่นวิทยุ
ทางเลือกคลื่นใหม่กำลังทำหน้าที่นั้น เป็นหน้าที่เพื่อสังคม เพื่อชุมชน.... อย่างแท้จริง !

“คลื่นวิทยุชุมชนร่วมด้วยช่วยกัน จังหวัดเชียงราย” ซึ่งออกอากาศผ่านสถานีวิทยุกระจายเสียงกรม
ประมง F.M. ๑๐๓ Mhz. ที่มีกำลังส่งครอบคลุมเกือบทั่วจังหวัดเชียงราย คือคลื่นวิทยุทางเลือกคลื่นใหม่คลื่นนั้น !

ร่วมด้วยช่วยคิด....เติมชีวิตสมัชชา

จากจุดเริ่มต้นเมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๔๓ จากสถานีวิทยุเอฟเอ็มคลื่นเล็ก ๆ วิทยุชุมชนคลื่นแรก
ของจังหวัดเชียงราย ซึ่งมีหลักคิดของการทำงานเพื่อชุมชน ต้องการให้เป็นคลื่นที่มีไว้เพื่อให้ชาวบ้านร้องทุกข์
เป็นสื่อกลางประสานระหว่างองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ณ วันนี้ คลื่นวิทยุชุมชนแห่งนี้
กำลังได้รับการต้อนรับจากคนฟังแทบทั้งจังหวัดเชียงราย พิสูจน์ได้จากคำพูดของ คุณสุเวศน์ อินสันทราย
ผู้จัดการวิทยุชุมชนร่วมด้วยช่วยกัน สาขาจังหวัดเชียงราย ที่ว่า

“... ไม่น่าเชื่อที่คลื่นวิทยุชุมชนสามารถสร้างความนิยมได้ขนาดนี้ ความนิยมจะรองก็แค่ อสมท. เท่านั้น
คนหันมาฟังคลื่นนี้เยอะมาก กลุ่มองค์กรต่าง ๆ ก็ให้ความสนับสนุน อาจจะเป็นเพราะเหมือนเราเปิดโอกาสให้
ท้องถิ่นเข้ามาเป็นเจ้าของ อย่างสินค้าที่เข้ามาสนับสนุนเราก็คัดเลือก อะไรที่เป็นผลกระทบต่อสังคมเราก็ไม่รับ
เช่น ปู่เคมี สุรายเมาต่าง ๆ เรานั้นการสมานฉันท์มากกว่า ใช้ความนุ่มนวล จึงไม่มีการทะเลาะเบาะแว้งกับ
หน่วยงานใดเลย เป็นการสร้างมิตรมากกว่าสร้างศัตรู เราเสนอความจริง มีข้อมูลสนับสนุน เรื่องแต่ละเรื่อง
เราประสานงานกับองค์กรต่าง ๆ ในท้องถิ่น เราพยายามจะอุดช่องว่างทั้งภาคราชการและภาคประชาชน
สำหรับวิธีการตอบผ่านรายการนั้น เราส่งสายต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรง ถ้าตอบ ณ ที่นั้นได้ก็ดี แต่ถ้า
ติดต่อไม่ได้จริงๆ ก็ฝากเรื่องแล้วค่อยติดตาม...”

เนื่องเพราะหลักคิดของคลื่นวิทยุเป็นลักษณะเช่นนี้เอง เมื่อหน่วยงานหรือภาคส่วนต่าง ๆ มีภารกิจหรือมี
กิจกรรมใด ๆ ก็มักนึกถึงสถานีวิทยุแห่งนี้เป็นอันดับต้น ๆ ไม่เว้นแม้แต่เรื่องของ “สมัชชาสุขภาพ” ที่กำลังก่อร่าง
สร้างเรื่องกันในจังหวัด ถึงแม้ว่าช่วงแรกจะมีบทบาทเพียงแค่หน่วยประชาสัมพันธ์งาน แต่เมื่อได้มีโอกาสร่วม
คิดร่วมคุยกันบ่อยครั้งเข้า และเมื่อคลื่นความคิดตรงกัน คลื่นวิทยุสวรรค์ก็เปิดทาง นับจากนั้น สื่อวิทยุอย่าง
“ร่วมด้วยช่วยกัน” แห่งนี้ ก็ได้เข้าร่วมขับเคลื่อนกับทีมสมัชชาสุขภาพเชียงรายอย่างเต็มตัว ยืนยันได้จากคำพูด
อีกครั้งของ คุณสุเวศน์ อินสันทราย ถึงกรณีการได้เข้าร่วมเป็นหนึ่งในทีมสมัชชาสุขภาพจังหวัดเชียงราย

“... ช่วงแรก ผมได้แต่ส่งลูกน้องไปเป็นครั้งคราว เป็นคณะทำงานขับเคลื่อนร่วมโดยการเอาสื่อไปร่วม
ถ่ายทอด ตอนแรกบทบาทมีแค่นั้น ภาระยะหลัง คณะประสานงานก็เริ่มเห็นว่าเราช่วยเหลือได้ อีกอย่างเมื่อการ
ประสานงานดีขึ้น ได้มีการร่วมพูดคุยกันมากขึ้นก็เริ่มลงตัวในวิธีการทำงาน ใกล้ชิดกันมากขึ้น ก่อนนั้นเรา
นำเสนอรูปแบบการรายงานข่าวความเคลื่อนไหวประชาสัมพันธ์เป็นหลัก ไปร่วมแต่ไม่มีบทบาทมากนัก อาจ
เป็นเพราะเรามีแนวคิดที่มันสอดคล้องกับเรื่องที่สมัชชาสนใจก็ได้ พอตีผมสนใจเรื่องปัญหาของสารพิษในจังหวัด

เป็นหัวหน้าทีม ขณะที่ “ทีมเผยแพร่ประชาสัมพันธ์” มี คุณสุวคนธ์ อินสันทราย ผู้จัดการวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน เป็นหัวหน้าทีม

คณะทำงานชุดนี้ ประกอบด้วยสมาชิกจากหลายภาคส่วนและจากทุกอำเภอของจังหวัด มี “พ่อเลื่อน ณะแพทย์” ทำหน้าที่เป็นประธานคณะทำงาน มีทีมจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงรายเป็นทีมเลขานุการ ส่วนทีมอื่น ๆ นั้น ประกอบด้วยสมาชิกที่มาจากสำนักงานเกษตรจังหวัด องค์การบริหารราชการส่วนจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ชมรมร้านอาหาร รวมถึง “สื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ” เป็นต้น

องค์ประกอบที่ช่วยเสริมให้รูปแบบและกระบวนการดำเนินการเวทีสมัชชาของที่นี่โดดเด่น ก็คือ “งานวิชาการ” เหตุเพราะได้มีการวางกรอบแนวทางการทำงานวิชาการ เพื่อสนับสนุนประเด็นของการจัดสมัชชาสุขภาพเอาไว้อย่างชัดเจนในเบื้องต้นนั่นเอง เริ่มต้นตั้งแต่ทำจากการศึกษาถึงปัจจัยเสี่ยงหรือภาวะคุกคามทางสุขภาพจากระบบเกษตรที่ใช้สารเคมี จากนั้นจึงวิเคราะห์และสะท้อนปัญหาการเจ็บป่วยของเกษตรกรผู้ผลิตและผู้บริโภค ต่อด้วยการค้นหาทางเลือกต่าง ๆ แล้วตามด้วยการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ของเกษตรกรปลอดสารพิษ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของภาคีต่าง ๆ ทั้งผู้ผลิต ผู้ประกอบการร้านอาหาร และผู้บริโภค ขณะเดียวกัน “คณะทำงานค้นหานวัตกรรมสร้างสุขภาพ” ซึ่งนำทีมโดย “ผศ.วิลาวัลย์ บุญประกอบ” จาก “มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย” ก็ได้ดำเนินการถอดบทเรียนและคัดเลือกเลือกนวัตกรรมที่คาดหวังว่าสมาชิกผู้เข้าร่วมเวทีสามารถนำไปดำเนินการหรือขยายผลต่อได้ สำหรับนวัตกรรมที่น่าสนใจและได้คัดเลือกเพื่อนำเสนอในเวทีสมัชชาสุขภาพก็คือ หลักสูตรท้องถิ่นภายใต้โครงการชื่อ “กิจกรรมสารเคมีที่มีผลกระทบต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม” ของ “โรงเรียนป่าอ้อ อำเภอแม่สรวย” ซึ่งเป็นหลักสูตรที่ให้นักเรียนได้ศึกษาผลกระทบของสารเคมี โดยเรียนรู้จากแปลงเกษตรในชุมชนตั้งแต่ชนิดของสารเคมี การฉีดพ่น การใช้รูปแบบอื่น ๆ ตลอดจนอาการเจ็บป่วยที่พบของเกษตรกรในชุมชน แล้วมีการบันทึกเป็นข้อมูลอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๓ ซึ่งหลักสูตรนี้ได้เคยไปนำเสนอผลงานในระดับนานาชาติมาแล้วในปี พ.ศ. ๒๕๔๖ ส่วนอีกนวัตกรรมหนึ่งที่น่าสนใจไม่แพ้กันก็คือ “กลุ่มสามัคคีชีวภาพ” ซึ่งมีการรวมกลุ่มกันเพื่อทำปุ๋ยหมักชีวภาพมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๖ เน้นการลด ละ เลิกการใช้สารเคมีทุกชนิดในการทำนา แต่ให้หันมาใช้สารชีวภาพทดแทน โดยพบว่า หลังจากใช้ปุ๋ยหมักชีวภาพแล้วได้ผลเป็นที่น่าพอใจ เพราะต้นทุนลดลง แต่ได้ผลผลิตเพิ่มขึ้น อีกทั้งข้าวที่ได้ก็ไม่มีสารเคมีไม่มีผลกระทบต่อสุขภาพรวมทั้งสิ่งแวดล้อม การที่คณะกรรมการได้เลือกนวัตกรรมทั้งสองเพื่อนำเสนอในเวทีนั้น เหตุผลเพราะต้องการให้เวทีสมัชชาสุขภาพจังหวัดเชียงราย เป็นเวทีแลกเปลี่ยนและสนับสนุนแนวคิดการทำเกษตรปลอดสารพิษของจังหวัดอย่างจริงจัง และเป็นไปเพื่อแก้ปัญหาได้อย่างเป็นรูปธรรม

ส่วนอีกองค์ประกอบหนึ่ง ซึ่งมีความสำคัญที่ช่วยเสริมให้รูปแบบและกระบวนการดำเนินการของเวทีสมัชชาสุขภาพจังหวัดเชียงรายโดดเด่นนั้น แน่นนอนที่สุดว่าเป็น “สื่อมวลชน” โดยเฉพาะ “คลื่นวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน” ที่ได้ทำหน้าที่นี้อย่างแข็งขัน มีการจัดสรรเวลาสำหรับเรื่องของสมัชชาสุขภาพโดยเฉพาะ รวมทั้งการประชาสัมพันธ์รณรงค์งานเวทีสมัชชาสุขภาพให้คนฟังได้รับทราบโดยตลอด ตลอดจนได้สอดแทรกความรู้และให้ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการขับเคลื่อนและทำความเข้าใจเรื่องสมัชชาสุขภาพเป็นระยะ ๆ ขณะที่กลุ่มสื่อมวลชนพันธมิตรซึ่งเป็น “สื่อหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น” อาทิ คุณวิทยา ถ้ำแล้ว บรรณาธิการหนังสือพิมพ์เสียงเสรีภาพ รวมถึง คุณเรณู วงศ์สุวรรณ คุณปิยะดา ศรีธนะรัตน์ ฯลฯ ก็ได้ให้การสนับสนุนและทำการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องด้วยเช่นกัน พยายามนำเสนอเรื่องราวเหล่านี้ผ่านช่องทางของตนเองอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ อีกหนึ่งแนวคิดของการเผยแพร่เรื่องเวทีสมัชชาสุขภาพจังหวัดเชียงรายก็คือ การจัดทำ “สติ๊กเกอร์” แล้วบรรจุ

เชียงรายเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว พอมันสอดคล้องกับเรื่องทีสมัชชาพยายามขับเคลื่อนพอดี เลยตรงทางกัน หลังจากนั้นผมและทีมงานก็พยายามผลักดันให้มีกิจกรรมต่าง ๆ ผ่านทั้งหน้าปัดวิทยุและลงไปจัดเวทีในพื้นที่..."

เสริมความแกร่งด้วยคลื่นสื่อ.... เสริมความเชื่อถือด้วยคลื่นศรัทธา

หลังจากได้ "สื่อมวลชน" อย่าง "คลื่นวิทยุชุมชนร่วมด้วยช่วยกัน" เข้ามาร่วมเป็นทีมทำงาน กระบวนการสมัชชาสุขภาพเชียงรายก็มีทิศทางขับเคลื่อนที่หลากหลายขึ้น จากเดิมที่เน้นไปที่ภาคราชการ โดยส่วนใหญ่ ก็เริ่มมีการเชื่อมร้อยกับภาคส่วนต่าง ๆ ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในนามของประชาคม โดยเฉพาะการมี "ประชาคมเครือข่ายพลังชุมชนจังหวัด" องค์กรที่มีประสบการณ์เรื่องการขับเคลื่อนภาคประชาชนอยู่ในจังหวัดแต่เดิมเข้ามาเสริมทีม หรือการเชิญ "พ่อเดือน ณะแพทย์" ^{จ้าว} ข้าราชการบำนาญของกรมพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นเสาหลักของคนเชียงราย มาเป็นประธานสมัชชาสุขภาพจังหวัด ด้วยเหตุนี้เอง สมัชชาสุขภาพจังหวัดเชียงรายจึงมีความเข้มแข็งขึ้นโดยลำดับ สังเกตได้จากกระบวนการจัดการเวทีสมัชชาสุขภาพเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๗ ที่ผ่านมา ที่มีความโดดเด่นทั้งรูปแบบและกระบวนการดำเนินการ และบรรทัดดีดจากนี้ ก็คือเบื้องหลังของความโดดเด่นนั้น !

ประเด็นของการจัดสมัชชาสุขภาพจังหวัดเชียงรายปี พ.ศ. ๒๕๔๗ เป็นผลมาจากการจัดสมัชชาสุขภาพทั้งพื้นที่และเฉพาะประเด็นตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๕ ถึง พ.ศ. ๒๕๔๖ ที่ได้ข้อสรุปว่าจังหวัดเชียงรายมีปัญหาด้านสุขภาพหลายประการ แต่ปัญหาเร่งด่วนที่รีบควรพิจารณาก็คือ ปัญหาเรื่องใช้สารเคมีเกินความจำเป็นในการทำการเกษตร ซึ่งเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อผู้ใช้ ผู้บริโภค และสิ่งแวดล้อม ประกอบกับจังหวัดเชียงรายได้รับผลกระทบอย่างมากจากการที่ไทยได้เปิดเสรีทางการค้ากับจีน โดยเฉพาะสินค้าเกษตร รวมถึงนโยบายจากภาครัฐในการส่งเสริมอาหารปลอดภัย ด้วยเหตุนี้ จากการเห็นพ้องต้องกันของทีมสมัชชา เรื่องของ "อาหารและเกษตรเพื่อสุขภาพ" จึงถูกเลือกมาเป็นหัวข้อหลักในการดำเนินงานของเวทีสมัชชาสุขภาพ โดยมีการวางเป้าหมายที่ชัดเจนไว้ ๔ ประการ คือ

- เพื่อลด ละ เลิก การใช้สารเคมี การกำจัดศัตรูพืช ในภาคการเกษตร
- เพื่อสร้างเสริมสุขภาพและฟื้นฟูสุขภาพของเกษตรกรให้ปลอดภัยจากสารเคมี
- เพื่อค้นหาทางเลือกใหม่ในการทำการเกษตรแบบธรรมชาติเกษตรอินทรีย์
- เพื่อผลิตผลผลิตทางการเกษตรที่ปลอดภัยจากสารเคมี สารกำจัดศัตรูพืช ไปสู่ผู้บริโภค

หลังจากนั้น ก็ได้มีการตั้งคณะทำงานขึ้น โดยแบ่งทีมทำงานออกเป็น ๕ ทีม ได้แก่ "ทีมบริหารจัดการ" ซึ่งมี คุณงามนิตย์ ราชกิจ ผู้อำนวยการสมัชชาสุขภาพจังหวัดเชียงราย เป็นหัวหน้าทีม นอกจากนี้ ยังมีทีมการเงิน ทีมพิธีการ สำหรับ "ทีมวิชาการและนิทรรศการ" ซึ่งทำหน้าที่ในส่วนของงานวิชาการ นิทรรศการ ตลอดจนนำเสนอนวัตกรรมสร้างสุขภาพ นั้น มี ผศ. วิลาวัลย์ บุญประกอบ จากมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

ข้อความหัวข้อหลักของการจัดสมัชชาสุขภาพของเชียงรายปีนี้ โดยตั้งใจให้มีการกระจายผ่านตัวบุคคลที่เข้าร่วมเวที เพื่อให้นำไปเผยแพร่ต่อในชุมชนของตัวเองต่อไป

เวทีเมืองเชียงราย.... พรั่งพรายด้วยสื่อมวลชน

เวทีสมัชชาสุขภาพจังหวัดเชียงราย จัดขึ้นเมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๗ ณ ห้องประชุมชั้น ๕ สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย โดยมีหัวข้อของการจัดครั้งนี้ว่า “ชาวเชียงรายร่วมใจผลิต เกษตรปลอดภัย อาหารปลอดภัย ชีวิตปลอดภัย” และมีคำขวัญว่า “สุขภาวะดี มีคุณธรรม เป็นวัฒนธรรมของคนเจียงฮาย” ซึ่งมีสัญลักษณ์ “รูปช้างอยู่บนพื้นสีม่วงปนคราม” เพื่อใช้เน้นย้ำถึงความชัดเจนของเวทีครั้งนี้

เวทีสมัชชาสุขภาพในวันนั้น ได้รับเกียรติจาก “นายนพพร ต้อนรับ” ปลัดจังหวัดเชียงราย มาทำพิธีเปิดและร่วมพูดคุยกับผู้เข้าร่วมเวทีในประเด็น “เกษตรปลอดภัยกับวิถีชีวิตคนเชียงราย” หลังจากนั้น “ประธานสมัชชาสุขภาพจังหวัด” ได้นำเสนอความเป็นมาและความคืบหน้าของร่างพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ เพื่อเน้นย้ำถึงความสำคัญของร่างกฎหมายฉบับนี้ โดยหวังให้ผู้เข้าร่วมเวทีช่วยกันผลักดันร่างกฎหมายฉบับนี้ต่อไป หลังจากนั้น ได้มีการฉายวีซีดีนำเสนอตัวอย่างของโครงการสร้างเสริมสุขภาพของ ๒ หมู่บ้านในจังหวัดน่าน คือโครงการชุมชนคนรักสุขภาพบ้านหนองแดงและโครงการคู่หูต่างวัย บ้านน้ำบัว ติดตามด้วยการนำเสนอประสบการณ์เรื่องเกษตรปลอดภัยของกลุ่มสามัคคีชีวภาพ ซึ่งเป็นเกษตรกรที่หันมาทำเกษตรปลอดภัยตลอดจนมีการถ่ายทอดประสบการณ์จากกระบวนการเรียนรู้ของเด็กและชุมชน ในเรื่องผลกระทบจากการใช้สารเคมีของครูและนักเรียนจากโรงเรียนบ้านป่าด่อน อำเภอแม่สรวย จนสามารถสังเคราะห์เป็นหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับผลกระทบจากสารเคมีการเกษตรได้ ขณะที่ภาคบ่าย เวทีของสมัชชาสุขภาพได้ลงลึกในรายละเอียดมากขึ้น มีการแบ่งเป็นกลุ่มสำหรับระดมความเห็น ๕ กลุ่ม คือ กลุ่มผู้ผลิต ผู้บริโภค สื่อมวลชน ผู้ประกอบการร้านอาหาร และกลุ่มผู้บริโภครองผู้บริโภค เพื่อเปิดโอกาสให้แต่ละกลุ่มได้ร่วมกันหาแนวทางผลักดันการดำเนินงานในเรื่องเกษตรปลอดภัยของจังหวัดเชียงรายให้เป็นรูปธรรมต่อไป บรรยากาศของเวทีสมัชชาโดยรวมจึงค่อนข้างคึกคัก เพราะเรื่องราวที่นำมาพูดคุยมีความน่าสนใจ มีแนวทางที่สามารถนำไปปฏิบัติหรือขยายผลต่อได้โดยประกอบกับผู้ดำเนินรายการสามารถโยงให้เชื่อมกับร่างพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติได้อย่างแนบเนียน จึงทำให้เวทีแห่งนี้มีคนอยู่ร่วมงานตั้งแต่พิธีเปิดจนถึงพิธีปิด ไม่เหลือที่นั่งว่างไปเหมือนหลาย ๆ เวที

สำหรับข้อเสนอที่ได้จากเวทีสมัชชาสุขภาพ ที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากการแบ่งกลุ่มเพื่อระดมความเห็นนั้น ได้มีการกำหนดเป็นข้อเสนอจากสมัชชาสุขภาพจังหวัดเชียงรายที่มีต่อภาครัฐว่า รัฐต้องมีนโยบายด้านอาหารปลอดภัยอย่างมีทิศทางเป็นเอกภาพ โดยเสนอให้มีการตั้งกองทุนจากภาษีสารเคมีและสารพิษที่ผลิตและนำเข้า มีมาตรการตั้งกำแพงภาษีสารเคมีการเกษตรและต้องควบคุมการนำเข้า ตลอดจนส่งเสริมและสนับสนุนให้เกษตรกรเปลี่ยนมาทำเกษตรยั่งยืน ด้วยการใช้มาตรการลดภาระหนี้กลุ่มเกษตรกรรายย่อย รวมทั้งปรับปรุงกฎหมายให้ทันสมัย เช่น การห้ามใช้สารเคมีที่ต่างประเทศห้ามใช้แล้ว และต้องยกกฎหมายควบคุมคุณภาพการขนส่งสินค้าอาหารทุกประเภท ให้ผู้จำหน่ายอาหารรับผิดชอบคุณภาพอาหารเอง เช่น ตลาดต้องรับผิดชอบตรวจสอบคุณภาพความปลอดภัยของอาหารก่อนจำหน่าย เป็นต้น

ในส่วนของผู้เข้าร่วมในเวทีสมัชชาสุขภาพครั้งนั้น มีจำนวนประมาณ ๑๐๐ คน ประกอบด้วยสมาชิกจากภาคส่วนต่าง ๆ มากมาย ทั้ง กลุ่มหมอเมือง กลุ่มครูและนักเรียนจากโรงเรียนบ้านป่าถ่อน อำเภอแม่สรวย นักวิชาการจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ตัวแทนชมรมร้านอาหารจากทุกอำเภอ เกษตรกรจากอำเภอต่าง ๆ หอการค้าจังหวัด สมาคมเกษตรกรจากอำเภอแม่ลาว อำเภอแม่จัน และอำเภอพาน องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย รวมถึงกลุ่มที่ช่วยสร้างสีสันให้กับเวทีสมัชชาสุขภาพในครั้งนี้เป็นอย่างมาก นั่นคือ “กลุ่มสื่อมวลชนกลุ่มใหญ่” ซึ่งประกอบด้วย ประชาสัมพันธ์จังหวัด บรรณาธิการหนังสือพิมพ์เสียงเสรีภาพ หนังสือพิมพ์ภาคเหนือรายวัน นายกสมาคมวิทยุชุมชนภาคเหนือ สถานีวิทยุทหารอากาศ ฯลฯ โดยเฉพาะ “สถานีวิทยุกรมประมง คลื่นวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน” ที่ทำหน้าที่ทั้งในบทบาทของแม่งานร่วมและบทบาทของสื่อมวลชน โดยจัดสรรเวลาทั้งหมดมา “ถ่ายทอดสด” การจัดเวทีสมัชชาสุขภาพเชียงรายตั้งแต่ต้นจนจบ นอกจากนี้ ยังได้ “วิทยุการศึกษา” คลื่น F.M. ๑๐๘ MHz. เข้ามาเป็นคลื่นพันธมิตรร่วมถ่ายทอดบรรยากาศงาน ขณะเดียวกัน ก็ยังดำเนินการจัดสมัชชาอากาศผ่านเว็บไซต์ ชื่อ “www.hsro.or.th” ด้วยเช่นกัน นับว่ากลุ่มสื่อ ต่างช่วยกันทำหน้าที่อย่างแข็งขัน สร้างบรรยากาศดี ๆ ให้ผู้ร่วมเวทีเกิดความตื่นตันทึ่งไปกับงาน

.....

วันของพรุ่งนี้..... คลื่นดี ๆ ไม่มีจางหาย

ความสำเร็จของสมัชชาสุขภาพจังหวัดเชียงรายที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นบรรยากาศของเวที ประเด็นนำเสนอและนวัตกรรมสร้างสุขภาพ ที่มีความคิดตลอดจนมีแนวทางที่สามารถนำไปขยายผลต่อได้ เชื่อมโยงกับปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในชุมชน แน่นนอนที่สุดว่า ภาพความสำเร็จนั้นย่อมสืบผลมาจากการร่วมแรงร่วมใจร่วมสานศรัทธาของทุกภาคส่วนและทุกคณะทำงาน ที่ต่างหวังใจให้ประชาชนในจังหวัดเชียงรายมีสุขภาพที่ดีขึ้น

แต่ก็คงปฏิเสธไม่ได้เช่นกันว่า ประเด็นของสมัชชาสุขภาพจังหวัดที่เกิดการขานรับจากผู้คนในสังคมพากันหันมาสนใจและตระหนักเรื่องสุขภาพหรือเรื่องสุขภาพเวลานั้น ส่วนหนึ่งเกิดขึ้นเพราะการจุดประกายของ “สื่อมวลชน” นั่นเอง หากไม่ได้สื่อมวลชนที่ให้ความสำคัญกับคนในชุมชน ไม่มีสื่อมวลชนที่ให้ความสำคัญกับปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โอกาสที่คนทั่วไปจะรับรู้และสำเนียงเรื่องสุขภาพก็คงยังเป็นได้แค่ความฝันที่เลื่อนลอย การเข้ามาร่วมด้วยช่วยกันขับเคลื่อนสมัชชาสุขภาพอย่างเต็มตัวของสื่อในจังหวัดเชียงรายนั้น ไม่ใช่เป็นเรื่องที่ง่ายเลย เพราะหากสื่อจะไม่เข้ามาร่วมก็ย่อมไม่ใช่เรื่องผิดบาป แค่ออกข่าวประชาสัมพันธ์ตามหน้าที่สื่อก็ทำกลับได้ทำงานตามบทบาทของตนแล้ว ดังนั้น การที่สื่อมวลชนของจังหวัดเชียงราย โดยเฉพาะ “คลื่นวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน” ซึ่งมีผู้ฟังเป็นจำนวนมาก ได้เข้ามาเป็นอีกหนึ่งแรงผลักดันสำคัญ ให้การสนับสนุนและเข้าร่วมขับเคลื่อนสมัชชาสุขภาพไปด้วยกันกับภาคส่วนอื่น ๆ จึงเป็นสิ่งที่น่าชื่นชมและศรัทธา เชื่อมมันได้ว่า ความสำเร็จและยั่งยืนของสมัชชาสุขภาพเชียงรายคงจะไม่ใช่เรื่องเพื่อฝันแนนอน สามารถยืนยันได้จากคำพูดของ คุณสุเวศน์ อินสันทราย *ผู้จัดการวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน*

“...สิ่งที่ผมอยากเห็นก็คือ อยากเห็นศักยภาพของเราว่าจะทำอะไรที่จะเข้ามาร่วมกับสมัชชาแล้วสร้างผลสะท้อนจริง ๆ ไหน ๆ ก็ได้รับการยกย่องว่าสมัชชาที่นี้มีความเด่นเรื่องสื่อ เราอยากจะทำต่อเพื่อให้เราเด่นจริง ๆ ไม่ใช่แค่ชั่วคราวเฉพาะเวที ผมไปเห็นศักยภาพตัวหนึ่ง ที่คิดว่าจะทำให้สมัชชาโตได้ก็คือ วิทยุพื้นฐานหรือศูนย์เตรียมความพร้อม ซึ่งตอนนี้มีเกือบสามสิบสถานี และมีการกระจายเสียงแล้ว แต่ก็ยังเปิดเพลงกันเป็นส่วนใหญ่

อยากให้คนเหล่านี้มานั่งคุย รักรู้ แล้วร่วมกันทำงาน นั่นน่าจะทำให้การทำงานขับเคลื่อนของเราเป็นไปได้
 ครอบคลุม สมาชิกเชียงรายเราอยากได้ออย่างนี้ครับ....”

คำตอบทุกอย่างอยู่ในนั้น และนั่นก็น่าจะเป็นเสมือนพันธสัญญาที่ “คนในสื่อ” ได้แสดงเจตนารมณ์ว่า
 พร้อมแล้วที่จะเป็นเครื่องมือสำหรับร่วมขับเคลื่อนสมาชิกสุขภาพให้แข็งแกร่งขึ้นเรื่อย ๆ กำลังจะแสดงบทบาท
 ของ “คลื่นวิทยุเพื่อชุมชน” กำลังจะทำหน้าที่เป็น “สื่อของมวลชน” จริง ๆ และคงจะไม่เป็นเฉกเช่น
 หลายหลากคลื่นวิทยุในบ้านนี้เมืองนี้ ที่เคยสาซัดเข้ามา แล้วพากันเงียบหายไปกับกาลเวลา เพียงเพราะต้อง
 พ่ายแพ้ต่อ... **ปรัชญาสี “เงิน”!**

เอกสารและแหล่งข้อมูลประกอบการเขียน

กรณีศึกษา บรรณกิจจิตรและคณะ. (๒๕๕๗). ตามไปดู สมาชิกสุขภาพเฉพาะพื้นที่. เอกสารอัดสำเนา,

สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ, นนทบุรี.

กาญจนา แก้วเทพ. (๒๕๓๘). สื่อสองวัฒนธรรม. มุลินธิภูมิปัญญา, กรุงเทพฯ.

สมาชิกสุขภาพจังหวัดเชียงราย. (๒๕๕๗). สรุปเวทีสมาชิกสุขภาพจังหวัดเชียงราย ครั้งที่ ๔/๒๕๕๗.

เอกสารอัดสำเนา, เชียงราย.

สุเวศน์ อินสันทราย. (๒๕๕๗). เกษตรเปลี่ยนสารอาหารเปลี่ยนพิษ จุดหันกลับของสื่อเชียงราย.

เอกสารอัดสำเนา, เชียงราย.

.....
 สัมภาษณ์ : นายสุเวศน์ อินสันทราย สถาบันวิทยุกระจายเสียงกรมประมง วิทยุชุมชนร่วมด้วยช่วยกัน จังหวัด
 เชียงราย, วันที่ ๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๘.

รวมพลังสามประสาน...สู่น่านสันติสุข

(สมัชชาสุขภาพจังหวัดน่าน)

ภูมิหลัง...พลังน่าน

น่าน ดินแดนแห่งล้านนาตะวันออก จังหวัดเล็ก ๆ ที่คนส่วนใหญ่รู้จักในฐานะต้นกำเนิดของลำน่านน่าน แม่น้ำหนึ่งในสี่สายที่ไหลไปรวมกันเป็นแม่น้ำเจ้าพระยา สำหรับใครที่ชอบท่องเที่ยวก็คงเคยได้ยินชื่อเสียงว่าน่านเป็นดินแดนแห่ง “ชมพูกากา” ดอกไม้งามหายากหนึ่งเดียวในโลกซึ่งพบได้เฉพาะบนยอดคอกอยูกกา และผลิดอกเฉพาะในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงมีนาคมเท่านั้น

ชาวน่านหลายคนเคยพูดแถมประชดว่า “เฉพาะคนที่ตั้งใจไปเยือนจริง ๆ เท่านั้น จึงไปถึงเมืองน่านได้” สาเหตุจริง ๆ คงเพราะน่านเป็นเมืองชายแดนที่ค่อนข้างห่างไกลและไม่ใช่เมืองทางผ่าน ประกอบกับสภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่ที่เป็นป่าเขาซึ่งยากต่อการเดินทาง คงไม่ใช่เพราะไม่มีใครอยากไปเมืองน่านหรอก

แต่เดี๋ยวนี้ อะไร ๆ ก็เปลี่ยนไป ใคร ๆ ก็อยากไปเมืองน่าน ไม่ใช่เพราะหนทางไปมาสะดวกขึ้นเท่านั้น แต่เพราะชื่อเสียงของการเป็นเมือง “ชุมชนเข้มแข็ง” โดยเฉพาะล่าสุด เมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๕๕๖ โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) จัดลำดับให้เมืองน่านเป็นจังหวัดที่มีการมีส่วนร่วมสูงสุดเป็นอันดับหนึ่งของประเทศทีเดียว จึงไม่แปลก ถ้าตอนนี้ถนนหนทาง การเรียนรู้หลายสายจะมุ่งตรงไปสู่การศึกษาที่เมืองน่านเหมือนกัน

และวันนี้ น่านก็ได้กลายเป็นต้นธารของแนวคิดและแนวทางการพัฒนาสังคม ที่เน้นถึงความเป็นชุมชนพึ่งตนเอง หนุนนำชีวิตสู่ความเรียบง่าย ไปเสียแล้ว

เฉพาะในเมืองน่านเอง ความสำเร็จของการมีชุมชนเข้มแข็งดังกล่าว กลายเป็นฐานรากของการพัฒนาทางด้านต่าง ๆ หลากหลายรูปแบบ ในระยะเวลาสิบกว่าปีที่ผ่านมา พบว่า มีงานหรือโครงการพัฒนามากมายที่ลงไปในพื้นที่ของน่านแล้วประสบความสำเร็จอย่างสูง จนสามารถเป็นแบบอย่างให้พื้นที่อื่นได้มาศึกษาเรียนรู้ และกรณีศึกษาเวทีสมัชชาสุขภาพจังหวัดน่าน ปี ๒๕๕๗ ที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้ ก็เป็นหนึ่งในความสำเร็จที่คนน่านภาคภูมิใจ

อะไรคือปัจจัยแห่งความสำเร็จของเวทีสมัชชาสุขภาพจังหวัดน่าน ? นี่คือสิ่งที่น่าศึกษาเรียนรู้อย่างยิ่ง !

.....

อีกเมืองน่าน...รากฐานสู่น่านสันติสุข

หากย้อนไปสัก ๒๐ กว่าปีที่แล้ว เมืองน่านตกอยู่ในสภาพถูกทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างหนัก สภาพป่ากลายเป็นภูเขาหัวโล้น ดินพังทลาย แม่น้ำตื้นเขิน เกิดสภาวะแห้งแล้ง และปัญหาขัดแย้งระหว่างชาวบ้านรุนแรงหนักขึ้นเรื่อย ๆ จนเกิดการเคลื่อนไหวขององค์กรชุมชนหลายแห่งเพื่อรักษาป่าต้นน้ำ มีกิจกรรมการรักษาศรีป้าที่หลากหลย พัฒนาการเป็นกระบวนการเรียนรู้ภาคประชาชน จากป่าสู่ น้ำ จากน้ำสู่ การเกษตร สู่การออมทรัพย์ และการจัดสวัสดิการต่าง ๆ มากมาย ขยายออกไปในชุมชนต่าง ๆ แทบทุกจุดทั่วเมืองน่าน และในปี พ.ศ. ๒๕๓๖ ก็มีการเปิดสำนักงาน “กลุ่มอีกเมืองน่าน” ขึ้นบริเวณหน้าวัดอรุณญาวาส มีอาสาสมัครทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติร่วมทำงาน ทำให้ช่วงปี พ.ศ. ๒๕๓๖ ถึง พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้เกิดการเชื่อม

รื้อขยายเครือข่ายการทำงานอย่างกว้างขวาง กระทั่งในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ จึงมีการจดทะเบียนเปลี่ยนสถานะจาก “กลุ่มฮักเมืองน่าน” เป็น “มูลนิธิฮักเมืองน่าน” โดยมี “พระครูพิทักษ์นันทคุณ” เป็นแกนนำ

ชื่อเสียงของ “ฮักเมืองน่าน” กลายเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปในนามเครือข่าย “ชุมชนเข้มแข็ง” ภายใต้นามแนวคิด “รักแผ่นดินถิ่นเกิด” ของ “พระครูพิทักษ์นันทคุณ”

“คำว่า ‘ฮักเมืองน่าน’ หมายถึง ฮักตนเอง ฮักแผ่นดินถิ่นเกิด ภูมิใจในชาติกำเนิด จะเกิดมาในตระกูลไหน เผ่าพันธุ์อะไร ภาษาและศาสนาจะแตกต่างกันอย่างไรไม่ใช่เรื่องสำคัญ สำคัญอยู่ที่จิตใจ ความพึงพอใจต่อชาติกำเนิด จะเกิดเป็นผู้หญิงหรือผู้ชายก็ขอมีความพอใจในการเกิดมาเป็นมนุษย์... ‘ฮักเมืองน่าน’ จึงเป็นใครก็ได้ที่ทำความดี คิดดี พูดดี ทำดี เพื่อเมืองน่าน ถ้าท่านคิดจะทำประโยชน์เพื่อเมืองน่าน ท่านคือ ‘คนฮักเมืองน่าน’ ”

ถ้อยคำแห่งภูมิปัญญาเหล่านี้กระมัง ที่กลายเป็นอุดมการณ์ร่วมอันล้ำค่าของคนน่าน เป็นเข็มทิศชี้นำหนทางแห่งการพัฒนาสังคมเมืองน่านให้เป็นที่มาของความสำเร็จในการจัดเวทีสมัชชา

อย่างน้อยที่สุด ดอกผลในวันนี้ก็คือทุนทางปัญญา ซึ่งเป็นที่มาของความสำเร็จในการจัดเวทีสมัชชาสุขภาพจังหวัดน่านปี ๒๕๔๗ ร่องรอยแห่งภูมิปัญญาดังกล่าว คือสิ่งที่ปรากฏอยู่ในวิถีคิดของผู้ประสานงานสมัชชาสุขภาพจังหวัดน่านนั่นเอง

“หลักการสำคัญของการจัดเวทีสมัชชาสุขภาพจังหวัดน่าน ก็คงเหมือนกับการพัฒนาด้านอื่น ๆ ของคนน่าน คือ ทุกกลุ่ม ทุกเครือข่ายมีเป้าหมายเดียวกันคือ ‘น่านสันติสุข’ เรายึดวิถีดั้งเดิมของบรรพบุรุษ คือชีวิตที่ใกล้ชิดธรรมชาติ เอื้อเพื่อเอื้อแก่ เห็นกันเป็นที่พี่น้อง มีความเป็นอยู่เรียบง่าย กินและใช้อย่างพอดีไม่เกินตัว”

.....

ประชาคมน่าน ... ศูนย์ประสานเชื่อมเครือข่าย

ประชากมน่าน เกิดจากการรวมตัวของกลุ่มคนที่มีความสนใจต่อส่วนรวม มีวัตถุประสงค์และอุดมคติร่วมกัน ได้มาพูดคุยแลกเปลี่ยนถึงสิทธิ หน้าที่และปัญหาของตนเอง มีการติดต่อสื่อสารเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายเพื่อพัฒนาเมืองน่านให้น่าอยู่และคงเอกลักษณ์ความเป็นน่านไว้ เริ่มต้นจากปี พ.ศ. ๒๕๓๗ กลุ่มคนต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน และภาคประชาชน ได้รวมตัวกันเพื่อรณรงค์จัดตั้งมหาวิทยาลัยเฉลิมพระเกียรติฯ ในจังหวัดน่าน โดยมี “นายแพทย์บุญยงค์ วงศ์รักมิตร” เป็นแกนนำ ซึ่งเป็นการเคลื่อนไหวที่เป็นความสนใจและผลประโยชน์ร่วมกันของคนในจังหวัด ต่อมากลุ่มคนต่าง ๆ ดังกล่าวได้รวมตัวกันเป็นประชาคมจังหวัดน่าน ตามแนวทางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๘ เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาจังหวัดน่าน โดยใช้ห้องประชุมโรงพยาบาลน่าน เป็น “ศูนย์ประสานงานประชากมจังหวัดน่าน” ซึ่งเป็นเวทีกลางในการเชื่อมประสานงานและกิจกรรมต่าง ๆ ในจังหวัดน่าน รวมถึงเวทีสมัชชาสุขภาพด้วย

สำหรับการก่อกระบวนการสมัชชาสุขภาพในจังหวัดน่านนั้นมีหลายลักษณะ ทั้งที่แฝงอยู่ในกระบวนการต่าง ๆ ทางสังคมและเฉพาะเรื่อง หากย้อนอดีตไปหลายปีที่ผ่านมาจะพบว่า มีกระบวนการคิด กระบวนการทำงานในเชิงการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อสุขภาพ ผ่านกลไกในรูปแบบที่แตกต่างกันไป เพียงแต่ไม่ได้ถูกหยิบยกและเรียกเป็นวาทกรรมใหม่ดังเช่นทุกวันนี้เท่านั้นเอง เมื่อวาทกรรมที่เป็นกระบวนการทัศน์สุขภาพใหม่ได้

ถูกหยิบยกและนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเวทีประชามน์ในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ ความสนใจในประเด็นสุขภาพจึงเกิดขึ้นอย่างกว้างขวางนับแต่นั้นมา

ปี พ.ศ. ๒๕๔๑ เริ่มต้นในวงสนทนาศูนย์ประสานงานประชามน์ ปี พ.ศ. ๒๕๔๒ มีการเสนอแนวคิดและความเห็นร่วมกันในพื้นที่ จนมีความคิดเห็นสาธารณะต่อประเด็นสุขภาพมากขึ้น ปี พ.ศ. ๒๕๔๓ แกนนำกลุ่มและองค์กรทางสังคมจำนวนหนึ่ง ได้เข้าร่วมเสนอความคิดเห็นเพื่อนำไปสู่การยกร่างกรอบความคิด "ระบบสุขภาพของคนล้านนา" ที่จังหวัดเชียงใหม่ จนถึง ปี พ.ศ. ๒๕๔๔ ได้เข้าร่วมในกระบวนการยกร่างพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ จากนั้น ปี พ.ศ. ๒๕๔๕ จึงเริ่มต้นจัดเวทีสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ต่อเนื่องมาจนถึงปี พ.ศ. ๒๕๔๗

.....

ถอดชิ้นส่วน...กระบวนการสมัชชา

กระบวนการสมัชชาสุขภาพจังหวัดน่าน ปี ๒๕๔๗ เริ่มต้นขึ้นในราวเดือนมกราคม เริ่มจากการเตรียมความพร้อมคณะทำงาน ประสานกับพื้นที่ และกำหนดประเด็นหลักของปี ๒๕๔๗ โดยปีนี้กำหนดให้เป็นการติดตามประเด็นเดิมคือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพและเกษตรกรรมที่เอื้อต่อสุขภาพ และเพิ่มประเด็นใหม่คือการสร้างสุขภาพเพื่อเด็กและเยาวชน จากนั้นจึงเริ่มจัดเวทีย่อย ๆ ตามประเด็นหลัก ๓ เวที เพื่อรวบรวมข้อมูลความคิดเห็น ส่งเคราะห์เป็นข้อเสนอเบื้องต้นก่อนนำเข้าสู่วีทสมัชชาสุขภาพระดับจังหวัดต่อไป

เวทีสมัชชาสุขภาพจังหวัดน่าน ปี ๒๕๔๗ ถูกออกแบบให้เป็นเวทีแห่งพันธสัญญาของสังคมคนน่านในการร่วมผลักดันข้อเสนอเชิงนโยบายสุขภาพที่ได้จากเวทีย่อย ๆ ให้ไปสู่การปฏิบัติจริงให้ได้ ภายใต้หัวข้อการจัดงานว่า "การพัฒนาาระบบสุขภาพคนน่านกับการบริหารงานแบบบูรณาการ (CEO)" เวทีนี้จัดขึ้นเมื่อวันที่ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๗ ณ โรงแรมเทวราช อำเภอเมืองน่าน ภาพของงานคงถูกบันทึกอยู่ในหัวใจของคนน่านและผู้ร่วมงานทุกคนนับแต่นั้น

ในวันนั้นมีผู้ร่วมงานมากกว่า ๓๐๐ คน ด้วยสัดส่วนระหว่างภาคประชาชน : ภาครัฐหรือการเมือง : ภาควิชาการ เป็น ๘๐ : ๑๐ : ๑๐ ในจำนวนนี้มีกลุ่มที่ใหญ่ที่สุดคือกลุ่มเด็กเยาวชน ซึ่งมาจากผู้แทนองค์กรเด็กในจังหวัดน่านจากทุกอำเภอ เช่น กลุ่มอาสาเพื่อโลกสวย นักสืบสายน้ำ Friend Corner เพื่อนใจวัยรุ่น โรตาคเลด ฯลฯ รองลงมาคือกลุ่มเกษตรกร เช่น เกษตรกรรมยั่งยืน กลุ่มอนุรักษ์พรรณพืชพื้นบ้าน กลุ่มเกษตรธรรมชาติ กลุ่มนี้มีบทบาทสำคัญในการสาคติวิถีชีวิตที่พึ่งตนเอง อีกกลุ่มคือกลุ่มหมอเมือง ทั้งหมอสมนไพร หมอพิธีกรรม (เป่าเสก ย่ำข่าง สู่วัฒน ทรงเจ้า ฯลฯ) ในส่วนของผู้ที่มาจากภาคราชการ ได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัด นายแพทย์สาธารณสุขจังหวัด เกษตรจังหวัด ประชาสัมพันธ์จังหวัด นักสังคมสงเคราะห์ พาณิชยจังหวัด ครูจากโรงเรียนศรีสวัสดิ์วิทยาลัย ฝ่ายวิชาการนำทีมโดย "นายแพทย์บุญยงค์ วงษ์รักมิตร" "นายแพทย์ชาติรี เจริญศิริ" ตลอดจนทีมวิชาการจากประชามน์ แพทย์ พยาบาล นักวิชาการจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ และสถานีอนามัย สำหรับภาคประชาสังคมที่เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงสำคัญคือ "เครือข่ายประชามน์" ซึ่งมีหลายเครือข่าย เช่น มูลนิธิอีกเมืองน่าน เครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืน เครือข่ายหมอเมืองประชามสุขภาพน่าน เครือข่ายหมออนามัย เครือข่ายพระสงฆ์ ประชามชมรมพุทธ ฝ่ายการเมืองมี "นายแพทย์ชลน่าน ศรีแก้ว" เลขาธิการกรมการสาธารณสุขสภาผู้แทนราษฎร (สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

จังหวัดน่าน เขต ๒) ตลอดจนองค์การบริหารส่วนจังหวัดและองค์การบริหารส่วนตำบล สำหรับสื่อมวลชนนั้น
ได้รับความร่วมมือจากสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดน่าน วิทยุชุมชนคนเมืองน่าน
สถานีโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง ๑๑ รวมถึงหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น เป็นต้น

สำหรับบรรยากาศทั่วไปของงาน ทีมประเมินจากสำนักงานปฏิรูประบบสาธารณสุขแห่งชาติ (สปรส.)
ที่ได้ไปร่วมในวันงาน ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า

“บริเวณลานด้านหน้าห้องประชุม มีบอร์ดนิทรรศการเกี่ยวกับเกษตรกรรมแบบยั่งยืน กลุ่มหมอมืองนำ
สมุนไพรและภูมิปัญญาพื้นบ้านมาแสดง มีการจำหน่ายพืชผักปลอดสารพิษที่นำมาพอเป็นตัวอย่าง หากใครสนใจ
ก็ตามไปที่ไร่หรือสวนได้ นอกจากนี้ กลุ่มเด็กและเยาวชนยังนำสิ่งดีดีของเครือข่ายมาร่วมแสดง เช่น ตัวอย่าง
ครอบครัวอบอุ่น กิจกรรมที่ได้ดำเนินการไปแล้ว และการแสดงบนเวที แต่ที่โดดเด่นและเป็นจุดสนใจบริเวณหน้า
งานมากก็คือ น้ำดื่มสมุนไพร ‘ฮ้อสะบายควาย’” ที่นำมาบริการฟรีตลอดงาน เห็นหลายคนเดินวนไปวนมาอยู่
หลายรอบ คงจะคิดใจ”

จุดลงทะเบียน เป็นจุดที่ได้รับคำชมมากที่สุด คือมอบหน้าที่ให้กลุ่มเด็กและเยาวชนเป็นฝ่ายต้อนรับ
และให้บริการลงทะเบียนแก่ผู้เข้าร่วมเวที พร้อมแจกเอกสารประกอบการประชุม เช่น กำหนดการ เอกสาร
วิชาการจากสำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ (สปรส.) ฯลฯ บทบาทของเยาวชนครั้งนี้ได้รับการชื่นชมจาก
ผู้เข้าร่วมประชุมมากกว่าเป็นตัวอย่างที่ดีของการจัดงานใหญ่ ๆ เด็ก ๆ ก็รู้สึกภาคภูมิใจที่ผู้ใหญ่เปิดโอกาสให้แสดง
ความสามารถ

ภายในห้อง เริ่มเปิดงานโดยการโหมโรงด้วยการแสดงดนตรีล้านนา การตักลงสะบัดชัยและฟ้อนเจิง
ทำให้บรรยากาศตอนเริ่มงานตึกคัก เร้าใจ ได้บรรยากาศที่เป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่นแบบล้านนา หลังจบการแสดง
เป็นการนำเสนอวีดิทัศน์ “กว่าจะถึงวันนี้” ของ สปรส. จากนั้นจึงเป็นการกล่าว ปฐมบทนำเวที โดย “นายแพทย์
บุญยงค์ วงศ์รักมิตร” *ปูชนียบุคคลของเมืองน่าน* ตามด้วย “นายแพทย์ชลน่าน ศรีแก้ว” ที่พูดคุยกับผู้เข้าร่วมเวที
ถึงบทบาทของภาคการเมืองในการสนับสนุนและผลักดันการปฏิรูประบบสุขภาพของประเทศ พร้อมทั้งอธิบาย
สาเหตุความล่าช้าของร่างพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ

สาย ๆ เป็นการประชุมกลุ่มย่อยใน ๓ ประเด็น คือ ๑) การเกษตรที่เอื้อต่อสุขภาพ ๒) ภูมิปัญญาท้องถิ่น
ด้านสุขภาพ และ ๓) การสร้างสุขภาวะเพื่อเด็ก เยาวชนและครอบครัว วิธีการประชุมเป็นการนำเสนอผลสรุป
เบื้องต้นจากเวทีย่อยให้ที่ประชุมรับทราบ ก่อนจะระดมความเห็นเพิ่มเติมจนได้ข้อเสนอของกลุ่ม

ภาคบ่าย เป็นเวทีให้ผู้ว่าราชการจังหวัดน่าน คือ “ดร.สุวัฒน์ โชคสุวัฒน์สกุล” พบปะพูดคุยกับ
ประชาชน โดยรวมเป็นการให้ข้อเสนอแนะช่องทางการสนับสนุนและการผลักดันสู่การปฏิบัติในพื้นที่ เสร็จสิ้น
แล้วจึงนำเสนอผลการประชุมกลุ่มย่อย ซึ่งได้ข้อเสนอที่ครอบคลุมทั้งสภาพปัญหาและความต้องการ มีการจัด
หมวดข้อเสนอตามยุทธศาสตร์แล้วแยกย่อยเป็นข้อเสนอเชิงนโยบาย โดยระบุชัดเจนว่าเสนอจะต่อหน่วยงานใด

ต่อจากนั้นเป็น “เวทีเสวนา” ระหว่างผู้เสนอ (ประชาชนหรือองค์กรชุมชน) และผู้สนอง (ภาครัฐและ
การเมือง) ฝ่ายเสนอได้แก่ “คุณอินปิ่น ทาคำสม” *ประธานชมรมหมอฟันบ้าน* “คุณชูศักดิ์ หาดพรม”
ครูภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรมยั่งยืนและผู้แทนเครือข่ายเด็กและเยาวชนน่าน สำหรับฝ่ายสนองได้แก่
“นายแพทย์ชลน่าน ศรีแก้ว” *เลขาธิการกรมการสาธารณสุข* “นายแพทย์พิศิษฐ์ ศรีประเสริฐ” *นาย*
แพทย์สาธารณสุขจังหวัดน่าน และ “คุณนรินทร์ เหล่าอารยะ” *นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน* โดยมี

“คุณสุทธิพงษ์ วสุโสภาพล” และ “นายแพทย์ชาติ เจริญศิริ” เป็นผู้ดำเนินการอภิปราย บรรยายการเสวนาระหว่างวันเป็นไปอย่างราบรื่น เต็มไปด้วยสาระ มีการฝากประเด็นและการเสนอทางออก ซึ่งจะนำไปสู่การปฏิบัติในระยะต่อไปด้วยเช่นกัน

ช่วงก่อนสุดท้าย สิ่งที่โดดเด่นที่สุดของงานก็คือ “พิธีประกาศเจตนารมณ์การพัฒนาระบบสุขภาพคนเมืองน่าน” นำเสนอด้วยการแสดงโดยสภาองค์กรเด็กและเยาวชนในชุด “ร่วมกันสร้างระบบสุขภาพด้วยมือเรา” และเปิดโอกาสให้ทุกคนที่มาร่วมงานเขียนความตั้งใจและความรู้สึก ความคิดริเริ่มต่าง ๆ ลงบนผ้าขาวยาว ๑๐ เมตร แล้วนำไปติดไว้บริเวณหน้าห้องประชุม

ท้ายสุด งานก็ปิดลงง่าย ๆ แบบไม่เป็นทางการ ด้วยการขับขานเพลงโดยเยาวชนตัวน้อย ๆ

.....

ปีกพายความสำเร็จ : เชื่อมได้ดี มีกระบวนการเรียนรู้ ผลักดันนโยบาย

เชื่อมได้ดี

ความสำเร็จประการแรกคือ ความสามารถในการเชื่อมกลไกตามยุทธศาสตร์สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขาได้อย่างครบถ้วนและมีพลัง นั่นคือ มีฝ่ายนโยบายทั้งราชการและการเมือง ฝ่ายวิชาชีพและวิชาการ และมีฝ่ายประชาชนและเอกชน แม้จะมีสัดส่วนของภาคประชาชนมากกว่า ก็นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่มีพลัง เพราะถ้ามองข้ามเรื่องของจำนวนและสัดส่วน จะพบว่า ผู้ที่เข้าร่วมงานในส่วนของภาคราชการและการเมืองนั้นเป็นผู้ที่มีอำนาจและบารมีระดับสูง ซึ่งมีความเป็นไปได้ในการผลักดันข้อเสนอเชิงนโยบายไปสู่การปฏิบัติจริง โดยที่มีพลังของภาคประชาชนและภาควิชาการเป็นฐานที่พร้อมจะลงมือปฏิบัติ

อีกประการหนึ่งคือ การบริหารจัดการที่ทำให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการทำงานอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน พิจารณาจากวิธีการทำงานซึ่ง คุณสุทธิพงษ์ วสุโสภาพล ผู้ประสานงานจังหวัด ได้ให้ข้อมูลว่า ไม่ได้มีการแต่งตั้งคณะทำงานอย่างเป็นทางการ แต่มีการแบ่งงานกันอย่างชัดเจน เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายเป็นเครือข่ายการทำงานภาคประชาสังคมร่วมกันอยู่แล้ว การสื่อสารภายในกลุ่มผ่านเวทีสาธารณะต่าง ๆ และสื่อมวลชนในพื้นที่ เช่น หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น วิทยุชุมชนคนเมืองน่าน มีการกำหนดให้มีผู้รับผิดชอบงานระดับพื้นที่มาประสานงานร่วมกัน ในขณะที่การกำหนดกลุ่มผู้เข้าร่วมเวทีสมัชชา พิจารณาจากกลุ่มองค์กรทางสังคมหลาย ๆ กลุ่มที่มีบทบาทสำคัญในกิจกรรมต่าง ๆ และมีการขับเคลื่อนอย่างสม่ำเสมอ โดยยึดหลักให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) ในประเด็นมาร่วมให้ครอบคลุมมากที่สุด ทั้งที่เป็นแกนนำและผู้ให้ข้อมูลหรือสะท้อนสถานการณ์ปัญหาต่าง ๆ โดยเน้นประเด็นที่พื้นที่สนใจก่อน แล้วเชื่อมโยงสู่ประเด็นหลักในเวทีสมัชชาสุขภาพ

ความสามารถในการเชื่อมพลัง ๓ ฝ่ายเข้าด้วยกันได้ จึงเป็นความสำเร็จของการประยุกต์ใช้ยุทธศาสตร์สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขาได้อย่างดี เป็นตัวอย่างของการแปลงอุดมคติไปสู่รูปธรรมที่เห็นภาพและผลชัดเจนขึ้น

มีกระบวนการเรียนรู้

ความสำเร็จประการที่สอง คือ ความหลากหลายของการจัดกระบวนการเรียนรู้ สอดคล้องสัมพันธ์ วัตถุประสงค์และประเด็นของงาน ทั้งในแง่ของเนื้อหาวิชาการ รูปแบบการนำเสนอ และกระบวนการสื่อสาร

ในแง่เนื้อหาวิชาการ คุณสุทธิพงษ์ วสุโสภาพล ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า มีกระบวนการทำงานวิชาการโดยจัดทีมวิชาการรับผิดชอบตามประเด็นย่อย ๓ ประเด็น ทุกกลุ่มมีการจัดเวที่ย่อยมาก่อน ทำให้ได้ข้อมูลและข้อเสนอเบื้องต้นสำหรับนำเสนอเวทีใหญ่ เวทีสมัชชาสุขภาพจึงเป็นเวทีที่มาช่วยเติมเต็มให้ข้อเสนอต่าง ๆ สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ส่วนรูปแบบเวทีก็เน้นให้ผู้เข้าร่วมงานเกิดการเรียนรู้ให้มากที่สุด และมีหลาย ๆ ช่องทาง

ภาพของเวทีที่ออกมา จึงมีรูปแบบการนำเสนอที่ผสมผสาน มีทั้งวิทัศน์ การบรรยายแนวคิดโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้นำทางความคิดของสังคม การประชุมกลุ่มย่อย การเสวนา การจัดนิทรรศการให้ความรู้ การสาธิตให้ดูด้วยของจริง ตลอดจนมีการใช้ศิลปะการแสดงและวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นมาช่วย

รูปแบบที่หลากหลาย สะท้อนถึงความพยายามสร้างความรู้ความเข้าใจ และเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้าถึงมากที่สุด ไม่ควรมีใคร กลุ่มใด ตกขบวน ซึ่งจะเป็นแรงบันดาลใจในการร่วมพัฒนาสังคม ให้นำไปยังทิศทางที่เห็นร่วมกัน

ผลักดันสู่นโยบาย

ความสำเร็จประการที่สาม คือ การออกแบบให้เวทีสมัชชาสุขภาพจังหวัดเป็นเวทีผลักดันข้อเสนอเชิงนโยบายสู่ผู้มีอำนาจตัดสินใจ โดยใช้วิธีสร้างพิธีกรรมแห่งพันธสัญญาต่อหน้าประชาชน เป็นวิธีที่มีพลังวิธีหนึ่ง ที่ผู้ประเมินรายหนึ่งได้กล่าวถึงความสำเร็จของการจัดสมัชชาจังหวัดน่านว่า

“เวที ‘การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้เสนอกับผู้สนอง’ เป็นจุดเด่นของเวที เพราะเป็นการพูดคุยสาธารณะของผู้บริหารระดับสูงในจังหวัด และมีการถ่ายทอดเสียงไปทั้งจังหวัด นอกจากนี้ คนที่มาในงานก็ได้เขียนความตั้งใจและความรู้สึกลงบนผืนผ้า เสมือนการสร้างพันธสัญญาร่วมกัน ซึ่งกระบวนการทั้งหมดเป็นการสร้างเจตนารมณ์สาธารณะต่อการพัฒนาระบบสุขภาพคนน่าน”

พิจารณาจากข้อเสนอแต่ละประเด็นที่ได้ พบว่า มีทั้งข้อเสนอในเชิงยุทธศาสตร์และแตกออกเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายซึ่งเป็นข้อเสนอที่มีพลังในการขับเคลื่อนเรื่องใหญ่ ๆ เป็นข้อเสนอต่อหน่วยต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับบนสุดถึงล่างสุดคือชุมชน หลังจัดเวทีสมัชชาสุขภาพไม่กี่วัน ผู้ว่าราชการจังหวัดได้สั่งการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องพิจารณาข้อเสนอที่รับมา มีหลายปัญหาที่ได้รับการแก้ไขทันที เช่น ปัญหาเด็กขาดสารอาหาร การขาดตลาดเกษตรปลอดภัย เป็นต้น

สิ่งที่ยากที่สุดซึ่งเวทีสมัชชาสุขภาพหลาย ๆ จังหวัดยังไม่ถึง คือการผลักดันข้อเสนอเชิงนโยบายไปสู่การปฏิบัติ ดังนั้น ความสำเร็จของกระบวนการสมัชชาสุขภาพจังหวัดน่าน นอกจากสามารถเชื่อมทุกภาคส่วนของสังคมให้มาเจอกัน และมีการจัดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่หลากหลายและเหมาะสมแล้ว การจัดเวทีผลักดันข้อเสนอเชิงนโยบายสู่ผู้มีอำนาจตัดสินใจ ก็เป็นตัวอย่างที่ดีสำหรับให้พื้นที่อื่นได้เรียนรู้ต่อไป

.....

ปัจจัยแห่งความสำเร็จ : ทุนพร้อม ประเด็นได้ เวลาดี มีตัวประสาน

ทุนพร้อม

ภายใต้ชุมชนที่เข้มแข็ง จะมีทุนทุกอย่างที่พร้อมสำหรับการพัฒนา ทั้ง กำลังคน ทรัพยากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ ซึ่งมาจากหลายกลุ่มหลายเครือข่าย รวมกันแล้วกลายเป็นพลังมหาศาล นอกจากนี้ยังมีทุนทางปัญญาและวัฒนธรรม ทั้งจากการถ่ายทอดภูมิปัญญา จากผู้รู้ผู้ทรงคุณวุฒิในพื้นที่ จากการสังสมประสบการณ์ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่เคยทำงานร่วมกันมาก่อนแล้ว นอกจากนี้ ในเวทีสมัชชาสุขภาพ จังหวัดน่านยังมีผู้ว่าราชการจังหวัดที่เป็นทุนทางอำนาจ มี “พระครูพิทักษ์นันทคุณ” เป็นทุนทางความศรัทธา รวมถึงมีฝ่ายบารมีคือ “นายแพทย์บุญยงค์ วงษ์รักมิตร” เป็นผู้นำทางอุดมการณ์ที่สังคมให้ความเคารพและพร้อมจะทำตาม

ประเด็น ได้

บริบทของเมืองน่านคือการมีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ประกอบกับขณะนั้นกับกระแสการอนุรักษ์ ธรรมชาติและการทำเกษตรปลอดสารพิษกำลังมาแรง เครือข่ายต่าง ๆ ในพื้นที่ต่างเข้ามามีบทบาทกันอย่าง หลากหลาย โดยเฉพาะกลุ่มเกษตรกร กลุ่มเด็กเยาวชน และกลุ่มหมอเมือง เป็นกลุ่มที่มีพัฒนาการเติบโต ของเครือข่ายสูงสุดในเมืองน่าน

การคิดประเด็นของการจัดงาน ให้เป็น ๑) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ ๒) เกษตรกรรมที่เอื้อต่อ สุขภาพ และ ๓) การสร้างสุขภาวะสำหรับเด็ก เยาวชน และครอบครัว นั้น เหตุผลเนื่องจากประเด็นเหล่านี้สอดคล้อง กับอาชีพ ความสนใจ และสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาของชุมชนในเมืองน่าน นั่นเอง นอกจากนี้ ยังเป็น เรื่องที่ตรงกับนโยบายการพัฒนาระดับจังหวัดอีกด้วย จึงทำให้ประเด็นการจัดงานครั้งนี้ได้รับความสนใจจาก ประชาชนและเครือข่ายต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง ทำให้มีจำนวนผู้เข้าร่วมประชุมมากกว่าเป้าหมายที่เชิญมาเสีย ด้วยซ้ำ

ตัวอย่างที่ชัดเจนคือประเด็นภูมิปัญญา ซึ่งเป็นประเด็นที่กำลังเป็นปัญหาในกลุ่มหมอเมืองอยู่พอดี กลุ่มนี้มีผู้สนใจเข้าร่วมงานจำนวนมาก จนสามารถผลักดันความต้องการของกลุ่มให้เป็นข้อเสนอเชิงนโยบายได้ เป็นตัวอย่างให้กลุ่มอื่น ๆ ได้มองเห็นว่า กระบวนการสมัชชาสุขภาพเป็นทางเลือกหนึ่งของการแก้ปัญหาสังคม ร่วมกัน

นอกจากนี้ หัวข้อการจัดงาน คือ “การพัฒนาระบบสุขภาพคนน่านกับการบริหารงานแบบบูรณาการ (CEO)” ยังเป็นแรงจูงใจสำคัญที่ทำให้ชุมชนต้องการมาพบกับผู้มีอำนาจตัดสินใจเชิงนโยบายระดับจังหวัด เป็น ประเด็นที่ทำทนายวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนาของระบบราชการได้อย่างดีอีกด้วย เสมือนเป็นการลงเชิงว่า การบริหารราชการแบบบูรณาการดังกล่าว จะเปิดรับฟังความคิดเห็นของภาคประชาชนจริงหรือไม่? เพียงใด ?

เวลาดี

ดังที่กล่าวเบื้องต้นว่า บริบทของเมืองน่านมีประสบการณ์การขับเคลื่อนภาคประชาสังคมมายาวนานกว่า ๒๐ ปี การเคลื่อนตัวเหล่านี้มีพัฒนาการมาโดยลำดับ ในช่วงเวลาของการพัฒนานี้เองที่กระบวนการสมัชชา สุขภาพได้เข้ามาแทรกตัวท่ามกลางความฮึกเหิมพร้อมเพรียงของชุมชน นับเป็นเวลาดีของโครงการต่าง ๆ ที่

หลังไหลเข้ามาในพื้นที่นี้ ซึ่งพบว่า หากเป็นงานหรือโครงการที่เข้ากันได้กับอุดมการณ์และทิศทางการพัฒนาของพื้นที่ ส่วนใหญ่แล้วก็ประสบความสำเร็จด้วยดี

จากคำบอกเล่าของ คุณสุทธิพงษ์ วสุโสภาน ได้ข้อสรุปว่า สมัชชาสุขภาพไม่ใช่จุดเริ่มต้นของการพัฒนาระบบสุขภาพคนนำหน้า เพราะก่อนหน้านั้น ในชุมชนมีกิจกรรมการพูดคุยเรื่องสุขภาพกันมาโดยตลอด เพียงแต่ยังไม่มีการขับเคลื่อนที่ชัดเจนหรือวาทกรรมอะไรที่แรงพอสำหรับการขับเคลื่อนเป็นขบวนใหญ่ ยืนยันได้ด้วยคำพูดนี้

“กระบวนการสมัชชาสุขภาพนำหน้า ได้ก่อตัวและมีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่องบนฐานของเครือข่ายประชาคมนำหน้า เป็นการเปิดพื้นที่สาธารณะใหม่และประเด็นสุขภาพใหม่ ให้เกิดการเคลื่อนไหวในภาคพลเมืองให้ตื่นรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง และสร้างความรับผิดชอบต่ออนาคตของสังคมร่วมกัน และที่สำคัญ ยังได้ช่วยยกระดับวาทกรรมสุขภาพใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นในพื้นที่ได้อย่างน่าสนใจ... การมีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง ก็มีมีส่วนช่วยให้เราค่อย ๆ เรียนรู้จากการทำงานแต่ละเรื่องแต่ละชิ้น เป็นการหนุนเนื่องกับสิ่งที่พื้นที่คิดและทำอยู่แล้ว...อยากสรุปว่า สมัชชาสุขภาพเข้ามาได้ถูกจังหวะเวลาดีเหลือเกิน”

การเข้ามาในช่วงเวลาที่ชุมชนผ่านการเรียนรู้มาแล้วระยะหนึ่ง เป็นทุนอย่างหนึ่งของการจัดกระบวนการสมัชชาสุขภาพนำหน้ารวมถึงงานพัฒนาด้านอื่น ๆ เพราะประสบการณ์และความสำเร็จก่อนหน้านี้ ได้ช่วยสร้างความเชื่อมั่นในวิถีและพลังของการรวมตัวกันเป็นชุมชน อย่างน้อย การได้เป็นส่วนหนึ่งของความสำเร็จที่ผ่านมาของชุมชน ก็สร้างความภาคภูมิใจให้ชาวบ้านตัวเล็ก ๆ ที่เป็นคนส่วนใหญ่ของชุมชนด้วยเช่นกัน

มีตัวประสาน

“ตัวประสาน” มีหน้าที่สำคัญยิ่งในการเชื่อมร้อยคนทั้งหลายเข้าด้วยกัน เปรียบเสมือนกาวที่ทำหน้าที่ผนึกชิ้นส่วนสำคัญ ๆ ที่แยกกันอยู่เป็นส่วน ๆ ให้เข้ามาแนบสนิทเป็นชิ้นเดียว คุณสมบัติเหล่านี้เป็นความสามารถเฉพาะตัวที่ผู้ประสานและทีมงานควรมี

ตัวประสานสำคัญของสมัชชาสุขภาพจังหวัดน่าน คือ ผู้ประสานงานสมัชชาสุขภาพระดับจังหวัด คือ คุณสุทธิพงษ์ วสุโสภาน นักวิชาการจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน เพราะนอกจากจะทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมที่ดีแล้ว ยังสามารถดึงเอาผู้มีบารมีคือ นายแพทย์บุญญงค์ วงษ์รักมิตร และผู้ที่ชาวบ้านศรัทธาคือ พระครูพิทักษ์นันทคุณ ให้เข้ามาเป็นเสมือนเสาหลักและเป็นแม่เหล็กสำคัญของงานได้อีกด้วย

ทีมประเมินและผู้ที่เกี่ยวข้องเวทีสมัชชาสุขภาพนำหน้าหลายท่านได้กล่าวตรงกันว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการจัดกระบวนการสมัชชาสุขภาพจังหวัดน่าน ปี ๒๕๔๑ มาจากการมีผู้ประสานงานที่มีความสามารถรอบด้าน มีทั้งบู๊และบุ๋นอยู่ในตัว โดยผู้ประเมินรายหนึ่งได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า

“ยอมรับว่า คุณสุทธิพงษ์ วสุโสภาน เป็นผู้ประสานงานที่มีความโดดเด่น ทั้งทักษะการประสานและความสามารถทางด้านวิชาการ จึงได้รับการยอมรับสูง มีวิสัยคิดในการทำงานเชิงประชาสังคมที่แน่วแน่ ชัดเจน จุดเด่นที่สำคัญคือ มีความเข้าใจในกระบวนการสมัชชาสุขภาพในขั้นสูง และมีการประสานงานที่ดีเยี่ยม ทั้งราชการ เอกชน ประชาชน สามารถรู้จังหวะในการประสานงาน”

เมื่อได้รับทราบพระสนะของ “คุณสุทธิพงษ์ วสุโสภาพล” ก็ยิ่งเชื่อในคำชื่นชมนั้น และนี่คือบทพิสูจน์

“เคล็ดลับการประสาน คือ เราต้องวิเคราะห์คนที่เราจะเข้าไปหาให้ออกว่าเขาเป็นใคร มีจุดแข็งด้านไหน ชอบ ไม่ชอบอะไร และเราควรเข้าไปในฐานะไหน การทำหน้าที่เชิญลงนามโดยผู้ว่าราชการจังหวัด ทำให้ผู้ได้รับเชิญรู้สึกว่าคุณค่าและมีความสำคัญเป็นส่วนหนึ่งของงาน เสมือนเป็นการยกระดับตนเองในอีกรูปแบบหนึ่ง... ผมคิดว่าจุดแข็งของผมคือ ความจริงจัง ทำอะไรแล้วทุ่มเท ขณะเดียวกัน ก็อ่อนน้อมถ่อมตน เพราะเราทำคนเดียวไม่ไหว ต้องอาศัยความร่วมมือจากคนอื่น ๆ ด้วย และเราก็ไม่ใช่เก่งไปทุกอย่าง ที่สำคัญ เวลาจัดกระบวนการเราต้องรู้ว่าบทนี้จะขอให้ใครเด่น จังหวะนี้ใครจะต้องเด่น มองภาพรวมของงานให้สำเร็จ โดยที่ไม่ต้องการให้ตนเองเด่นในเวทีเสมอไป”

บทสรุป

ความสำเร็จของเวทีสมัชชาสุขภาพจังหวัดน่าน ปี ๒๕๕๖ คงเกิดขึ้นไม่ได้ด้วยเวลาเพียงชั่วข้ามคืน หากแต่เกิดจากมีพัฒนาการและได้ตั้งสมประสงค์ในพื้นที่มานานนับเดือนนับปี กอปรกับมีกิจกรรมต่อเนื่องหลากหลาย ที่ช่วยให้เกิดการตกผลึกทางความคิด และสามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ในพื้นที่ได้อย่างเหมาะสมกับประเด็น และทั้งหมดนี้เอง ได้กลายเป็นฐานและทุนทางสังคมที่สำคัญสำหรับการประสานงานพัฒนาขึ้นอื่น ๆ ในเวลาต่อมา บทเรียนแห่งความสำเร็จของกระบวนการสมัชชาสุขภาพน่าน คงไม่ต่างจากที่ “พระครูพิทักษ์-นันทคุณ” ได้สรุปบทเรียนของการพัฒนาเครือข่ายชุมชนเข้มแข็งในนามของกลุ่มอัครเมืองน่านไว้ชัดเจนว่า

“ ‘อัครเมืองน่าน’ เริ่มเรียนรู้จากตนเอง จากคนสู่กลุ่ม กลุ่มสู่กลุ่ม กลุ่มสู่ชุมชน ชุมชนสู่เครือข่าย จากประเด็นปัญหาสู่การพัฒนา จากการพัฒนาสู่การพึ่งตนเอง กระบวนการเรียนรู้อัครเมืองน่านจึงเกิดขึ้น ได้ตลอดเวลา และทุกจุดของเมืองน่าน สาขานเป็นพลังของชุมชนมาทุกวันนี้”

เอกสารและแหล่งข้อมูลประกอบการเขียน

- กรรณิกา บรรเทงจิตรและคณะ. (๒๕๕๖). ตามไปดู สมัชชาสุขภาพเฉพาะพื้นที่. เอกสารอัดสำเนา, สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ, นนทบุรี.
- บานจิตร สายรอดคำ และถนัดไพบยา. (๒๕๕๖). อัครเมืองน่าน “กว่าทศวรรษบนเส้นทางแห่งการเรียนรู้”. ห้างหุ้นส่วนจำกัดนันทกานต์กราฟฟิคการพิมพ์, เชียงใหม่.
- วิลาวัณย์ เสนารัตน์และคณะ. (๒๕๕๖). รายงานการประเมินผลสมัชชาสุขภาพจังหวัด : กรณีศึกษากลุ่มอนุภาคที่ ๑. เอกสารอัดสำเนา, สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ, นนทบุรี.
- ศูนย์ประสานงานประชาคมน่าน. (๒๕๕๖). สมัชชาสุขภาพน่าน: กระบวนการขับเคลื่อนเพื่อการปฏิรูประบบสุขภาพ. เอกสารอัดสำเนา, สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ, นนทบุรี.
- สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ. (๒๕๕๖). สะท้อนภาพสมัชชาสุขภาพ พ.ศ. ๒๕๕๖. เอกสารอัดสำเนาเพื่อประกอบการประชุม, สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ, นนทบุรี.

สัมภาษณ์ : นายสุทธิพงษ์ วสุโสภาพล สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน, วันที่ ๕ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๘.

สถาบันการศึกษากับการรับใช้สังคม : ถึงคราวของ “หอคอย”

(สมัชชาสุขภาพจังหวัดมหาสารคาม)

แหงนคอรอหอคอย.....

ทั้ง ๆ ที่สถาบันการศึกษา โดยเฉพาะระดับอุดมศึกษาซึ่งถือเป็นแหล่งประสิทธิ์ประสาทความรู้ทางด้านวิชาการชั้นสูง มีจำนวนมากกระจายทั่วประเทศ ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาคที่อยู่ภายใต้ร่มของรัฐหรือภายใต้เงาของเอกชน และหากพิจารณาถึงผลผลิตที่ได้ก็จะพบข้อเท็จจริงที่เหลือเชื่อว่า ในปีหนึ่ง ๆ สถาบันการศึกษาเหล่านั้นได้ผลิตบัณฑิตออกมาเป็นจำนวนเหยียบแสนชีวิตทีเดียว !

แต่คำถามก็คือ ที่ผ่าน ๆ มา นอกเหนือจากทำหน้าที่ผลิตบัณฑิตออกมาจำนวนมากมายมหาศาลเช่นที่วานั้นแล้ว (ซึ่งก็เป็นที่ถูกครมหรือเหลือเกินว่า บัณฑิตเหล่านั้นมีคุณภาพเต็มที่สักกี่มากน้อย ?!!) “สถาบันการศึกษา” ซึ่งดำรงตนอย่างผู้ศักดิ์สิทธิ์คล้าย “หอคอย” ที่คนทั่วไปต้อง “แหงนคอมอง” นั้น ได้ทำหน้าที่อะไรอื่นอีกบ้าง หากไม่นับรวมถึงการชวนชวนเปิดหลักสูตรการเรียนการสอนภาคพิเศษวันหยุด เร่งรับจ้างองค์กรต่าง ๆ ทำวิจัยเพื่อรับเงินสนับสนุน ทำโพลสำรวจตลาดตามกระแสประชานิยม หรือผลิตบุคลากรวิชาการที่เดินตัวลอยทำไม่คิดพื้นที่และพูดคุยด้วยภาษาที่ไม่สามารถสื่อสารกับผู้อื่นได้ ฯลฯ ยังมีอะไรอีกหรือที่พอจะตอบได้อย่างเต็มคำถามว่า สถาบันสำคัญของชาติกำลังทำหน้าที่และแสดงบทบาทในการนำสรรพวิชาความรู้ภายในรั้วไปฟ่องถ่ายเพื่อสร้างประโยชน์ให้เกิดแก่สังคมอย่างแท้จริง ?

“อาจารย์เสน่ห์ จามริก” ปรมาจารย์ทางความคิดคนหนึ่งของสังคมไทย เคยให้หลักคิดไว้อย่างน่าสนใจว่า การศึกษานั้นควรเป็น “การศึกษาครบวงจร” ต้องให้มนุษย์เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เป็นการศึกษาเพื่อเสริมต่อภูมิปัญญาที่มีอยู่แล้วในชุมชน เป็นการฟื้นฟูศักยภาพของชุมชน ขอบข่ายการศึกษาต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงอุดมศึกษาต้องมีการเชื่อมโยงถึงกัน และเป็นไปเพื่อสนองความต้องการของวงจรต่อชีวิต เศรษฐกิจและสังคมของชุมชนนั้น ๆ เพราะฉะนั้น ฐานะและบทบาทของสถาบันการศึกษาจะต้องเปลี่ยนทิศทางต้องเป็นโรงเรียน วิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัย ที่พัฒนาไปเพื่อรับใช้ความต้องการของชุมชนเป็นประการสำคัญ

อย่างไรก็ตาม ใ่ว่าความหวังที่มีต่อสถาบันการศึกษาของชาติจะมีคบบอดเสียทีเดียว เพราะมีสัญญาณบางอย่างพอจะบ่งบอกได้ว่าทิศทางของสถาบันศึกษากำลังเริ่มเปลี่ยนไป นี้ไม่ใช่สิ่งที่เป็นฝันเลื่อนลอย แต่เกิดขึ้นแล้วจริง ๆ ใน “มหาสารคาม” จังหวัดที่สถาบันศึกษามากมาย ทั้งมหาวิทยาลัย วิทยาลัยพยาบาล วิทยาลัยการอาชีพ ฯลฯ ต่างพากันเปิดหอคอยมารวมตัวกับภาคส่วนต่าง ๆ ในจังหวัด ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ตลอดจนภาคประชาชน โดยร่วมกันจัด “เวทีสมัชชาสุขภาพในพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม” เวทีที่ทุกภาคส่วนได้แสดงออกถึงศักยภาพความเป็นชุมชนในการร่วมสร้างนโยบายสุขภาพแห่งชาติของตนอย่างแท้จริง

ปรากฏการณ์ “เปิดหอคอย” ครั้งนี้ น่าจะเป็นนิมิตหมายที่ดี คงจะเป็นบทพิสูจน์ได้ว่า หลักคิด “การศึกษาครบวงจร” ของ “อาจารย์เสน่ห์ จามริก” เริ่มมีความเป็นไปได้ และเรื่องราวที่จะเล่าขานนับจากนี้ ก็ น่าจะเป็นภาพสะท้อนที่ชัดเจนได้ว่า สถาบันการศึกษาของชาติกำลังจะเป็น “หอคอยที่ไม่ต้องแหงนคอ” !

รวมพรรคสมัครใจ : หอคอยร่วมคบ...

“สมัครชาสุขภาพจังหวัดมหาสารคาม” ถือได้ว่าเป็นสมัครชาที่ได้รับการขานรับจากเครือข่ายในพื้นที่ด้วยความยินดีและพร้อมใจ โดยเฉพาะเมื่อมี “สถาบันการศึกษา” อย่าง “มหาวิทยาลัยมหาสารคาม” เข้ามาให้การสนับสนุนและร่วมดำเนินการ ทำหน้าที่เป็นแกนประสานงานระหว่างองค์กรเครือข่ายต่าง ๆ ที่สำคัญที่สุดคือการนำ “แนวความคิดและระเบียบวิธีทางวิชาการ” มาใช้ในกระบวนการสมัครชาสุขภาพ อันเป็นวิธีการที่ดี เพราะการขับเคลื่อนกระบวนการใด ๆ ก็ตาม หากมีข้อมูลสนับสนุนในเชิงวิชาการที่สามารถตรวจสอบและมีหลักการถูกต้อง ก็ยิ่งช่วยเน้นน้ำหนักของความน่าเชื่อถือให้ชัดเจนมากขึ้น

ก่อนที่จะมีการจัดสมัครชาสุขภาพในพื้นที่นั้น จังหวัดมหาสารคามมีองค์กรที่มีศักยภาพในการดำเนินงานเกี่ยวกับเรื่องสุขภาพของชุมชนอยู่แล้วสององค์กรคือ ประชาคมจังหวัดและมูลนิธิพัฒนาจังหวัด เมื่อทางจังหวัดได้ขานรับนโยบายและการเปลี่ยนแปลงว่าด้วยเรื่องระบบสุขภาพของประเทศ กอปรกับได้รับการสนับสนุนจากแกนนำที่เป็นเครือข่ายของสำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ (สปรศ.) ให้มีการจัดสมัครชาสุขภาพในพื้นที่เพื่อเข้าร่วมกระบวนการร่างพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ จึงได้นำประเด็นดังกล่าวมาพูดคุยกันในกลุ่มองค์กรข้างต้นก่อนเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และหาข้อสรุปในการดำเนินงาน เนื่องจากทั้งสององค์กรมีศักยภาพและมีการขับเคลื่อนเกี่ยวกับเรื่องสุขภาพของชุมชนในพื้นที่อยู่แล้ว ซึ่งมูลนิธิพัฒนาจังหวัดมหาสารคามให้ความสนใจการทำงานทางด้านวิชาการ โดยเฉพาะการศึกษาวิจัยทางด้านสุขภาพในประเด็นต่าง ๆ ของพื้นที่ ขณะที่ประชาคมจังหวัดมีการทำงานในเชิงรุกเกี่ยวข้องกับเรื่องพฤติกรรมทางด้านสุขภาพ มีเครือข่ายสุขภาพกลุ่มต่าง ๆ ที่ทำงานเชื่อมโยงกันเป็นปัจจุบันอยู่แล้ว ทำให้สะดวกต่อการพูดคุยเบื้องต้น สามารถดำเนินการได้โดยรูปธรรมมากกว่าที่จะไปเริ่มต้นใหม่ ดังนั้น แกนนำสมัครชาสุขภาพจังหวัดมหาสารคามกลุ่มแรก ๆ จึงเป็นแกนนำที่มาจากกลุ่มประชาคมจังหวัดและจากมูลนิธิพัฒนาจังหวัด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักวิชาการจากสถาบันการศึกษาและเป็นข้าราชการจากหน่วยงานต่าง ๆ นั้นเอง

.....

ก้าวอย่างสู่เวทีสมัครชาสุขภาพ : หอคอยไคร่กรวญ.....แล้วลงคลุก

สมัครชาสุขภาพจังหวัดมหาสารคาม เริ่มขึ้นหลังจากมีการประชุมเตรียมการจัดเวทีสมัครชาสุขภาพร่วมกับผู้ประสานงานจากจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดอุดรธานี ซึ่งถือเป็นจังหวัดพันธมิตรที่อยู่ในพื้นที่ประสานงานเดียวกัน การร่วมประชุมเพื่อเตรียมการนี้จัดเมื่อวันที่ ๑๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อหาคณะทำงาน กำหนดประเด็นและรูปแบบกิจกรรมในเวที กำหนดกลุ่มเป้าหมาย แบ่งโซนทำงาน ตลอดจนกำหนดแนวทางการทำงานและงบประมาณ ข้อสรุปที่ได้คือ เกิดคณะทำงานที่เป็นลักษณะของการผสมผสานด้วยกลุ่มคนจากหลากหลายอาชีพหลากหลายองค์กร ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน รวมถึงภาคประชาชน ซึ่งประกอบด้วย เครือข่ายเด็กและเยาวชน เครือข่ายพิทักษ์สิทธิผู้บริโภคจังหวัดมหาสารคาม เครือข่ายเกษตรกรทางเลือก เครือข่ายหมอยาพื้นบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น โรงพยาบาลมหาสารคาม สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดมหาสารคาม เครือข่ายความร่วมมือชนบทและเมือง ชมรม อ.ย.น้อย สื่อมวลชน รวมถึงเครือข่ายสุขภาพต่าง ๆ เป็นต้น และที่น่าสนใจก็คือ ตลอดทั้งกระบวนการได้มีคณะทำงานที่เป็น “นักวิชาการและนิสิตนักศึกษา” จาก “วิทยาลัย” “มหาวิทยาลัย” เข้าร่วมด้วย เวทีสมัครชาสุขภาพของจังหวัดมหาสารคามจึงเป็นดัง

กลไกที่เชื่อมเครือข่ายใหม่และเครือข่ายเก่าเข้าไว้ด้วยกัน โดยเฉพาะกลุ่มคนที่เป็นแกนนำที่เชื่อมถึงกันระหว่าง เด็ก เยาวชน กับผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ ระหว่างชาวบ้านกับนักวิชาการ หรือระหว่างข้าราชการกับเอกชน

หลักคิดในการจัดเวทีสมัชชาสุขภาพจังหวัดมหาสารคามนั้น คณะทำงานต้องการเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนที่เข้มแข็งในพื้นที่เข้าร่วมด้วย โดยให้แกนนำเข้าไปพูดคุยทำความเข้าใจประเด็นสุขภาพกับเครือข่ายในพื้นที่ จากนั้นจึงดึงความรู้ที่ได้จากการที่เครือข่ายไปทำงานร่วมกับสมาชิกของตน นำประเด็นเหล่านั้นมานำเสนอในเวทีสมัชชาสุขภาพจังหวัดร่วมกับเครือข่ายอื่น ๆ

การได้มาซึ่งประเด็นสุขภาพที่จะนำมาจัดทำเป็นข้อเสนอเชิงนโยบาย เพื่อกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ของจังหวัดมหาสารคามนั้น หลังจากมีการพูดคุยทำความเข้าใจกันในระดับกลุ่มจังหวัดมหาสารคามกับจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดร้อยเอ็ดรวมถึงเครือข่ายองค์กรต่าง ๆ ในพื้นที่ที่ใช้การทำงานในนามกลุ่ม “ร้อยแก่นสาร” แล้ว ก็ได้มีแนวคิดและรูปแบบการจัดการว่าควรเป็นลักษณะของการนำปัญหาของพื้นที่มาเป็นตัวตั้ง โดยเฉพาะการคิดเห็นตรงกันว่า “ระบบอาหารท้องถิ่นสู่เกษตรกรที่เอื้อต่อสุขภาพ” เป็นเรื่องสำคัญเร่งด่วน ประเด็น “ข้าวพื้นบ้าน อาหารพื้นเมือง” เป็นประเด็นที่น่าส่งเสริมและควรนำมาพิจารณาเป็นเบื้องต้น เนื่องจากเป็นเรื่องของการดำเนินชีวิตประจำวัน ประชาชนเข้าถึงได้ง่ายเพราะเป็นเรื่องของการหาอยู่เพื่อหากิน หากินเพื่อชีวิตเพื่อสุขภาพ ประเด็นนี้จึงเหมาะสำหรับการทำงานเชื่อมโยงระหว่างองค์กรระหว่างเครือข่าย โดยแต่ละกลุ่มแต่ละเครือข่ายสามารถมองสภาพบทบาทของตนเองได้ชัดเจนว่าจะทำหน้าที่อะไรได้บ้าง เพราะต่างก็มีความรู้ความคิดที่เกิดจากประสบการณ์ชีวิต สามารถเอามาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้อย่างสมศักดิ์ศรีโดยไม่รู้สึกรู้ว่ามีความรู้ดีกว่าใคร เพราะทุกคนล้วนข้องเกี่ยวไม่อย่างใดอย่างหนึ่งในระบบอาหาร ถือเป็นประเด็นร่วมที่ดี เป็นเรื่องที่สามารถศึกษาและติดตามได้ตลอดตามเส้นทางเดินของอาหาร นับตั้งแต่ระบบการผลิต การตลาด การบริโภค จนกระทั่งผลกระทบที่เกิดจากการบริโภค เช่น โรคภัยไข้เจ็บ ตลอดจนการรักษาเยียวยาเมื่อเกิดโรคหรือเจ็บป่วย เป็นต้น เมื่อได้ข้อตกลงร่วมกันแล้ว ก็กำหนดให้มีการหารูปแบบกิจกรรมที่จะดำเนินการต่อไป โดยมีกระบวนการทำงานคือ

- ประชุมคณะทำงานจัดสมัชชาสุขภาพจังหวัด โดยตั้งเป้าหมายหลักไว้ว่า ให้มีการจัดเวทีสาธารณะเฉพาะพื้นที่ในประเด็น “ระบบอาหารท้องถิ่นสู่เกษตรกรที่เอื้อต่อสุขภาพ” และประชุมในเวทีใหญ่ ๑ ครั้ง เป็นประเด็น “ข้าวพื้นบ้าน อาหารพื้นเมือง” นอกจากนี้ยังกำหนดให้มีการทำงาน “วิชาการ” เพื่อสร้างองค์ความรู้และความเข้าใจต่อร่างพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติและเรื่องอื่น ๆ ต่อไป

- ให้แกนนำหรือเครือข่ายสมัชชาสุขภาพพื้นที่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นแกนนำเครือข่ายเกษตรกรกรรมทางเลือก ไปพูดคุยกับสมาชิกของกลุ่มในพื้นที่ เพื่อหาประเด็นร่วมและสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับประเด็นที่จะใช้เสนอเป็นนโยบาย

จากกระบวนการข้างต้นนี้เอง บทบาทของ “สถาบันการศึกษา” ก็เริ่มชัดเจนขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะการเข้ามาช่วยสร้างกระบวนการคิดให้กับเวทีสมัชชา ช่วยให้บรรยากาศของการประชุมพูดคุยเป็นไปอย่างมีหลักการ มีประเด็น มีทางออก ได้ร่วมดำเนินการศึกษาวิจัยโดยวิธีการเก็บข้อมูลในประเด็นที่เกี่ยวข้อง ซึ่งถือเป็นการเอางานวิชาการมารับใช้สังคมได้เป็นอย่างดีและตรงทิศตรงทาง โดยเฉพาะการฝึกให้นักศึกษาเข้ามารวมเป็นกลุ่มเยาวชนแล้วร่วมวางแผนร่วมคิดร่วมหาทางออก ที่สำคัญที่สุดคือผลักดันให้กลุ่มเยาวชนเหล่านี้เอาตัวเองออกมาจากห้องเรียน มีความเข้าใจโลกนอกห้องเรียน สามารถนำความรู้ที่ได้ไปสู่กระบวนการทำงานจริง ๆ ในสังคม สำหรับผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมชัดเจนจากบทบาทหน้าที่นี้คือ

๑. จัดการเสวนาเชิงวิชาการ เรื่อง “ระบบอาหารโลกสู่ระบบอาหารท้องถิ่น” และ “พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติกับการส่งเสริมระบบอาหารท้องถิ่น”

๒. มีการใช้สื่อวีดิทัศน์เรื่อง “เกษตรทางเลือกและเกษตรเป็นสุข” ที่ช่วยเสริมให้เกิดความเข้าใจในระบบเกษตรปลอดภัยที่มีผลต่อสุขภาพของคนในจังหวัดมหาสารคาม

๓. จัดทำเอกสารทางวิชาการที่ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับข้าวพื้นเมือง

๔. สร้างงานวิจัยในพื้นที่ โดยดำเนินการร่วมกับนักวิชาการจากเครือข่ายหรือองค์กรพันธมิตร เช่น เครือข่ายคุ้มครองผู้บริโภค กลุ่มเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก หรือองค์กรสนับสนุนอื่น ๆ อาทิ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) หรือ สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) เป็นต้น

.....

เปิดม่านเวที : สิ่งดี ๆ ที่หอคอยครุ่นคิด

เวทีสมัชชาสุขภาพจังหวัดมหาสารคามจัดขึ้นเมื่อวันที่ ๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ ณ สถาบันวิจัยศิลปะวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม โดยจัดเป็นเวทีสาธารณะเฉพาะประเด็นเรื่อง “ข้าวพื้นบ้าน อาหารพื้นเมือง” ร่วมกับการเปิดเวทีสมัชชาเครือข่ายเด็กและเยาวชนเรื่อง “บริโภคอย่างไรให้หุ่นดี มีความสุข ไม่ต้องทุกข์เรื่องสุขภาพ” มีผู้เข้าร่วมเวทีนี้ทั้งสิ้น ๓๕๐ คน โดยมีคณาจารย์หลากหลายของกลุ่มอายุ คือมีตั้งแต่เด็กและเยาวชนที่เป็นตัวแทนเครือข่ายเด็กและเยาวชนที่มาร่วมเวทีเสวนาย่อยและการแสดงด้านวัฒนธรรม ไปจนถึงวัยผู้ใหญ่และสูงอายุจากเครือข่ายต่าง ๆ มีความหลากหลายของเครือข่าย ทั้งเครือข่ายเก่าและเครือข่ายใหม่ ซึ่งได้แก่ สมาชิกเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกมหาสารคาม ภาคีเครือข่ายจากประชาสังคมจังหวัดมหาสารคาม ภาคีเครือข่ายโครงการสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพจังหวัดมหาสารคาม เครือข่ายหมอยาพื้นบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น เครือข่ายองค์กรชาวบ้านอนุรักษ์และฟื้นฟูลุ่มน้ำเสียว เครือข่ายองค์กรชาวบ้านอนุรักษ์ป่าชุมชน เครือข่ายพิทักษ์สิทธิผู้บริโภค เครือข่ายเด็กและเยาวชน เครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุข รวมถึงนิสิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม นักศึกษาวิทยาลัยพยาบาลศรีมหาสารคาม ตลอดจนนักศึกษาวิทยาลัยการอาชีพวาปีปทุม เป็นต้น

การจัดเวทีสมัชชาสุขภาพครั้งนี้ มีการใช้สื่อเพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเรื่องการจัดสมัชชาสุขภาพจังหวัดค่อนข้างน้อย ส่วนใหญ่เน้นการใช้สื่อบุคคลมากกว่า โดยเฉพาะได้ขอความร่วมมือจากผู้ดำเนินรายการวิทยุชุมชนหรือสื่อบุคคลที่เป็นแกนนำจากเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกและเครือข่ายคุ้มครองผู้บริโภค ให้ทำหน้าที่กระจายข้อมูลข่าวสารไปสู่สมาชิกของกลุ่ม นอกจากนี้ก็มีการประชาสัมพันธ์ด้วยวิธีการอื่น ๆ บ้าง ที่พบก็คือ การใช้ป้ายผ้า รวมถึงการจัดทำเอกสารเผยแพร่และจดหมายข่าว เป็นต้น

เวทีสมัชชาสุขภาพได้เริ่มเปิดม่านตั้งแต่เวลา ๐๗.๓๐ น. โดยมีการปั่นจักรยานเพื่อสุขภาพในตัวเมืองแล้วพากันเคลื่อนเข้าสู่เวทีสมัชชาในเวลา ๐๘.๓๐ น. จากนั้นเป็นการแสดงกลองยาวของเยาวชน ติดตามด้วยพิธีเปิดอย่างเป็นทางการโดยผู้ว่าราชการจังหวัด ซึ่งได้รับเชิญมาเป็นประธานในพิธีของเวทีครั้งนี้

ในภาคเช้ามีเวทีเสวนา ๒ ช่วง ช่วงแรกเป็นการเสวนาเรื่อง “ระบบอาหารโลก สู่ระบบท้องถิ่น” วิทยากรคือ ผู้ประสานงานเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกร้อยเอ็ด ผู้แทนเกษตรกรรมทางเลือกภาคอีสาน และผู้แทนเครือข่ายชุมชนสุขภาพ ช่วงที่ ๒ เป็นการเสวนาเรื่อง “พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติกับการส่งเสริมระบบอาหาร

ท้องถิ่น” โดยมีผู้ร่วมเสวนาคือ ประธานชมรมหมอยาพื้นบ้าน แกนนำเครือข่ายเกษตรกรทางเลือกมหาสารคาม ประธานองค์กรชาวบ้านอนุรักษ์ป่าชุมชน ตลอดจนผู้อำนวยการ โรงพยาบาลมหาสารคาม

บรรยากาศของงานคึกคักตั้งแต่เดินเข้าไปในอาคาร พื้นที่บริเวณรอบ ๆ เต็มไปกิจกรรมและนิทรรศการ มีทีมนักศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาสารคามช่วยดูแลเรื่องการลงทะเบียน ส่วนบริเวณด้านหน้าก่อนเข้าเวทีกลาง นั้น มีน้ำสมุนไพรให้ดื่มฟรี มีการให้บริการรักษาพยาบาลเบื้องต้นของหน่วยปฐมพยาบาลและตั้งแผงจำหน่ายยาสมุนไพรซึ่งโรงพยาบาลมหาสารคามได้เข้ามามีส่วนร่วม นอกจากนี้ ยังมีบริการนวดฝ่าเท้าของกลุ่มแพทย์พื้นบ้านด้วย

ในส่วนของนิทรรศการ ประกอบด้วยชมแสดงรายละเอียดกิจกรรมและผลการดำเนินงานของเครือข่าย ทั้งสำนักงานสร้างเสริมสุขภาพแห่งชาติ เครือข่ายคุ้มครองผู้บริโภค เกษตรกรรมทางเลือก รวมถึงกิจกรรมของกลุ่มเยาวชน นอกจากนี้ ยังมีชมที่ให้อิทธิพลเกี่ยวกับความเป็นมาของร่างพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติและความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ที่ผ่านมา โดยใช้เอกสารเผยแพร่ที่ทางสำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพส่งให้ โดยนำมาจัดทำในรูปแบบบอร์ดนิทรรศการ

สำหรับภาคบ่าย มีการแบ่งกลุ่มย่อยเพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบาย ได้แยกออกเป็น ๒ ห้องย่อย โดยห้องย่อยที่ ๑ เป็นเรื่อง **“ข้าวพื้นบ้าน อาหารพื้นเมือง”** และห้องย่อยที่ ๒ เป็นเรื่อง **“เด็กและเยาวชนกับบทบาทในสังคมไทย”** เป็นที่น่าสังเกตว่า ห้องย่อยที่ ๑ นั้นมีผู้เข้าร่วมประชุมมาก มีตั้งแต่ชาวบ้านจากเครือข่ายต่าง ๆ ปราชญ์ชาวบ้าน นักวิชาการ อาจารย์จากวิทยาลัยพยาบาลศรีมหาสารคาม จนถึงนิสิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม และนักศึกษาจากวิทยาลัยพยาบาล เป็นต้น การประชุมดำเนินไปอย่างเข้มข้นเพราะชาวบ้านส่วนใหญ่มาจากเครือข่ายที่เข้มแข็งและมีการปฏิบัติจริง จึงสะท้อนมุมมองภายใต้ปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ได้ ขณะเดียวกัน ก็มีนักวิชาการในมหาวิทยาลัยคอยเสริมช่วยเติมสีสันให้กับเวทีด้วยการปะทะกันของความคิด ทั้งมุมมองของคนรุ่นหนุ่มสาวและกลุ่มผู้อาวุโสที่มีฐานคิดต่างกัน ขณะที่ปราชญ์ชาวบ้านก็ทำหน้าที่เป็นผู้คอยดูแลควบคุมประเด็นบรรยากาศของห้องนี้จึงเป็นเสมือนเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของกลุ่มคนที่แตกต่างกัน ทั้งอายุ ฐานการคิด มุมมอง และประสบการณ์ ตกผลึกเป็นชุดความคิดที่ครอบคลุมตั้งแต่สถานการณ์ของปัญหา ที่กล่าวถึงการสูญหายไประบบของพันธุ์ข้าวพื้นบ้านที่สาเหตุส่วนใหญ่มาจากนโยบายภาครัฐ พร้อมทั้งได้มีการเสนอทางออกโดยแนะนำให้แก้ไขที่พฤติกรรมของภาคประชาชนและให้แก้ไขที่มาตรการของภาครัฐ ซึ่งทีมวิชาการได้รวบรวมการแนะนำเหล่านั้นนำไปจัดทำเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายอีกครั้ง

หลังจากการประชุมกลุ่มย่อยเสร็จสิ้นลง ทั้งสองกลุ่มก็ได้ไปรวมกันที่เวทีใหญ่อีกครั้ง ที่นั่นมีการนำเสนอผลการประชุมของทั้งสองกลุ่มจากผู้ประสานงานสมัชชาสุขภาพจังหวัด พร้อมทั้งสรุปให้เห็นภาพรวมอีกครั้งตลอดจนได้มีการให้ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับการนำผลการประชุมในครั้งนี้ เพื่อไปกำหนดเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายและเชื่อมโยงถึงสาระสำคัญในร่างพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติต่อไป

ในที่สุด เวทีสมัชชาสุขภาพจังหวัดมหาสารคามก็ได้ข้อเสนอเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์ด้านสุขภาพ โดยแบ่งได้เป็น ๓ ระดับ คือ

ระดับที่ ๑. ทำด้วยตนเอง ระดับนี้เน้นปลูกจิตสำนึกเรื่องข้าวพื้นเมืองผักปลอดสารให้กับเยาวชน เน้นการพึ่งตนเอง ส่งเสริมเกษตรกรรมทางเลือกให้มากขึ้น

ระดับที่ ๒. ภาครัฐหรือประชาชนเป็นผู้ดำเนินการ ระดับนี้เน้นการสร้างเทคโนโลยีที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต ส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ค้นหาเกษตรกรหรือชุมชนต้นแบบ และเน้นการวิจัยแบบมีส่วนร่วม

ระดับที่ ๓. ภาครัฐดำเนินการ ระดับนี้เน้นเรื่องสนับสนุนเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง

สิ่งที่สังเกตได้ชัดเจนอย่างหนึ่งจากการจัดเวทีสมัชชาสุขภาพครั้งนี้ก็คือ ได้เกิดนวัตกรรมสร้างสุขภาพที่สำคัญขึ้นในชุมชนคือ การก่อตัวของ “ตลาดผักปลอดสารพิษของชุมชน” แห่งบ้านมะเขว ตำบลหนองโ้ง อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งเกิดขึ้นได้เพราะการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนอย่างแท้จริง ที่สำคัญคือ การที่สถาบันการศึกษาซึ่งทำหน้าที่เป็นองค์กรร่วมทั้งในและนอกพื้นที่ ได้ให้แนวความคิดที่เป็นลักษณะของการนำวิธีการทางวิชาการมาใช้ โดยเฉพาะมีการศึกษาและสังเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ ด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อม อันเกิดจากการใช้สารเคมีการเกษตรอย่างมีหลักการทางวิชาการรองรับ มีการค้นหาความรู้เพื่อฟื้นฟูและหาทางออกด้วยการไปศึกษาจากกลุ่มต่าง ๆ นอกพื้นที่ โดยเฉพาะจากกลุ่มศิษย์หอโศก จังหวัดศรีสะเกษ แล้วนำความรู้ที่ได้นั้นมาขยายผลในชุมชนของตนเองในลักษณะของการร่วมกันกำหนดทิศทางการทำงาน จนมีผลผลิตออกวางขายได้ในเวลาต่อมา

สถาบันการศึกษา.....นับจากนี้ : ฤาจะเป็นหอคอยที่ไม่ต้องแหงนคอ

จริงอยู่ที่ความสำเร็จของการจัดเวทีสมัชชาสุขภาพของจังหวัดมหาสารคามในปี ๒๕๔๗ นั้น เป็นเพราะการร่วมแรงร่วมใจร่วมคิดร่วมทำของพันธมิตรเครือข่ายต่าง ๆ ทั้งองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน ตลอดจนภาคประชาชน ซึ่งต่างก็มีความสำคัญด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น แต่ก็คงปฏิเสธไม่ได้ว่าแกนนำเบื้องต้นที่เป็นเสมือนผู้จุดหัวเชื้อ เป็นคล้ายชนวนของการขับเคลื่อน ก็คือ “นักวิชาการ” จากองค์กรต่าง ๆ นั่นเอง โดยเฉพาะการเข้ามาแสดงบทบาทที่ชัดเจนของสถาบันการศึกษาในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็น มหาวิทยาลัยมหาสารคาม วิทยาลัยพยาบาล วิทยาลัยการอาชีพ ฯลฯ ที่ต่างเข้ามามีส่วนร่วมด้วยจิตสาธารณะที่เข้าไปเพื่อฟื้นฟูภูมิของตัวเอง ได้แสดงบทบาทของ “สถาบันการศึกษา” อย่างเต็มที่ เช่น การเข้ามาช่วยสร้างกระบวนการคิดให้กับเวทีสมัชชา ช่วยให้บรรยากาศของการประชุมหรือการพูดคุยเป็นไปอย่างมีหลักการ รวมถึงได้ร่วมดำเนินการศึกษาวิจัยโดยวิธีการเก็บข้อมูลสำหรับเป็นหลักฐานเพื่อเพิ่มน้ำหนักให้กับประเด็นในการขับเคลื่อนที่เกี่ยวกับเรื่องสุขภาพในพื้นที่ มีขั้นตอน และกระบวนการค้นหา สามารถงานวิชาการไปรองรับการสังเคราะห์ได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะการศึกษาข้อเท็จจริงจากพื้นที่เพื่อนำไปสู่ประเด็นของการสร้างเวทีสมัชชา การเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเป็นรูปธรรมโดยใช้โครงการวิจัยเป็นปัจจัยเสริมศักยภาพของพื้นที่ให้สามารถดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เช่นนี้ ถือเป็นการทำงานวิชาการมารับใช้สังคมอย่างแท้จริง สิ่งที่เกิดขึ้น ทำให้ “วิชาการ” กลายเป็นจุดแข็งของเวทีสมัชชาสุขภาพของจังหวัดมหาสารคามไปโดยปริยาย คราใดที่นึกถึงสมัชชาสุขภาพของจังหวัดนี้ ครานั้นก็ต้องเห็นภาพของนักวิชาการที่ให้ความสนใจงานด้านพัฒนาชุมชนผุดพรายขึ้นมาทันที สังเกตได้จากการสัมภาษณ์นักวิชาการจากมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่แสดงความคิดของคนไว้ว่า

“กระบวนการสมัชชาสุขภาพสามารถเป็นแบบอย่างในการเรียนรู้ เอาไปใช้ในการจัดการการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องในชุมชน ซึ่งชุมชนก็มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อยู่ร่วม จากการเข้าร่วมเวทีประชาคมในชุมชน ในฐานะที่เป็นคณะทำงาน กระบวนการสมัชชาทำให้ผมเรียนรู้ในเรื่องเทคนิคการทำงานเชิงรุก ทั้งในส่วนของการทำงานเชิงภาคีเพิ่มขึ้น จากเดิมที่ทำงานในกลุ่มเดิม ทำให้ขยายเครือข่าย ยิ่งทำงานร่วมกันหลายเวที พบเจอกันมากขึ้น ทำให้ทำงานร่วมกันง่ายขึ้น”

เวทีครั้งนี้จึงถือเป็นเวทีของการรวมพลัง และเป็นสนามทดลองของนักวิชาการในสถาบันการศึกษากับการอย่างก้าวเข้าร่วมกระบวนการทำงานกับชุมชนด้วยในคราวเดียว มีพักรวมถึงการที่สถาบันการศึกษาต่าง ๆ ได้เปิดโอกาสให้นักศึกษาเข้าร่วมกับกลุ่มเยาวชน แล้วร่วมวางแผน ร่วมคิด ร่วมหาทางออกในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของพื้นที่ การกระทำเช่นนี้ นับเป็นคุณูปการอันยิ่งใหญ่ต่อระบบการศึกษาของชาติ เพราะช่วยให้นักศึกษาได้มีโอกาสเรียนรู้จากประสบการณ์จริง รู้จักนำความรู้ที่ได้เรียนได้ศึกษามาสู่กระบวนการทำงานจริง ๆ ในสังคมได้เข้าใจโลกนอกห้องเรียนอย่างถ่องแท้ นับว่าเป็นการเรียนการสอนนอกรั้วสถาบัน ที่นักศึกษาจะต้องจดจำไปอีกนานแสนนาน

สิ่งที่เห็นนี้ น่าจะเป็นนิมิตหมายที่ดี ที่สถาบันการศึกษาได้เริ่มหันกลับมามองชุมชนมากขึ้น เป็นสถาบันซึ่งให้ “การศึกษาแบบครบวงจร” โดยตั้งเป้าหมายอยู่ที่ต้องครอบคลุมความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ทั้งต่อชีวิต เศรษฐกิจ และสังคม

และนี่... ก็คงเป็นบทเริ่มของการสังคายนา “คอหอย” กันใหม่ กำลังจะเป็น “คอหอยที่ไม่ต้องแหงนคอ” อีกต่อไปแล้วกระมัง !

.....

เอกสารและแหล่งข้อมูลประกอบการเขียน

กรณีศึกษา บรรเทาภัยพิบัติและคณะ. (๒๕๔๗). ตามไปดู สมัชชาสุขภาพเฉพาะพื้นที่. เอกสารอัดสำเนา,

สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ, นนทบุรี.

สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ. (๒๕๔๗). สะท้อนภาพสมัชชาสุขภาพ พ.ศ. ๒๕๔๗. เอกสารอัด

สำเนาเพื่อประกอบการประชุม, สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ, นนทบุรี.

อภิชาติ พันธเสน. (๒๕๓๘). พัฒนาชนบทไทย : สมุทัยและมรรค “ความหวัง ทางออก และทางเลือกใหม่” .

มูลนิธิภูมิปัญญา, กรุงเทพฯ.

.....

Small is Beautiful : น้อยเพียงหนึ่ง... แต่ถึงงาม

(สมาชิกสภาภาพจังหวัดหนองบัวลำภู)

.....

เล็กเล็กอาจรินด้วย	งามคุณ
กอบก้อเป็นกองบุญ	มันไว้
ศรัทธาเปี่ยมนำหนุน	คงแนว
หยดอยู่ชูภาพให้	ทั่วพื้น ลำภู

.....

หากจะถามความยากง่ายของการทำงาน ก็ต้องยอมรับว่าการจัดสมาชิกสภาภาพนั้นเป็นงานใหม่ที่ไม่ง่าย โดยเฉพาะถ้าใครตั้งใจยังไม่แตก แล้วนิยามความสำเร็จผิดพลาดไป งานก็จะยิ่งยากขึ้นไปอีก

คงมีคนจำนวนไม่น้อยที่มองความสำเร็จของกระบวนการสมาชิกสภาภาพ ในภาพของการจัดเวทีประชุมใหญ่ ๆ มีคนมาในงานมาก ๆ วิธีคิดแบบนี้เอง ที่ทำให้โจทย์ของสมาชิกสภาภาพยากและผิดไปจากที่ควรจะเป็น

แต่ “กรณีศึกษาสมาชิกสภาภาพจังหวัดหนองบัวลำภู” ที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้ คงจะช่วยลบล้างความคิดที่เป็นอุปสรรคดังกล่าวได้ ด้วยต้องการนำเสนอแง่มุมของความสำเร็จที่ต่างออกไป อาจจะเป็นแรงบันดาลใจให้กับบางพื้นที่ที่ไม่สั่นหวั่นในการจัดงานใหญ่ ๆ ได้บ้าง

มองแค่ภาพภายนอก สมาชิกสภาภาพหนองบัวลำภูก็คงจัดอยู่ในกลุ่มเล็ก ๆ ที่ไม่โดดเด่นจนต้องจับตามอง แต่ถ้าเจาะลึกลงไปในวิธีคิดและกระบวนการจะพบว่า ภายใต้อีกกลุ่มเล็ก ๆ นั้น กลับเข้มข้นไปด้วยบรรยากาศการเรียนรู้ร่วมกันของคนทุกภาคส่วนและทุกระดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภาพบรรยากาศการทำงานของทีมงานที่ใกล้ชิดสนิทสนมกันเหมือนพี่น้อง เป็นภาพที่หลายคนได้เห็นแล้วเกิดความประทับใจ

ด้วยภาพสะท้อนนี้ จึงพอสรุปได้ว่า สมาชิกสภาภาพจังหวัดหนองบัวลำภูเป็นเสมือนแม่แบบร่างแรก ๆ ของการจัดสมาชิกสภาภาพที่ประสบความสำเร็จได้ในขนาดเล็ก ๆ เหมาะสมกับพื้นที่และศักยภาพของตัวเอง

รู้จักตกทาย ...

หนองบัวลำภู เป็นจังหวัดเล็ก ๆ ในแถบภาคอีสานตอนบน มีพื้นที่ติดกับเทือกเขาภูพาน ครอบคลุมพื้นที่ ๖ อำเภอซึ่งแยกมาจากจังหวัดอุดรธานีเมื่อเดือนธันวาคม ปี พ.ศ. ๒๕๑๖ นี้เอง มีประชากรรวมแล้วไม่ถึง ๔ แสนคน เพราะเป็นจังหวัดเล็กที่ค่อนข้างห่างไกลทำให้ความเจริญยังเข้าไปไม่ถึงมากนัก การเดินทางไปจังหวัดหนองบัวลำภูใช้การเดินทางโดยรถยนต์เป็นหลัก เพราะไม่มีรถไฟ ไม่มีสนามบิน ผลของความไม่สะดวกด้านการคมนาคม ความเป็นอยู่ของคนหนองบัวลำภูจึงเป็นไปแบบเรียบง่าย รู้จักสนิทสนมใกล้ชิดกันได้ง่าย ส่งผลให้

บรรยากาศการทำงานของทีมสมาชิกสุขภาพจังหวัดมีลักษณะในการทำงานเดียวกันคือเรียบง่ายและเอื้ออาทร นับเป็นคุณลักษณะที่เอื้อต่อการทำงานเครือข่ายอย่างยิ่ง

จากคำบอกเล่าของผู้ประสานงานสมาชิกจังหวัดหนองบัวลำภูได้ข้อมูลว่า เดิมทีมีผู้จัดงานส่วนใหญ่มีการเชื่อมเครือข่ายกันอยู่ก่อนแล้วอย่างไม่เป็นทางการ แต่เป็นการทำงานร่วมกันตามวาระตามโอกาส แล้วค่อย ๆ พัฒนาความสัมพันธ์ของทีมงานจนเป็นปีกแผ่นเหนียวแน่นมากขึ้น เริ่มเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปในจังหวัด ในฐานะเป็นแกนทำงานเครือข่ายระดับจังหวัดที่ทำงานกับชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง เกิดเป็นพัฒนาการของเครือข่ายภาคประชาชน จนได้จัดตั้งเป็นองค์กรทำงานเครือข่ายในนาม “คณะทำงานประชากรรัฐจังหวัดหนองบัวลำภู”

แกนทำงานเครือข่ายชุดนี้เอง ที่เป็นกลไกสำคัญในการประสานความร่วมมือให้ทุกภาคส่วนได้เข้ามาร่วมกันเป็นเจ้าภาพจัดสมาชิกสุขภาพจังหวัดหนองบัวลำภูในปี พ.ศ. ๒๕๔๖ และปี พ.ศ. ๒๕๔๗ ในนามของ “คณะทำงานจัดสมาชิกสุขภาพจังหวัดหนองบัวลำภู” ซึ่งมีคำสั่งแต่งตั้งอย่างเป็นทางการจากผู้ว่าราชการจังหวัด คณะทำงานชุดนี้ประกอบด้วย คณะทำงานประชากรรัฐจังหวัดหนองคาย และผู้แทนจากเครือข่ายต่าง ๆ ในจังหวัดหนองบัวลำภู ทั้งภาครัฐ เอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน ประชาชน สื่อมวลชน คณะกรรมการ SIF เครือข่ายหมออนามัย เครือข่ายเกษตรปลอดสารพิษ และเครือข่ายเด็กและเยาวชน โดยมี “คุณสรยุทธ สมศรี” เป็นผู้ประสานงานหลัก โดยมี “ทันตแพทย์หญิงวรางคณา อินทโลहित” เป็นแกนของทีมวิชาการ

จากแนวคิดสู่กระบวนการ

สำหรับแนวคิดในการจัดเวทีสมาชิกสุขภาพจังหวัดหนองบัวลำภูนั้น คุณสรยุทธ สมศรี ผู้ประสานงานสมาชิกจังหวัด ได้พยายามศึกษาหลักการของการจัดสมาชิกสุขภาพมาโดยตลอด จนจับหลักสำคัญได้ว่า ต้องมีการเชื่อมสังคม ๓ ฝ่าย คือ ฝ่ายนโยบายได้แก่ราชการและการเมือง ฝ่ายวิชาชีพซึ่งมีจุดแข็งคืองานวิชาการ รวมถึงฝ่ายประชาชน ให้เข้ามาศึกษาหาทางออกในประเด็นสุขภาพที่เป็นปัญหาร่วมกัน แล้วผลักดันให้ออกมาเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายสาธารณะให้ได้ และนี่คือตัวอย่างแนวความคิดของเขา.....

“...เมื่อกลับมาดูบริบทของหนองบัวลำภู เราก็รู้ว่าจุดอ่อนอยู่ที่การประสานกลไกภาครัฐกับภาคการเมือง ในขณะที่ภาคประชาชนของเรากำลังตื่นตัว อาจจะยังไม่ถึงกับเข้มแข็งมากนัก แต่ก็อยู่ในภาวะที่พร้อมจะเรียนรู้ นอกจากนี้ เรายังมีฐานของการทำงานร่วมกันมาพอสมควร จึงคิดว่า น่าจะให้เวทีสมาชิกสุขภาพเป็นพื้นที่พัฒนากระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐ ภาควิชาการ และภาคประชาชน...อีกอย่าง จังหวัดเราเป็นจังหวัดเล็ก ๆ มีแค่ ๖ อำเภอ ประชากรก็ไม่มาก เลขตกกลางกันว่า สมาชิกสุขภาพจังหวัดปีนี้เราจะไม่จัดงานใหญ่ แต่เน้นให้เป็นเวทีของการพัฒนาศักยภาพการทำงานแบบเครือข่าย โดยออกแบบให้คนที่เข้ามาในเวทีได้มีส่วนร่วมมากที่สุด เกิดการเรียนรู้มากที่สุด คือทุกคนที่เข้ามาต้องมีหน้าที่ ไม่ใช่แค่มารับฟัง แต่ต้องได้แสดงความคิดเห็นและลงมือปฏิบัติงานจริง”

แนวความคิดดังกล่าว สะท้อนภาพที่มาของการออกแบบเวทีสมาชิกสุขภาพจังหวัดหนองบัวลำภูให้มีขนาดเล็ก กะทัดรัด ไม่เน้นให้มีคนเข้าร่วมเวทีมาก ๆ แต่เน้นให้ทุกคนที่เข้ามาได้เรียนรู้และลงมือทำจริง ๆ

สมัชชาสุขภาพจังหวัดหนองบัวลำภู ปี ๒๕๔๖ จึงถูกออกแบบให้เป็นเวทีสาธารณะที่เน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริง เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายและองค์กรที่เข้ามา โดยใช้กระบวนการสมัชชาสุขภาพเป็นเครื่องมือ พยายามประสานเครือข่ายองค์กร ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนจากทุกอำเภอให้เข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุด มีเทคนิคในการสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน คือ ให้มีคณะทำงานที่ประกอบด้วยผู้แทนจากองค์กรหรือเครือข่ายที่เชิญมาทุกเครือข่าย ให้มีหน้าที่ตั้งแต่การเป็นผู้ร่วมจัด การบริหารจัดการเวทีซึ่งมีทั้งในเวที่ย่อย ๆ ระดับอำเภอและเวทีระดับจังหวัด บางส่วนทำหน้าที่เป็นแม่บ้านดูแลความเรียบร้อยเรื่องสถานที่รวมถึงเรื่องอาหาร ขณะที่บางส่วนก็ทำหน้าที่เป็นทีมวิชาการที่ช่วยกันรวบรวมและสังเคราะห์ข้อมูลจนเป็นข้อเสนอร่วมกัน

สำหรับรูปแบบเวทีนั้นได้แบ่งออกเป็น ๒ ระดับ คือ

ระดับอำเภอ เป็นการจัดเวทีระดมความคิดเห็นในทุกอำเภอ เพื่อรวบรวมข้อมูลสภาพปัญหาและสาเหตุเพิ่มเติมแล้วทำเป็นข้อเสนอของอำเภอ ผู้เข้าร่วมเวทีเน้นที่เป็นสมาชิกของเครือข่ายภาคประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานรัฐในอำเภอนั้น ๆ

ระดับจังหวัด มุ่งหมายให้เป็นเวทีนำเสนอข้อเสนอที่ได้จากการจัดเวทีระดับอำเภอ แล้วรวบรวมพร้อมสังเคราะห์เป็นข้อเสนอของจังหวัด เวทีนี้เน้นที่ผู้แทนของเครือข่าย องค์กรที่เกี่ยวข้อง และทีมสังเคราะห์เป็นสำคัญ จึงไม่เน้นให้มีคนมามาก ๆ

ประเด็นการทำงาน ในเวทีระดับอำเภอ ประเด็นที่นำมาพูดคุยกันมี ๔ เรื่อง คือ

๑. สุขภาพเด็กกับภาวะทางโภชนาการที่มีผลต่อไอคิวและอีคิว
๒. ปัญหาวัยรุ่นในปัจจุบัน
๓. ปัญหาครอบครัวแตกแยกไม่อบอุ่น การอพยพแรงงาน
๔. ปัญหาการใช้สารเคมีในการทำการเกษตรและสารพิษในอาหาร

ที่มาของประเด็นเหล่านี้ มีฐานข้อมูลมาจากการประชุมเชิงปฏิบัติการวิเคราะห์ปัญหาเพื่อทำแผนพัฒนาสุขภาพจังหวัดหนองบัวลำภูของเครือข่ายประชารัฐ ยกเว้นเวทีของอำเภอสุวรรณคูหา ที่ได้เพิ่มเติมประเด็นเกี่ยวกับผลกระทบจากสิ่งแวดล้อมเนื่องจากมีปัญหาเกี่ยวกับโรงโม่หิน (บ้านดงมะไฟ) และมีความขัดแย้งรุนแรงระหว่างนายทุนกับชาวบ้าน สิ่งที่ได้จากเวทีระดับอำเภอคือ สภาพปัญหา สาเหตุและแนวทางการแก้ไข จากนั้น ทีมวิชาการได้นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาสังเคราะห์เป็นเอกสารนำเข้าสู่เวทีสมัชชาระดับจังหวัด

“การใช้วิธีนี้ทำให้ทุกคนพอใจว่า ประเด็นของการจัดสมัชชาสุขภาพจังหวัดหนองบัวลำภูได้มาจากการมีส่วนร่วมของทุกเครือข่ายในจังหวัดและสอดคล้องกับสภาพปัญหาจริง ๆ มิใช่เป็นวาระของทีมแกนนำไม่กี่คน” ทีมงานคนหนึ่งกล่าวถึงเรื่องนี้ด้วยความภูมิใจ

ส่วนการทำงานทางด้านวิชาการนั้น มีการจัดตั้งทีมวิชาการขึ้นมา โดยมีหัวหน้าทีมคือ “ทันตแพทย์หญิง วรางคณา อินทโลหิต” สำหรับวิธีการทำงาน ได้แบ่งทีมรับผิดชอบลงไปเก็บข้อมูลจากเวทีระดับอำเภอ ทีมงานมีทั้งส่วนที่เป็นนักวิชาการจากภาครัฐ องค์กรเอกชน และจากเครือข่ายภาคประชาชนในพื้นที่ จากนั้น ทีมวิชาการได้นำข้อมูลทั้งหมดมาสังเคราะห์เป็นเอกสารนำเข้าสู่เวทีสมัชชาระดับจังหวัด เพื่อหารือและกำหนดเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายต่อไป

เวทีระดับจังหวัด : เวทีเล็ก ๆ แต่เน้นการเรียนรู้

กระบวนการจัดเวทีสมัชชาสุขภาพจังหวัดหนองบัวลำภู ปี ๒๕๕๗ เริ่มต้นด้วยการจัดเวทีสมัชชาระดับพื้นที่ใน ๖ อำเภอ ๖ เวที มีผู้เข้าร่วมเวทีรวม ๒๔๔ คน ได้ข้อมูลความคิดเห็นและข้อเสนอเบื้องต้นซึ่งทีมวิชาการได้รวบรวมและสังเคราะห์ใหม่อีกครั้ง ก่อนจะนำเข้าสู่การระดมความคิดเห็นเพิ่มเติมในเวทีสมัชชาสุขภาพจังหวัดหนองบัวลำภู

หลังจากนั้น จึงเป็นการจัดเวทีสมัชชาสุขภาพระดับจังหวัด ซึ่งได้จัดขึ้นในวันศุกร์ที่ ๑๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๗ ณ ห้องประชุมร่มไทร สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดหนองบัวลำภู มีผู้เข้าร่วมเวทีทั้งสิ้น ๖๘ คน โดยมีผู้แทนจากภาคส่วนต่าง ๆ อาทิ เครือข่ายประชารัฐ พระ เครือข่ายเกษตร เจ้าหน้าที่จากมูลนิธิศุภนิมิต มูลนิธิศรีบุญเรืองเพื่อคนพิการ อสม. ตัวแทนชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโรงโม่หิน อำเภอสุวรรณคูหา ครู เจ้าหน้าที่สาธารณสุขจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดหนองบัวลำภูและโรงพยาบาลชุมชน ซึ่งมีทั้งกลุ่มหมออนามัยพยาบาล ทันตแพทย์ ผู้แทนจากองค์การบริหารส่วนตำบล รวมถึงตัวแทนสื่อมวลชน

บรรยากาศโดยรวมของเวทีไปอย่างเรียบง่าย อบอุ่นและเป็นกันเอง พิธีเปิดเริ่มต้นสาย ๆ โดยมีรองผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน จากนั้น ทันตแพทย์หญิงวรางคณา อินทโลहित หัวหน้าทีมวิชาการ จึงนำเสนอผลการจัดเวทีระดับอำเภอ ขณะที่ คุณศรายุทธ สมศรี ผู้ประสานงานจังหวัด นำเสนอความก้าวหน้าของร่างพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ

ภาคบ่ายเป็นการแบ่งกลุ่มย่อย ๓ กลุ่ม เพื่อสังเคราะห์เป็นข้อเสนอเชิงนโยบายใน ๓ ประเด็น คือ

- ๑. ปัญหาเด็ก วัยรุ่นและครอบครัว
- ๒. ปัญหาสิ่งแวดล้อมและการใช้สารเคมี
- ๓. ปัญหาเรื่องค่านิยมในเด็กและวัยรุ่น

เสร็จสิ้นจากการประชุมกลุ่มย่อยแล้ว จึงเป็นเวทีนำเสนอนวัตกรรมสร้างสุขภาพ ซึ่งจังหวัดหนองบัวลำภูได้นำเสนอนวัตกรรมที่เป็นตัวบุคคล คือ "พ่อชาลี สระแก้ว" ซึ่งทำงานด้านเกษตรปลอดสารพิษมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๘ โดย "พ่อชาลี" ขึ้นเวทีถ่ายทอดประสบการณ์ให้ผู้ร่วมงานสมัชชาสุขภาพได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน

ในส่วนของ การสื่อสารสาธารณะนั้น ได้มีการถ่ายทอดสดทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดหนองบัวลำภูตลอดงาน และเปิดพื้นที่สมัชชาทางอากาศผ่านทางเว็บไซต์ www.hsro.or.th นอกจากนี้ ยังมีทีมสื่อมวลชนที่เข้าร่วมโครงการอบรม "สื่อดีมีสุข" มาร่วมเก็บประเด็นไปเขียนข่าวและจัดรายการวิทยุด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในส่วนของการเผยแพร่ผ่านทางรายการวิทยุ ผู้จัดรายการมีทักษะในการดำเนินรายการดี สามารถนำประเด็นสุขภาพจากเวทีสมัชชาสุขภาพไปเชื่อมโยงกับสภาพปัญหาของจังหวัดได้อย่างเหมาะสม สื่อสารเรื่องราวให้เวทีสมัชชาสุขภาพเป็นเรื่องที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวหนองบัวลำภู จนได้รับความสนใจจากคนฟังเป็นอย่างมาก

ก่อนปิดเวที มีการสรุปข้อเสนอที่ได้ โดยแบ่งข้อเสนอออกเป็น ๔ ระดับ คือ เสนอต่อรัฐบาล ต่อผู้ว่าราชการจังหวัด ต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และต่อเครือข่ายภาคประชาชนที่เป็นผู้ปฏิบัติการจริง เพื่อให้แต่ละฝ่ายรับไปบรรจุในแผนงานของตนต่อไป

เจาะลึกความสำเร็จ

จุดเด่นของเวทีสมัชชาสุขภาพหนองบัวลำภูปี ๒๕๕๖ ประการแรก คือ รูปแบบเวทีเอื้อต่อการเรียนรู้ในลักษณะที่ลงลึกได้มาก นอกจากเพราะเป็นเวทีขนาดเล็กแล้ว ยังมีคู่มือภายในการทำงาน โดยกำหนดให้ องค์กรหน่วยงาน เครือข่าย ที่มาร่วมงานต้องมีหน้าที่รับผิดชอบในกระบวนการต่าง ๆ ตลอดงาน เป็นการฝึกทักษะในการทำงานแบบเครือข่าย โดยเฉพาะการทำงานทางด้านวิชาการร่วมกัน

สมัชชาสุขภาพหนองบัวลำภูเป็นแบบอย่างของเวทีแห่งการเรียนรู้ร่วมกันจากการปฏิบัติ (interactive learning through action) ซึ่งเป็นวิธีการจัดการความรู้ที่ทรงพลังและมีประสิทธิภาพอย่างยิ่ง เพราะประกอบไปด้วย ผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ มีข้อมูลด้านสภาพปัญหา ความต้องการ และข้อมูลทางวิชาการด้านต่าง ๆ เป็นทั้งการถ่ายทอด แลกเปลี่ยน และสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ จากการทำงานจริง นอกจากนี้ การนำเสนอและแลกเปลี่ยนนวัตกรรมยังเป็นวิธีการให้คนได้ร่วมชื่นชมยินดีและเสริมสร้างกำลังใจซึ่งกันและกัน

ประการที่สอง คือ ความสำเร็จของการเชื่อมสังคม ๓ ฝ่ายเข้ามาทำงานร่วมกันเป็นทีม เห็นได้ว่า ตลอดกระบวนการจัดงาน ตั้งแต่ประชุมเตรียมการ การจัดเวทีระดับอำเภอ ระดับจังหวัด และการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงวิชาการ จะเห็นภาพการทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดระหว่างเจ้าหน้าที่ภาครัฐ เอกชน ประชาชน ปราชญ์ชาวบ้านของจังหวัด และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เวทีสมัชชาสุขภาพจังหวัดหนองบัวลำภูจึงเป็นเวทีของคนทำงานมากกว่าจะเป็นเวทีของผู้มาร่วมงานเท่านั้น

ถึงแม้การเชื่อมประสาน ๓ ฝ่ายจะยังไม่ถึงผู้มีอำนาจตัดสินใจระดับนโยบาย ยังคงทำได้เฉพาะกับคนระดับปฏิบัติเท่านั้น แต่ถือว่าสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดงานและบริบทของพื้นที่ และหากจะมองไกลไปถึงความสำเร็จของการผลักดันข้อเสนอที่ได้ไปสู่การปฏิบัติจริง จากการศึกษาเอกสารรายงานผลการดำเนินงานสมัชชาสุขภาพจังหวัดหนองบัวลำภู พบว่า มีความเป็นไปได้และคืบหน้าพอสมควร เพียงแต่มียุทธศาสตร์และวิธีการต่างจากพื้นที่อื่นเท่านั้นเอง ยืนยันได้จากข้อความ

“...การผลักดันข้อเสนอเชิงนโยบายระดับจังหวัด ไม่ได้มอบในเวที แต่ได้จัดทำเป็นเอกสารข้อเสนอจากเวทีสมัชชาสุขภาพเสนอต่อผู้ว่าราชการจังหวัด มีสมาชิกและคณะทำงานสมัชชาบางส่วนได้เข้าร่วมเป็นคณะทำงานจัดทำแผนยุทธศาสตร์จังหวัดด้วย กอปรกับยุทธศาสตร์จังหวัดเป็นเรื่องที่ตรงกับประเด็นหลักของการจัดสมัชชาสุขภาพปีนี้อยู่แล้ว ทำให้ข้อเสนอของสมัชชาสุขภาพจังหวัดหนองบัวลำภูส่วนใหญ่ได้รับการตอบสนองค่อนข้างดี...”

“...สำหรับในระดับท้องถิ่น คณะทำงานไม่ได้ยื่นข้อเสนอต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยตรง แต่สมาชิกส่วนใหญ่ก็เป็นผู้นำชุมชน ส่วนหนึ่งก็มีบทบาทในการจัดทำแผนงานระดับท้องถิ่นอยู่แล้ว แต่ละคนจึงได้พยายามนำแนวคิด ข้อเสนอ ที่ได้จากเวทีสมัชชาในระดับอำเภอและระดับจังหวัด ไปเสนอและปรับใช้ในแผนงานของท้องถิ่น ซึ่งพบว่า ในหลาย ๆ พื้นที่ที่มีการจัดทำแผนเกี่ยวกับเกษตรปลอดสารพิษ และได้รับการสนับสนุนงบประมาณพอสมควร เช่น งบประมาณจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ทำปุ๋ยและน้ำหมักชีวภาพ เป็นต้น...”

จุดเด่นที่สร้างความประทับใจได้อีกอย่างคือ หัวใจของกลุ่มคนเล็ก ๆ ที่ทุ่มเททำงานภายใต้ข้อจำกัดมากมาย เรื่องนี้ยืนยันได้โดยทีมงานจากสำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ (สปรส.) ที่มีโอกาสเข้าไปร่วมทีมทำงานตั้งแต่ขั้นเตรียมการ ซึ่งได้บันทึกไว้ว่า

“...ในตอนแรก คิดว่าสมัชชาสุขภาพหนองบัวลำภูปีนี้คงไม่มีอะไรโดดเด่นหรือน่าสนใจมากนัก แต่พอได้มีโอกาสไปทำความรู้จักและร่วมงานกับทีมงานทุกคนแล้วรู้สึกประทับใจหลายอย่าง จนอดบันทึกไว้ไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บรรยากาศการทำงานของทีมงานที่ใกล้ชิดสนิทสนมกันมาก บางทีเผลอคิดไปเหมือนกันว่าพวกเขาเป็นคนที่องค์กรเดียวกันทั้งหมด ดูเคารพและให้เกียรติทุกคนเสมอกันดี ทั้งข้าราชการ ทั้งชาวบ้าน แยกไม่ออกเลยว่าใครเป็นใครมาจากที่ไหนกันบ้าง แม้แต่เรื่องวิชาการก็พูดภาษาเดียวกัน ไม่มีไทยคำ อังกฤษคำ ให้ชาวบ้านอึดอัดใจ...”

บทสรุปความสำเร็จ : เล็ก ๆ โดดเด่น แต่เห็นแล้วประทับใจ

ทีมประเมินจากสำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ ได้สรุปที่มาแห่งความสำเร็จของสมัชชาสุขภาพหนองบัวลำภูไว้ว่า น่าจะมาจากการทำงานที่หนองบัวลำภูเป็นจังหวัดที่มีขนาดเล็ก ทำให้เครือข่ายต่าง ๆ มีความใกล้ชิดสนิทสนมกันอันเกิดจากการร่วมแรงร่วมใจทำงานให้กับจังหวัด กอปรกับการที่ผู้ประสานงานหลัก คือ คุณศรายุทธ สมศรี ทำหน้าที่ประสานงานกับทุกเครือข่ายได้ดี ซึ่งอาจเป็นเพราะปฏิบัติงานอยู่ในพื้นที่ที่มีความขัดแย้งรุนแรง (โรงโม่หิน ดงมะไฟ ที่สุวรรณคูหา) มาก่อน ได้มีโอกาสร่วมงานกับหลายหน่วยงาน ทั้งชาวบ้าน องค์กรพัฒนาเอกชน กรรมการสิทธิมนุษยชน สถาบันพระปกเกล้า ฯลฯ ทำให้ซึมซับและเข้าใจวิธีการจัดการปัญหาได้ดีว่าต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย นอกจากนี้ การที่แกนทำงานหลักซึ่งส่วนใหญ่เป็นเจ้าหน้าที่สาธารณสุข เช่น หมออนามัย ทันตแพทย์ และพยาบาล ได้ทำหน้าที่ในการเอื้ออำนวยความสะดวกทั้งด้านวิชาการและการจัดการทั่วไปมากกว่าการชี้นำทางความคิด จึงนับเป็นจุดแข็งของทีมงานที่มีความสามารถในการทำงานแบบเครือข่ายได้ดี เป็นทำงานแบบแนวราบมากกว่าแนวตั้ง หรือคงเพราะแต่ละฝ่ายมีแนวคิดและความสนใจด้านประชาสังคมเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ก็เป็นไปได้เช่นกัน

อย่างไรก็ดี สิ่งที่สังเกตได้อย่างชัดเจนถึงที่มาแห่งความสำเร็จของสมัชชาสุขภาพหนองบัวลำภูนั้น น่าจะอยู่ที่ “หัวใจ” ของกลุ่มคนเล็ก ๆ ที่เป็นมดงานอยู่เบื้องหลังมากกว่าสิ่งอื่นใด

และสิ่งหนึ่งที่สะท้อนถึง “หัวใจ” ของมดงานเหล่านั้นได้ชัดเจนคือ ตัวอย่างความเห็นของผู้ประสานงานจังหวัด ที่ปรากฏในเอกสารรายงานผลการจัดสมัชชาสุขภาพว่า

“... โดยรูปแบบการทำงานของคณะทำงานสมัชชาสุขภาพระดับจังหวัดเป็นการเกาะเกี่ยว เกาะกลุ่ม ของคนที่มี ‘ใจ’ มีความคิดและอุดมการณ์คล้าย ๆ กัน ได้ทำงานร่วมกันมานานพอสมควร แต่เล็ก ๆ แล้ว คณะทำงานก็มีโอกาสพบปะกันในลักษณะเฉพาะกิจ เพราะทำงานต่างกัน และบางงานก็ไม่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณเท่าไร บางคนผู้บังคับบัญชาก็ไม่ค่อยเข้าใจในเรื่องการทำงานแบบบูรณาการ ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการทำงานเหมือนกัน ถ้าไม่แน่วแน่หรือไม่ยึดมั่นในวิธีการทำงานแบบเครือข่ายจริง ๆ ก็อาจจะท้อใจได้เหมือนกัน บังเอิญที่กลุ่มของเราผ่านอะไรมาด้วยกันเยอะ เลยไม่ถอยง่าย ๆ...”

“... ข้อเสนอจากเวทีสมัชชาสุขภาพ อาจจะไม่ถูกผลักดันอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมก็จริง แต่อันนี้สงสัยอย่างหนึ่งที่ได้จากเวทีสมัชชาสุขภาพระดับต่าง ๆ ก็คือ การที่สมาชิกได้นำความรู้ ความคิดและข้อเสนอที่ได้ ไปขยายต่อในการพูดคุยตามเวทีต่าง ๆ ในพื้นที่ของตัวเอง ทั้งในระดับตำบลและอำเภอ เวลาไปเห็นการประชุมที่ไหน

นำเรื่องเกษตรปลอดสารพิษมาเป็นประเด็นพูดคุยกันแล้วรู้สึกชื่นใจ ประทับใจมาก คล้าย ๆ มันเห็นดอกผลเล็ก ๆ ของงานที่เราเริ่มไว้...แต่นี้ก็มีกำลังใจทำงานต่อแล้ว..."

.....

ความมงคลของสิ่งเล็กๆ อาจจะได้บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรในประวัติศาสตร์หน้าใด แต่บ่อยครั้งที่ถูกประทับไว้ในนามของความศรัทธาและความเชื่อมั่น ในพลังที่มาจากความร่วมมือของคนเล็กคนน้อยที่มีต่อการสร้างสังคมสันติสุข คงคล้ายกับสิ่งดีๆ ที่เกิดขึ้นใน “หนองบัวลำภู” แห่งนี้ ที่พึงใจจะเป็นแค่เพียง “น้อยหนึ่ง” แต่ก็ถึงพร้อมด้วย “ความงาม” เท่านั้นพอ !

เอกสารประกอบการเขียน

กรณีศึกษา บรรรเทิงจิตรและคณะ. (๒๕๔๗). ตามไปดู สมัชชาสุขภาพเฉพาะพื้นที่. เอกสารอัดสำเนา,

สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ, นนทบุรี.

คณะทำงานสมัชชาสุขภาพจังหวัดหนองบัวลำภู. (๒๕๔๗). สรุปผลการจัดเวทีสมัชชาจังหวัดสุขภาพ

หนองบัวลำภู ปี ๒๕๔๗ . เอกสารอัดสำเนา, สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ, นนทบุรี.

สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ. (๒๕๔๗). สะท้อนภาพสมัชชาสุขภาพ พ.ศ. ๒๕๔๗ . เอกสารอัด

สำเนาเพื่อประกอบการประชุม, สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ, นนทบุรี.

.....

สัจจะชุมชน : ทูตทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของสมาชิก

(สมาชิกสุขภาพจังหวัดตราด)

เกริ่นความ...

.... สังคมที่ดีงาม จะต้องทำให้ประชาชนรู้สึกในความเป็นชุมชน ชุมชนนั้นทำให้ความโดดเดี่ยวอ้างว้างมลายไป ช่วยให้คนมีจิตสำนึกในความผูกพันและเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ อันจะเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับชีวิต.....

นี่คือส่วนหนึ่งของบทความเรื่อง “ชุมชนทำให้ความโดดเดี่ยวอ้างว้างมลายไป” ที่ปรากฏอยู่ในหนังสือชื่อ “แลขอบฟ้าเขียว : ทางเลือกสำหรับอนาคตที่กำลังปรากฏเป็นจริง” ของ พระไพศาล วิสาโล และ สมควร ใฝ่งามดี บทความนี้ “อัลวิน ทอฟเฟโล” นักวิเคราะห์สังคมผู้มีชื่อเสียง ได้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับความเป็นชุมชนที่สะท้อนภาพของ “สังคมที่ดีงาม” ไว้อย่างน่าสนใจ แต่จากข้อความที่เห็น คงมีคนจำนวนไม่น้อยที่มีความคิดว่านั้นคือ “สังคมคาดหวัง” ที่น่าจะเป็นได้เพียงสังคมในฝัน เพราะพอถลึงตาตื่น ก็พบว่าความจริงที่ปรากฏนั้น มันไม่ใช่!

แท้จริงแล้ว หากพิจารณาดี ๆ ไซ้ว่าสังคมที่ดีงามตามทรรศนะของ “อัลวิน ทอฟเฟโล” ในโลกปัจจุบัน จะไม่มีอยู่จริง เพราะหากเราสืบสาวไปถึงชุมชนเล็ก ๆ หลายแห่งแห่งที่บนโลกผืนนี้ ก็จะพบสังคมดังกล่าวซ่อนตัวอยู่ สังคมที่ผู้คนมีความรักความเอื้ออาทรและผูกพันกันเหมือนเครือญาติ มีพลังชุมชนอันเข้มแข็งเป็นเสมือนหมุดหลักสำคัญอันนำไปสู่การพึ่งตนเองได้ไม่ว่าอุปสรรคปัญหาใด ๆ จะคาหน้ำดาโถมเข้ามา และพร้อมที่จะเชื่อมโยงกับชุมชนอื่น ๆ หรือหน่วยสังคมอื่น ๆ ร่วมรับรู้ ร่วมขับเคลื่อนแก้ไขปัญหาด่าง ๆ ได้อย่างสอดคล้องและสมคูล

หากได้สืบสาวถึงสังคมเช่นที่ว่าในประเทศไทย “กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จังหวัดตราด” คือภาพตัวอย่าง “สังคมที่ดีงาม” ตามทรรศนะของ “อัลวิน ทอฟเฟโล” ซึ่งสามารถมองเห็นและสัมผัสได้อย่างชัดเจน

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ : ฐานรากแห่งความเข้มแข็งของชุมชนชาวตราด

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จังหวัดตราด ตั้งขึ้นครั้งแรกเมื่อวันที่ ๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๓ ที่หมู่ ๑ บ้านเกาะขวาง อำเภอเมือง จังหวัดตราด ผู้ริเริ่มการก่อตั้งเป็นพระสงฆ์ชื่อ “พระสุบิน ปณีโต” แห่งวัดไผ่ล้อม จังหวัดตราด

พระอาจารย์สุบิน ปณีโต ได้พัฒนาแนวคิดการตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ โดยอาศัยรากฐานมาจากคำสั่งสอนขององค์พระสัมมาพระพุทธเจ้าว่าด้วยเรื่องของ “สัจจะชีวิต” แล้วนำมาประยุกต์ให้เข้ากับสังคมและธรรมชาติของชุมชน ใช้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในฐานะเครื่องมือพัฒนาคน พัฒนาชุมชน เป็นเครื่องมือสำหรับช่วยให้คนเข้าถึงธรรมและปฏิบัติธรรมได้อย่างปกติธรรมดาในการดำเนินชีวิต พระอาจารย์ให้แนวความคิด

เบื้องต้นที่น่าสนใจไว้ว่า “... ถ้าคนเคือคร้อน ข้าจะกรอกหม้อยังไม่ มี จะไปสอนให้ปฏิบัติได้อย่างไร...” ดังนั้น การเกิดกองทุนสะสมทรัพย์ในชุมชนคือ “รูปธรรม” นั้น แต่ก็ต้องเป็นรูปของธรรมะ รูปที่นำไปสู่แก่นของธรรม ได้ กองทุนที่เป็นเสมือนกุศโลบายที่ทำให้คนได้ “พบปะกันเนื่องนิจ” ช่วยกันแก้ไขปัญหาด้วยหลักของความเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา อันเป็นการชูพุทธธรรมหมวดมหาธรรมชาด “สังจะ” ตามหลักคิดที่ได้วางเอาไว้แต่เริ่มนั่นเอง โดยมีหลักการสำคัญคือสมาชิกกลุ่มจะต้องปฏิบัติธรรมข้อสังจะอย่างเคร่งครัด ไม่ว่าจะเป็ นสังจะที่ต้องกู้ยืมเงินไปทำกิจกรรมที่สร้างสรรค์ไม่ก่อความเบียดเบียนเคือคร้อน สังจะที่ส่งเงินกู้ยืมตามจำนวน และเวลา รวมถึงสังจะที่จะบริหารจัดการให้เป็นไปตามที่กลุ่มร่วมกันกำหนด

ผลจากการปฏิบัติธรรมข้อ “สังจะ” อย่างจริงจังและต่อเนื่อง ทำให้สมาชิกพัฒนาคุณธรรมข้อนี้ในจิตใจ ได้อย่างถาวร เมื่อถึงเวลานัดหมายแม้ว่าจะคิดขัดด้วยเรื่องใด ๆ ก็พยายามที่จะไม่ให้เสียสังจะ ยึดถือปฏิบัติให้ดีที่สุดจนเป็นอุปนิสัย นั้นหมายความว่าในด้านจิตใจสมาชิกได้พัฒนาคุณธรรมข้อสังจะอย่างเต็มที่ นอกจากนี้ สิ่งที่คิดตามมา มิใช่เพียงแต่การพัฒนาคุณธรรมข้อสังจะเท่านั้น แต่ยังมีผลที่ตามมาอีกมากมายมหาศาล โดยเฉพาะผลของการรวมกลุ่มสมาชิกที่มีโอกาสได้พบปะกันอย่างน้อยเดือนละหนึ่งครั้งทุก ๆ เดือนนั้น ก่อให้เกิดความสามัคคี ขึ้นภายในกลุ่ม เป็นพลังที่นำมาซึ่งความสำเร็จของกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็ นเรื่องเฉพาะภายในกลุ่มหรือการนำเอาพลัง นั้นไปต่อรองกับภายนอกกลุ่ม การพบปะกันทุกเดือนได้ทำให้ทราบถึงความทุกข์ความเคือคร้อนของเพื่อน สมาชิก ซึ่งเมื่อทราบก็จะเกิดธรรมะ คือมีความกรุณาขึ้นภายในจิตใจ และแน่นอนว่าย่อมนำไปสู่การช่วยเหลือ เกื้อกูลกัน เป็นลักษณะให้การสงเคราะห์ซึ่งกันและกันต่อไปด้วยรูปแบบต่าง ๆ

ปัจจุบัน มีเครือข่ายกลุ่มสังจะสะสมทรัพย์ครอบคลุมทั่วทั้งจังหวัดรวม ๑๖๐ กลุ่ม มีสมาชิกกว่า ๕๐,๐๐๐ คน มีเงินทุนหมุนเวียนกว่า ๔๐ ล้านบาท และมีกองทุนสวัสดิการรวมกว่า ๔ ล้านบาท

การเกิด “กลุ่มสังจะสะสมทรัพย์จังหวัดตราด” ขึ้นนั้น ถือได้ว่านั่นคือทุนทางสังคมก้อนโตที่แตกดอก ออกกำไรให้กับชุมชน ก่อเกิดเป็นกลุ่มชุมชนที่มีความสัมพันธ์แบบพึ่งพาเอื้ออาทรระหว่างกัน สามารถพึ่งตนเอง ได้ ทำให้คนในชุมชนได้เกาะเกี่ยวแน่นแฟ้นมากขึ้น โดยมีศาสนาเป็นศูนย์รวมของความรักความเอาใจใส่ มีธงชัยคือพระสงฆ์ที่ได้ให้แง่คิดและหลักการของการสร้างกลุ่มกองทุน โดยยึดหลัก “สังจะ” ซึ่งต่อมาได้กลายเป็น คุณธรรมที่ครบวงจรชีวิต เชื่อมโยงไปหมดทั้งเรื่องของการศึกษา ศาสนา จิตใจ เศรษฐกิจ การเมือง สังคม และธรรมชาติสิ่งแวดล้อม มีความคิดเห็นร่วมกันโดยเชื่อว่าทุกสิ่งอย่างจะเกิดขึ้นและดำเนินการได้ต้องอาศัยการ รวมพลังแห่งปัญญาของชุมชน จนในที่สุด ก็บูรณาการรูปแบบการทำงานของกลุ่มไปเป็นแนวทางการรวมพลัง ทางปัญญาด้านต่าง ๆ ที่เป็นไปเพื่อแก้ไขปัญหาของชาวบ้านด้วยตนเอง ถือเป็นทุนทางสังคมที่เป็นฐานรากอัน เข้มแข็งของชุมชน มีแนวคิด กระบวนการ และผลงานกลุ่ม ที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวมได้อย่างแท้จริง

ต้นทุนแห่งชุมชนสังจะ : ก้าวย่างและพัฒนาการของสมัชชาสุขภาพจังหวัด

ด้วยความโดดเด่นแห่งพลังทางปัญญาของชุมชน การเกิดเวทีสมัชชาสุขภาพในปี ๒๕๔๖ ของจังหวัด ตราด จึงไม่ใช่เรื่องยากลำบากนัก เพราะเป็นจังหวัดที่มีการรวมตัวร่วมคิดร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ เป็นกลุ่มองค์กร และมีเครือข่ายที่ชัดเจนอยู่แล้ว นับเนื่องตั้งแต่การเกิดขึ้นของกลุ่มสังจะสะสมทรัพย์ในพื้นที่ตั้งหลักฐานพยาน ช้างต้น ด้วยเหตุนี้ เมื่อสำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ ได้มีกิจกรรมรณรงค์เพื่อให้ภาคประชาชนได้ ร่วมสร้างพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติขึ้นมา ก็สามารถประสานและบริหารจัดการให้เกิดความเคลื่อนไหว

ภาคประชาชนในพื้นที่จังหวัดตราดได้อย่างทั่วถึงและรวดเร็ว เหตุเพราะชุมชนนี้มีวิญญานและจิตสำนึกสาธารณะ อยู่แล้ว จึงง่ายที่จะทำงานเชื่อมโยงกัน และเพราะผลสืบเนื่องจากความโดดเด่นของชุมชนที่มีความชำนาญในการ ประสานงานและการจัดการนี้เอง จังหวัดตราดจึงได้ถูกกำหนดให้เป็นแกนประสานงานหลักของกลุ่มจังหวัดภาค ตะวันออก (ซึ่งมีจังหวัดชลบุรี ระยอง จันทบุรี เป็นจังหวัดพันธมิตร) ตั้งแต่เบื้องต้นจนถึงปัจจุบัน ด้วย เชื่อมั่นในศักยภาพว่าสามารถขับเคลื่อนกระบวนการสมัชชาสุขภาพในพื้นที่ได้ต่อไปด้วยความเข้มแข็งและยั่งยืน

สำหรับฐานคิดในการจัดสมัชชาสุขภาพของจังหวัดตราด ทางพื้นที่ต้องการจะให้ เป็นเวทีของการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งข้อมูลและประสบการณ์ของประชาชนทุกภาคส่วนที่ได้ทำกิจกรรมเพื่อสร้างสุขภาพของ ตนเอง ครอบครัว และชุมชน นอกจากนี้ ยังต้องการให้ผู้ที่เกี่ยวข้องรับรู้ถึงข้อเสนอจากเวทีต่าง ๆ โดยการจัดเวที สมัชชาสุขภาพในประเด็นต่าง ๆ ก่อน ๓ ครั้ง คือ ประเด็นเกษตรเพื่อสุขภาพ ประเด็นนโยบายสาธารณะเพื่อ สิ่งแวดล้อม ตลอดจนประเด็นของสภาวะเยาวชนและครอบครัว แล้วนำผลสรุปที่ได้มาเขียนขึ้นซ้ำอีกครั้งในการ เวทีสมัชชาสุขภาพระดับจังหวัด เพื่อจัดทำเป็นข้อเสนอ นโยบายให้กับหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องต่อไป

ซึ่งเวทีสมัชชาสุขภาพในแต่ละประเด็นนั้น ได้มีกระบวนการค้นหาวัฒนธรรมสร้างสุขภาพขึ้นมาอย่าง ชัดเจน โดยนวัตกรรมที่คัดเลือกมา ล้วนมีแนวคิดและรูปแบบการจัดการที่สามารถนำไปใช้ได้จริง สามารถเป็น ดัชนีแบบให้กับพื้นที่อื่น ๆ ได้ เช่น

- โครงการบ้านปลา ธนาคารปู สู้วิกฤตอาหาร ของบ้านเปรี๊คใน ตำบลห้วงน้ำขาว อำเภอเมือง ที่มี แนวความคิดมาจากความต้องการจะฟื้นฟูพื้นที่ป่าชายเลน ซึ่งเสื่อมโทรมจากการให้สัมปทานตัดไม้โกงกางไปเผา ถ่านของบริษัทนายทุนและการทำงานที่ไม่ว่าจนถึงสิ่งแวดล้อม ด้วยการล้มเลิกการให้สัมปทานการตัดไม้ จากนั้นจึงทดลองเลี้ยงสัตว์ทะเลในพื้นที่น้ำกึ่งเค็ม เช่น ปูดำ ปลากระพง ปลาเก๋า ปูม้า หอยแครง พร้อมกับจัดทำ “โครงการบ้านปลา” โดยนำยางรถยนต์มาอัดเป็นก้อนพร้อมท่อซีเมนต์ แล้วหย่อนในทะเลเพื่อให้พ่อพันธุ์แม่พันธุ์ ปลามาอาศัย ได้วางไข่และหลบซ่อนตัว หรือการทำ “ธนาคารปูดำ” เพื่อเก็บแม่พันธุ์ปูไข่เอาไว้ กิจกรรมเหล่านี้ ล้วนแล้วแต่สะท้อนถึงความตระหนักรู้ของชาวบ้านที่มีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี

- โครงการบัญชีรายวัน-สานสัมพันธ์ครอบครัว ตามแนวพระราชดำริ ของโรงเรียนสะตอรัชมังคลา-ภิกษก อำเภอเขาสมิง มีจุดเริ่มต้นจากการให้เด็กนักเรียนจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายประจำวันของครอบครัว โดย สอบถามข้อมูลจากพ่อแม่ ซึ่งต่อมาได้ขยายผลไปเป็นข้อตกลงระหว่างชุมชน ครอบครัวและสังคม กลายเป็น หลักสูตรของท้องถิ่นไปในที่สุด

.....

กระบวนการจัดเวทีสมัชชาสุขภาพ : กระชับมันและป็นร่วม

จังหวัดตราดได้จัดเวทีสมัชชาสุขภาพพื้นที่เมื่อวันที่ ๑๕ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๗ ณ ศูนย์เรียนรู้เครือข่าย กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดไผ่ล้อม ใช้ชื่อว่า “มงคลสวนสามสุขภาพจังหวัดตราด” โดยถือเอาเวทีนี้เป็นการ ประชุมประจำปีของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ไปด้วยในคราวเดียว และเพราะหลักคิดที่ต้องการให้เวทีสมัชชา สุขภาพคือเวทีแห่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากประสบการณ์จริงของกลุ่มต่าง ๆ ที่ดำเนินการอยู่ในพื้นที่ จึง กำหนดให้คณะกรรมการเครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์เป็นแกนนำ แล้วไปประสานกับกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ในพื้นที่ ที่เกี่ยวข้อง อาทิ กลุ่มเกษตรปลอดสารพิษ กลุ่มเยาวชน กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับนโยบาย เป็นต้น พร้อมทั้งมีทีม นักวิชาการจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดตราด สื่อมวลชนจากสถานีวิทยุ อสมท. จังหวัดตราด และสถานี

วิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดตราด นอกจากนั้นก็เป็นตัวแทนจากหน่วยงานราชการและองค์กรของ
รัฐ อาทิ หน่วยงานด้านเกษตร โรงเรียนต่าง ๆ ในชุมชน เข้าร่วมงานด้วย มีจำนวนผู้เข้าร่วมในเวทีทั้งหมด ๒๑๕
คน โดยมีกลุ่มคณะทำงานที่หลากหลาย กล่าวคือ มีสัดส่วนคณะทำงานคือ ประชาคมหรือประชาชน : กลุ่ม
นักวิชาการ : กลุ่มการเมืองหรือข้าราชการ เป็น ๓ : ๑ : ๑ สำหรับผู้เข้าร่วมประชุม มีสัดส่วนของประชาคมหรือ
ประชาชน : กลุ่มนักวิชาการ : กลุ่มการเมืองหรือข้าราชการ นั้น คิดเป็น ๔ : ๑ : ๑

เวทีสมัชชาสุขภาพของจังหวัดตราดครั้งนี้ ได้จัดให้มีการประชาสัมพันธ์และใช้สื่อที่หลากหลาย
สามารถเข้าถึงประชาชนได้หลายด้าน เช่น เคนเบลิทีวีท้องถิ่น สถานีวิทยุ อสมท. จังหวัดตราด และสถานี
วิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดตราด ใช้แผ่นพับประชาสัมพันธ์ตามสถานที่ราชการต่าง ๆ มีการสื่อสาร
ผ่านการประชุมประจำเดือนของแต่ละกลุ่ม รวมถึงการใช้สื่อบุคคลคือแกนนำของกลุ่มตลอดจนมีการใช้สื่อ
ท้องถิ่นคือ เพลงชา มาสื่อสารเรื่องของการสร้างสุขภาพด้วย

สำหรับพิธีเปิดสมัชชาสุขภาพจังหวัดนั้น ได้ใช้บรรยากาศของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เริ่มต้นด้วยการ
ดักบาตรทำบุญและรับฟังธรรมจาก “พระอาจารย์สุบิน ปณีโต” ซึ่งถือเป็นที่ปรึกษาคนสำคัญของชุมชนแห่ง
นี้ จากนั้นเป็นการรับประทานอาหารเข้าร่วมกันของสมาชิกจากแต่ละหมู่บ้านและจากกลุ่มองค์กรพันธมิตรต่าง ๆ
นับเป็นการสร้างความร่วมมือและกระชับสัมพันธ์ภาพระหว่างกันให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้นด้วย นอกจากนี้ ภายในงาน
ยังมีการเปิดท้ายขายของของชาวบ้านที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียง และปิดท้ายเวทีสมัชชาสุขภาพด้วยการละเล่น
พื้นบ้านที่หาดูยาก นั่นคือ การเล่นเพลงพาหรือเพลงขอทานจากกลุ่มผู้สูงอายุและเด็กจากอำเภอเขาสมิง ช่วงบ่าย
เป็นการรณรงค์ขอพรจากผู้อาวุโสในงานทุกคนซึ่งรวมถึงผู้ว่าราชการจังหวัดและนายแพทย์สาธารณสุขจังหวัดด้วย

ในส่วนของเนื้อหาที่ได้จากเวทีสมัชชาสุขภาพ เนื้อหาหลัก ๆ คือผลที่ได้จากการนำเสนอประสบการณ์
ของการทำกิจกรรมสร้างสุขภาพของกลุ่มคนและชุมชนที่ดำเนินการมาแล้วในจังหวัดตราด โดยมีประเด็นที่ยึด
ตามข้อเสนอจากเวทีสมัชชาสุขภาพปี ๒๕๔๖ และเชื่อมโยงกับปัญหาของพื้นที่ ซึ่งตลอดช่วงของการนำเสนอ
ประสบการณ์จากกลุ่มต่าง ๆ นั้น ได้มีหัวหน้าจากหน่วยงานต่าง ๆ อาทิ ผู้ว่าราชการจังหวัด นายแพทย์
สาธารณสุขจังหวัด เกษตรจังหวัด พัฒนาการจังหวัด สำนักงานจังหวัด ตลอดจนศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน
เข้าร่วมรับฟังผลการดำเนินงานหรือสภาพปัญหาและข้อเสนอในระดับต่าง ๆ ด้วย

สำหรับโครงการที่นำเสนอในเวที ล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพของคนในจังหวัดตราด
ทั้งสิ้น อาทิ เกษตรเพื่อสุขภาพ หรือนโยบายสาธารณะเพื่อเผยแพร่แนวคิดและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน พร้อมทั้ง
ข้อเสนอต่อหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องใน ๔ ประเด็นสำคัญ คือ

๑. ประเด็นเกษตรเพื่อสุขภาพ โดยนำเสนอประสบการณ์การทำผลไม้ปลอดสารของกลุ่มสังฆะ
สะสมทรัพย์

๒. ประเด็นนโยบายสาธารณะและสิ่งแวดล้อมเพื่อสุขภาพ นำเสนอประสบการณ์เรื่องการอนุรักษ์
เขาดายิม ตำบลท่ากุ่ม อำเภอเมือง และเรื่องธนาคารปูกึ่งฤดูอาหารที่บ้านเปร็ดใน หมู่ที่ ๒ ตำบลห้วยน้ำขาว
อำเภอเมือง

๓. ประเด็นสุขภาพองค์กรรวม นำเสนอประสบการณ์การสร้างสุขภาพโดยชุมชนมีส่วนร่วมในโครงการ
๓๐ บาทรักษาทุกโรคของตำบลท่าโสม อำเภอเขาสมิง และการดำเนินงานชุมชนเป็นสุขของหมู่ที่ ๗ บ้านท่าเส้น
ตำบลแหลมกลัด อำเภอเมือง

๔. ประเด็นสุขภาพของเด็ก เยาวชนและครอบครัว นำเสนอประสบการณ์เรื่องการทำบัญชีรายวัน -
สานสัมพันธ์ครอบครัว ของโรงเรียนเสตอวิทยาคมรัชมังคลาภิเษก ตำบลสะตอ อำเภอเขาสมิง

จากนั้นได้มีการแบ่งกลุ่มเป็นกลุ่มเกษตรเพื่อสุขภาพ กลุ่มนโยบายสาธารณะและสิ่งแวดล้อมเพื่อสุขภาพ กลุ่มสุขภาวะของเด็ก เยาวชนและครอบครัว รวมถึงกลุ่มสุขภาพองค์กรรวม เพื่อให้สมาชิกที่เข้าร่วมเวทีสมัชชาสุขภาพ ได้ร่วมกันพิจารณาข้อเสนอตลอดจนแนวทางการแก้ไขปัญหาของแต่ละกลุ่ม เมื่อได้ข้อสรุปของข้อเสนอแล้ว ที่ประชุมได้เสนอให้คณะทำงานนำข้อสรุปเหล่านั้น จัดทำเป็นเอกสารยื่นต่อผู้ว่าราชการจังหวัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอีกครั้ง ผลที่สืบเนื่องจากเวทีในวันนั้นก็คือ ชุมชนมีการนำกลไกขับเคลื่อนกระบวนการสมัชชาสุขภาพไปประยุกต์ใช้ในท้องถิ่น โดยนำผลสรุปที่ได้จากการจัดเวทีสมัชชาสุขภาพไปดำเนินการต่อ อาทิ

- โครงการผลไม้ปลอดภัย มีการประสานขอความร่วมมือไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเทศบาล ให้จัดหาสถานที่จำหน่ายและประชาสัมพันธ์เพื่อทำการตลาดให้กับเกษตรกร รวมทั้งขอการสนับสนุนอย่างจริงจังจากหน่วยงานของรัฐในการให้ความรู้และพัฒนาทักษะเรื่องระบบการตรวจรับรองคุณภาพ ทั้ง GAP และการหาสารตกค้างในผลผลิต โดยได้รับความร่วมมืออย่างดียิ่งด้วยการสร้างศูนย์การเรียนรู้และพัฒนาเจ้าหน้าที่ให้มีคุณภาพ เพื่อให้นโยบายเกษตรปลอดภัยของจังหวัดตราดดำเนินต่อไปได้อย่างดี
- โครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเขาดายิม มีการฝึกอบรมเพื่อให้เยาวชนมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง
- โครงการบัญชีรายวัน-สานสัมพันธ์ครอบครัว ทางผู้อำนวยการเขตการศึกษาได้นำไปกำหนดเป็นนโยบาย โดยให้โรงเรียนสมัครเข้าร่วมเป็นโรงเรียนนำร่องการทำบัญชีครอบครัวและการออม ทำให้ความสัมพันธ์ของครอบครัวดีขึ้น อีกทั้งสามารถดึงให้ผู้ปกครองกลับมาสัมผัสสภาพที่ดีกับโรงเรียนอีกด้วย

ท้ายสุดของเวทีสมัชชาสุขภาพครั้งนี้ ทางสมาชิกได้มีมติร่วมกันว่าจะใช้ประเด็นเกษตรเพื่อสุขภาพ นโยบายสาธารณะและสิ่งแวดล้อมเพื่อสุขภาพ สุขภาวะของเด็ก เยาวชนและครอบครัว รวมถึงสุขภาพองค์กรรวม เป็นประเด็นขับเคลื่อนหลัก ๆ ของสมัชชาสุขภาพจังหวัด

.....

บทสรุปของลัจจะชีวิต ลัจจะชุมชน

จากรายงานการประเมินผลสมัชชาสุขภาพในพื้นที่ประจำปี ๒๕๕๗ ของ รศ. ดร. กุหลาบ รัตนสังฆธรรม และคณะ ได้ตั้งข้อสังเกตว่า เวทีสมัชชาสุขภาพของจังหวัดตราดมีการจัดการที่ดีมาก สามารถจัดงานสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี กิจกรรมต่าง ๆ มีความน่าสนใจ โดยเฉพาะประเด็นที่นำเสนอ มีความสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสภาพปัญหาของพื้นที่ เช่น เกษตรปลอดภัย สุขภาวะของเด็ก เยาวชนและครอบครัว สำหรับนวัตกรรมที่คัดเลือกมานำเสนอเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันนั้น มีแนวคิดและรูปแบบการจัดการที่สามารถนำมาเป็นต้นแบบให้กับพื้นที่อื่น ๆ ได้เป็นอย่างดี เช่น มีการเคลื่อนไหวในการฟื้นฟูป่าชายเลน การทำธนาคารปู การสร้างบ้านปลาโดยการนำขางรถยนต์มัดกับท่อซีเมนต์ไปไว้ในคลองและทะเล ถือเป็น การวางแผนเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรทางน้ำไว้ให้อนุชนรุ่นหลังได้มีอาหารทะเลอย่างสมบูรณ์ตลอดไป ขณะที่โครงการทำบัญชีรายวัน ก็นับได้ว่าเป็นการป้องกันความเครียดและส่งเสริมสุขภาพจิตของคนในครอบครัวเป็นอย่างดี ตลอดจนได้มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมที่ให้ความเคารพนับถือต่อพระสงฆ์และผู้สูงอายุ ด้วยการตักบาตรและนำอาหารมารับประทานร่วมกัน

สำหรับเหตุปัจจัยสำคัญที่ทำให้สมัชชาสุขภาพของจังหวัดตราดประสบความสำเร็จ สามารถเป็นแบบอย่างได้นั้น รศ. ดร. กุหลาบ รัตนสังขธรรมและคณะ ได้วิเคราะห์ไว้อย่างน่าสนใจ โดยสรุปว่า

เพราะสมัชชาสุขภาพจังหวัดตราดเป็นสมัชชาที่ใช้ฐานชุมชนเดิม ใช้กลุ่มเดิม จึงทำให้มีพลังชุมชนที่เข้มแข็งและมีการรวมตัวกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในเรื่องนั้น ๆ มาพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน จุดเด่นที่สุดของจังหวัดตราดคือ การแสดงให้เห็นถึงพลังของประชาชนที่เข้มแข็งในพื้นที่ ขณะที่ท้องถิ่นก็มีการนำกลไกไปขับเคลื่อนกระบวนการสมัชชาสุขภาพไปประยุกต์ใช้ในท้องถิ่น วิธีการคือ นำผลสรุปที่ได้ไปดำเนินการต่อ ถือได้ว่าเป็นกระบวนการที่มีส่วนร่วม ประเมินได้จากคณะกรรมการจัดงาน มักจะประกอบด้วยภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ผู้เข้าร่วมประชุมมักจะมาจากทุกภาคส่วน โดยเฉพาะกลุ่มของประชาชนในพื้นที่ ซึ่งมีประสบการณ์ในเรื่องนั้น ๆ เป็นอย่างดีมาร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน

นอกจากนี้ ช่องทางการสื่อสารในท้องถิ่นก็มีการพัฒนาและหนุนเสริมกระบวนการสมัชชาสุขภาพนั้น ให้สะดวกครอบคลุมมากขึ้น โดยมีทั้งการถ่ายทอดสัญญาณเสียงผ่านวิทยุชุมชนและถ่ายทอดสัญญาณเสียงผ่านอินเทอร์เน็ตรวมถึงเคเบิลทีวีท้องถิ่น เป็นการนำเทคโนโลยีการสื่อสารใหม่ ๆ เข้ามารองรับช่องทางของการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารได้เป็นอย่างดี จึงสามารถเข้าถึงประชาชนได้หลายด้าน ถือว่าเป็นวิธีการที่ได้ผลมาก

ในส่วนของการตั้งประเด็นข้อเสนอนโยบายและยุทธศาสตร์ด้านสุขภาพนั้น ได้มีกระบวนการตั้งประเด็นข้อเสนอนโยบายและยุทธศาสตร์ด้านสุขภาพอย่างมีส่วนร่วม โดยใช้การประชุมกลุ่มย่อยในการประชุมสมัชชา นอกจากนี้ หลังจากเสร็จสิ้นเวทีสมัชชาสุขภาพแล้ว คณะทำงานได้นำผลการประชุมเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรง เพราะได้มีการทำงานทางด้านวิชาการ โดยการเก็บข้อมูลหาปัญหาในพื้นที่มาก่อนร่วมกับการใช้ฐานข้อมูลเดิมที่ข้าราชการประจำเก็บรวบรวมเอาไว้มาผสมผสาน และได้มีการประชุมเตรียมการของนักวิชาการในการหาประเด็นปัญหา เมื่อมีข้อมูลทั้งสองส่วนทั้งข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิแล้ว ก็ทำให้เกิดการเรียนรู้ได้โดยการปฏิบัติจริง สามารถตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลทั้งสองส่วนด้วยในคราวเดียวกัน เมื่อได้ข้อมูลที่เป็นปัญหาของชุมชนของพื้นที่แล้วก็นำผลไปปฏิบัติต่อ โดยกำหนดเป็นประเด็นข้อเสนอแนะและยุทธศาสตร์ด้านสุขภาพให้หน่วยงานองค์กรภาครัฐในรูปแบบของรายงานการสรุปผล ซึ่งถือเป็นกระบวนการที่มีการวางแผน มีขั้นตอนชัดเจน ประเมินผลได้ง่าย

ข้างต้น คือเหตุปัจจัยสำคัญที่คาดว่าจะส่งผลต่อความสำเร็จของสมัชชาสุขภาพของจังหวัดตราด แต่บทสรุปของความสำเร็จที่แท้จริงนั้น คงปฏิเสธไม่ได้ว่าเป็นเพราะความเข้มแข็งของชุมชนดั้งเดิมที่เกิดจากความตั้งใจและดำเนินการของ “กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์” ที่ถือเป็นต้นทุนสำคัญของการก่อเกิดเวทีสมัชชาสุขภาพในครั้งนี้นั่นเอง ด้วยคุณลักษณะเฉพาะของชุมชนที่มีการตื่นตัว ต้องการจะรับรู้และเข้าร่วมกิจกรรมปฏิรูประบบสุขภาพ ซึ่งเป็นผลมาจากการมีศาสนาเป็นศูนย์กลางของความรักความอาทร และยึดหลัก “สัจจะ” ที่พัฒนากลายเป็นคุณธรรมที่ครบวงจรชีวิต เหล่านี้ต่างช่วยหล่อหลอมให้สมาชิกของชุมชนเกิดพลังความสามัคคี มีความกรุณาขึ้นภายในจิตใจ เป็น “ชุมชนแห่งสัจจะ” ที่โน้มนำไปสู่การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในลักษณะแห่งการให้การสงเคราะห์ซึ่งกันและกันต่อไปในรูปแบบต่าง ๆ และจริงจังกับการดำเนินงานส่วนรวมไม่ว่าจะในรูปแบบใด

กระบวนการและการจัดการ ที่เกิดจากพลังร่วมที่เข้มแข็งและมีจุดกำเนิดจากจิตวิญญาณของชุมชนเช่นสมัชชาสุขภาพจังหวัดตราดนี้ คงเป็นภาพสะท้อนที่เห็นได้อย่างชัดเจนว่า หากเป็น “ต้นทุน” ของชุมชนอย่างแท้จริง มีการจัดการโดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการจัดการโดยชุมชนโดยไม่มีการครอบงำจากองค์กรใดองค์กรหนึ่ง การที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการรับรู้ ทำให้เข้าใจสภาพปัญหาเพราะผ่านประสบการณ์ที่คล้าย ๆ กัน ตลอดจนได้ผ่านกระบวนการทำงานแบบกลุ่มแบบองค์กรมาแล้ว จึงไม่ยากที่จะรับสมัชชาสุขภาพเข้ามาเป็นอีก

ภารกิจหนึ่งของชุมชน ทำให้ง่ายต่อการเชื่อมต่อและขยายกลุ่มสมาชิกสุขภาพในระดับพื้นที่ สามารถขับเคลื่อน
แก้ไขปัญหาดังกล่าวต่าง ๆ ที่สอดคล้องสอดคล้องกับบริบทและความเป็นจริงในชุมชนอย่างแท้จริง และนั่นก็คง
หมายถึงความสำเร็จที่บังเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน.....ยาวนาน.....

.....

.... สังคมที่ดั่งงาม จะต้องทำให้ประชาชนรู้สึกในความเป็นชุมชน ชุมชนนั้นทำให้ความโดดเด่นอย่างกว้าง
มลายไป ช่วยให้คนมีจิตสำนึกในความผูกพันและเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ อันจะเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับ
ชีวิต.....

“อัลวิน ทอฟเฟอ”

เอกสารและแหล่งข้อมูลประกอบการเขียน

- กรรณิกา บรรเทงจิตรและคณะ. (๒๕๔๗). ตามไปคู่มือ สมาชิกสุขภาพเฉพาะพื้นที่. เอกสารอัดสำเนา,
สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ, นนทบุรี.
- กุหลาบ รัตนสังฆธรรมและคณะ. (๒๕๔๗). การประเมินผลสมาชิกสุขภาพในอนุภาคกลาง ตะวันออก และ
ตะวันตก. เอกสารอัดสำเนา, สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ, นนทบุรี.
- คณะกรรมการประสานงานกลุ่มจังหวัดตะวันออก. (๒๕๔๗). รายงานผลการดำเนินงาน “เวทีสังเคราะห์
ข้อเสนอในสมาชิกสุขภาพของกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออก (ชลบุรี ระยอง จันทบุรี ตราด)”. เอกสารอัด
สำเนา, สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ, นนทบุรี.
- คณะทำงานสมาชิกสุขภาพจังหวัดตราด. (๒๕๔๗). สรุปรายงาน วันมงคลเสวนาสมาชิกสุขภาพ จังหวัดตราด
วันที่ ๑๕ เมษายน ๒๕๔๗ ณ ศูนย์เรียนรู้เครือข่ายกลุ่มสัจจะฯ วัดไผ่ล้อม. เอกสารอัดสำเนา,
สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ, นนทบุรี.
- พระไพศาล วิสาโล สมควร ใฝ่งามดี. (๒๕๓๓). แลขอบฟ้าเขียว : ทางเลือกสำหรับอนาคตที่กำลัง
ปรากฏเป็นจริง. สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, กรุงเทพฯ.
- สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ. (๒๕๔๗). สะท้อนภาพสมาชิกสุขภาพ พ.ศ. ๒๕๔๗. เอกสารอัด
สำเนาเพื่อประกอบการประชุม, สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ, นนทบุรี.

.....

<http://pattanathai.nesdb.go.th>

<http://www.bhodhiyalaya.org>

ชุมชนต้นแบบสุขภาพองค์กรรวม

(สมัชชาสุขภาพจังหวัดฉะเชิงเทรา)

เปิดบทเรียน.....

บทเรียนอย่างน้อย ๒ ประการ ที่ได้จากการศึกษาสมัชชาสุขภาพจังหวัดฉะเชิงเทรา

ประการแรก การมองเห็นแค่เพียงปรากฏการณ์ แต่ไม่เห็นกระบวนการ ไม่อาจทำให้เกิดความเข้าใจและเกิดการเรียนรู้ต่อสิ่งนั้น ๆ ได้เลย เหมือนคนที่มองเห็นแต่ภูเขาน้ำแข็งด้านบน แต่ไม่รู้เลยว่าเกิดอะไรขึ้นข้างใต้อีกก่อนน้ำแข็งนั้น

อีกประการ คือ การมีกรอบในใจ ซึ่งเป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งต่อการเข้าถึงความจริงของสิ่งที่ศึกษา เพราะมันทำให้เราหลงอยู่ในกรอบแล้วมุ่งจะตัดสินว่า “ใช่” หรือ “ไม่ใช่” อยู่ตลอดเวลา

แรกทีเดียว เมื่อได้ข้อมูลเกี่ยวกับสมัชชาสุขภาพจังหวัดฉะเชิงเทรา มา ดูคร่าว ๆ อ่านผ่าน ๆ ก็รู้สึกว่าจะไม่เห็นอะไรมากไปกว่า การนำเสนอ “ชุมชนต้นแบบสุขภาพองค์กรรวม” ความคิดแบบนี้ ทำให้มีข้อสงสัย และเกิดคำถามมากมายตามมา.....

- ทำไมต้องชุมชนต้นแบบ ?
- ประเด็น “สุขภาพองค์กรรวม” กว้างไปไหม ? เล่นทั้ง ๖ ประเด็น จะไหวหรือ ?
- การบริหารจัดการในรูปแบบเครือข่ายรัฐ-ชุมชน... ใครนำใครกันแน่ ?
- ชุมชนต้นแบบจะเป็นนวัตกรรมได้อย่างไร ?

จากคำถามสู่...การค้นหาคำตอบ

หลังจากค่อย ๆ ศึกษาทำความเข้าใจข้อมูลที่มี จึงเริ่มมองเห็นวิถีคิดอันแบบยลที่ซ่อนอยู่ภายใต้ความไม่มีอะไร ยิ่งศึกษาลงลึกในรายละเอียด ก็ยิ่งมองเห็นภาพกระบวนการและเป้าหมายสุดท้ายชัดเจนขึ้น ยิ่งชัดก็ยิ่งละเอียดที่ “คว้นสรุป” เร็วเกินไป

เมื่อภาพเริ่มชัดก็เริ่มสนุก รีบติดต่อขอข้อมูลเพิ่มเติม และพูดคุยกับผู้ที่ได้เข้าไปร่วมงาน ในที่สุด คำถามที่มี ก็ค่อย ๆ คลี่คลาย... กลายเป็นภาพกระบวนการสมัชชาสุขภาพระดับชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชน ที่งดงามไม่แพ้ใคร....

ทำไมต้องชุมชนต้นแบบ ?

“การเริ่มต้นจากสิ่งเล็ก ๆ น่าจะทำให้เห็นภาพชัดและสำเร็จได้ง่ายกว่า แล้วย่อย ๆ ขยายผล ๆ ไปสู่ชุมชนอื่น” นี่คือเหตุผลแรกจากคำบอกเล่าของทีมผู้จัดในพื้นที่

คิดดูก็เห็นด้วย เพราะนิสัยคนไทยมักจะรอดูทำที่ก่อน พอมีคนทำสำเร็จได้ผลดีแน่จึงทำตาม ดังนั้น การมีชุมชนต้นแบบเล็ก ๆ ก่อน นอกจากทำได้ง่ายเห็นภาพชัดแล้ว ยังเป็นแรงจูงใจให้คนเห็นประโยชน์ที่เป็นรูปธรรม กระทั่งอยากเข้ามามีส่วนร่วมในความสำเร็จบ้าง

เหตุผลที่สอง คือ “ชุมชน” เป็นหน่วยที่มีองค์ประกอบของสังคมครบถ้วน ทั้งองค์กรภาครัฐ การเมืองท้องถิ่น ภาคเอกชน องค์กรชาวบ้าน หรือแม้แต่สื่อก็มีในชุมชน การทดลองใช้กระบวนการสมัชชาสุขภาพในระดับชุมชนจึงเป็นสิ่งท้าทายความสามารถของคนเล็ก ๆ ในพื้นที่ และด้วยขนาดที่กะทัดรัด การจัดการจึงง่ายกว่า การเชื่อมองค์กรต่าง ๆ เข้ามาเป็นเครือข่ายก็ง่ายขึ้นเช่นกัน

อีกเหตุผล ด้วยขนาดที่เล็ก สมาชิกมีไม่มากและรู้จักกันดี กระบวนการก็จัดในพื้นที่ ข้อมูล สภาพปัญหา ก็อยู่ในพื้นที่ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง มีอำนาจตัดสินใจ ส่วนใหญ่ก็อยู่ในพื้นที่ ประโยชน์ที่เกิดก็ตกอยู่กับพื้นที่อย่างแน่นอน การจัดงานในชุมชนเอื้อให้ชาวบ้านเข้าถึงได้ง่าย รู้สึกเป็นทั้งเจ้าของบ้านและเจ้าของงานก็เลยออกมาช่วยเหลือกันคนละไม้คนละมือ คนนอกพื้นที่ที่เข้ามาในฐานะแขก นอกจากมาเรียนรู้แล้ว ก็ยังช่วยให้ความเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนเจ้าของพื้นที่อีกด้วย แบบนี้เรียกว่าต่างคนต่างได้ประโยชน์ ได้ทั้งเพื่อน ได้ทั้งกำลังใจ เป็นทั้งผู้ให้และผู้รับในคราวเดียวกัน นอกจากนี้ การจัดงานในชุมชน มีชุมชนเป็นเจ้าภาพ การอยู่นอกสถานที่ราชการจะช่วยลดช่องว่างระหว่างรัฐกับชาวบ้านได้ดี การพูดหาหรือจึงเป็นไปแบบด้อยที่ด้อยอาศัย เอื้อต่อความสัมพันธ์ที่สมอกัน ไม่มีท่าน ไม่มีเขา มีแต่พวกเราชาวสมัชชา

สำหรับเหตุผลที่เลือก “ตำบลลงน้อย” อำเภอรามราช เป็นตำบลต้นแบบนี้ เมื่อได้ศึกษาจากเอกสารรายงานผลการจัดสมัชชาสุขภาพจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า มาจากการพิจารณาของคณะกรรมการจัดสมัชชาระดับจังหวัด ซึ่งลงความเห็น ว่า ชุมชนตำบลลงน้อยเป็นชุมชนที่มีศักยภาพทั้งในด้านผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อสม. และพื้นฐานการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน มีผลงานที่แสดงถึงความเข้มแข็งของชุมชนมาโดยตลอด จึงน่าจะง่ายต่อการเริ่มต้นทดลองใช้กระบวนการสมัชชาสุขภาพเป็นแห่งแรก เมื่อได้ผลดีจึงค่อยขยายไปชุมชนอื่น ขยับไปสู่ระดับอำเภอและจังหวัด ต่อไป

ประเด็น “สุขภาพองค์รวม” กว้างไปไหม ?

ประเด็นหลักของสมัชชาสุขภาพจังหวัดฉะเชิงเทราคือการพัฒนาตำบลลงน้อยให้เป็น “ชุมชนต้นแบบสุขภาพองค์รวม” โดยแบ่งออกเป็นประเด็นย่อย ๖ ประเด็น ลือตามแนวคิดในร่างพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ ซึ่งประกอบด้วย ๑) เกษตรกรรมที่เอื้อต่อสุขภาพและอาหารปลอดภัย ๒) บริการสาธารณสุขแบบองค์รวม ๓) นโยบายสาธารณะที่มีผลต่อสิ่งแวดล้อม ๔) ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการพัฒนากำลังคน ๕) สุขภาวะเด็กเยาวชนและครอบครัว และ ๖) การสื่อสารสาธารณะ

หากมองที่ตัวประเด็นหลักและประเด็นย่อยแล้วจะเห็นว่าเป็นเรื่องใหญ่มาก และถ้าเปรียบเทียบกับพื้นที่อื่นซึ่งมักจะเลือกทำประเด็นใดประเด็นหนึ่งเท่านั้น ก็อดสงสัยไม่ได้ว่า การเลือกใช้ประเด็นสุขภาพองค์กรรวมจะกว้างและใหญ่เกินกำลังไปหรือไม่

แต่ถ้ามองถึงขนาดของพื้นที่ที่ทำ ซึ่งเป็นระดับชุมชน และมีเป้าหมายคือ ต้องการให้เป็นชุมชนต้นแบบแล้ว ก็จะเกิดความเข้าใจมากขึ้น นั่นคือ ถ้าเรามองชุมชนเป็นพื้นที่ทดลองการจัดการระบบสุขภาพแบบองค์รวมโดยมีกระบวนการสมัชชาเป็นเครื่องมือ การเริ่มต้นจากการเอาแนวคิดในร่างพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติมาจับก็น่าจะมีความเป็นไปได้เพราะครอบคลุมระบบสุขภาพทั้งระบบ สิ่งที่ได้คือ แผนสุขภาพะชุมชนที่มาจากคนในชุมชนที่ช่วยกันคิดช่วยกันวางแนวทาง อีกประการ ใด ๆ จะทำให้เป็นชุมชนต้นแบบ ก็น่าจะทำให้ครบทุกด้าน เพราะข้อเสนอและแผนที่ได้แต่ละด้าน อาจจะมีย่อหรือข้อที่ต้องเชื่อมโยงหรือทำไปพร้อม ๆ กันได้

ข้อดีประการหนึ่ง คือ การหยิบยกเอาทุกเรื่องในระบบให้เข้ามาอยู่ในประเด็นของกระบวนการสมัชชาสุขภาพนั้น จะช่วยเปิดพื้นที่ให้ทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างพร้อมเพรียงกัน เป็นจุดเริ่มต้นของการเชื่อมโยงเครือข่ายรัฐ ท้องถิ่น และชุมชน เข้าด้วยกันให้ได้มากที่สุด เพราะเมื่อมองเชิงระบบ ใคร ๆ ก็ล้วนเกี่ยวข้องและน่าจะเข้ามาช่วยกันคิดตั้งแต่เริ่มต้น มุมมองต่อระบบสุขภาพที่เป็นสุขภาพะของชุมชนก็จะสมบูรณ์ เพราะมาจากการบูรณาการร่วมกันตั้งแต่วิธีคิดจนถึงเป้าหมาย ในอนาคต หากมีข้อเสนอ แผนงาน เจาะลึกลงไปรายละเอียดของประเด็นใด ก็จะได้ผู้มีส่วนรับผิดชอบครบทุกด้าน การประสานข้อมูลความช่วยเหลือก็จะง่ายขึ้น

ในแง่ของความเป็นไปได้ สืบเนื่องจากความพยายามประสานกับเครือข่ายต่าง ๆ ทั้งในและนอกพื้นที่ที่มากมาย ผู้เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการและคณะทำงานมีกระบวนการบริหารจัดการชัดเจน ได้กำหนดขั้นตอนการทำงาน และกำหนดทีมผู้มีหน้าที่ความรับผิดชอบชัดเจนทั้ง ๖ ประเด็น แต่ละทีมมีการจัดทำแผนปฏิบัติงานของตัวเองแตกต่างกันไปตามลักษณะงาน มีการประชุมคณะกรรมการทุกระดับและทุกประเด็น ติดตามความคืบหน้าของงานเป็นระยะ ๆ จนมั่นใจได้ว่า กระบวนการสมัชชาสุขภาพในแต่ละประเด็นคงเป็นไปได้ด้วยความเรียบร้อย และจะทันนำเสนอในเวทีสมัชชาสุขภาพใหญ่แน่นอน

นอกจากนี้ การได้รับคัดเลือกให้เป็นทั้งชุมชนต้นแบบและชุมชนเจ้าภาพ จึงเป็นแรงผลักดันให้ชาวบ้านต้นตัว มีความมุ่งมั่นที่จะร่วมกันทำงาน หุ่นเหอย่างเต็มที่ เพื่อให้สมกับเป็นชุมชนต้นแบบ ดังที่ชาวบ้านที่เป็นคณะทำงานท่านหนึ่ง ได้กล่าวว่า

“ เขายกย่องให้เราเป็นต้นแบบ เป็นตัวอย่างของที่อื่น เราก็ต้องทำให้ดี แยกมาบ้าน มาดูงาน ก็จะได้ไม่อายเขา คนในชุมชนทั้งหมดถือเป็นเจ้าของบ้านเหมือนกัน ก็ต้องช่วยกันเต็มที่ ”

ใครนำใคร?...ในเครือข่ายรัฐ-ชุมชน

ติดตามประกาศนียบัตรจบคิด ก็อดสงสัยไม่ได้ว่า งานใหญขนาดนี้ เชื่อมคนมากมายขนาดนั้น ชาวบ้านจะทำได้อย่างไร ก็คงไม่พ้นให้รัฐหรือราชการนำ!

จากข้อมูลที่มี ประกอบกับการสอบถามแกนนำชาวบ้านที่มีส่วนในการจัดกระบวนการสมัชชาที่ตำบลคองน้อย ได้ความตรงกันว่า ก่อนที่จะมีความคิดเรื่องการจัดสมัชชาสุขภาพจังหวัดฉะเชิงเทรานั้น ในพื้นที่ที่มีการรวมกลุ่มกันทำงานในนามเครือข่ายต่าง ๆ เกิดขึ้นมาก่อนแล้ว เช่น เครือข่ายรัฐชุมชนคนแปดริ้ว ชมรมรวมพลังเพื่อผู้บริโภค ชมรมแพทย์แผนไทย ชมรมอาสาสมัครสาธารณสุข เป็นต้น เครือข่ายเหล่านี้มีการเชื่อมกับ

หน่วยงานรัฐ องค์กรท้องถิ่นหรือองค์กรชุมชนอื่น ๆ อยู่เสมอ ทำให้ทั้งรัฐและชาวบ้านมีประสบการณ์ คู่กันเกี่ยวกับวิธีการการทำงานร่วมกันมาตลอด เป็นการทำงานในรูปแบบเครือข่าย ไม่มีใครนำใคร เมื่องานของเครือข่าย รัฐก็มาช่วย และเมื่อมีงานของรัฐ ก็ดึงเครือข่ายชาวบ้านไปมีส่วนร่วมด้วย เป็นอย่างนี้เรื่อยมา กระทั่งมีกระบวนการสมัชชาสุขภาพเข้ามา จึงได้มีการเชื่อมเครือข่ายเก่า ๆ และทำงานสมัชชาสุขภาพร่วมกันมาอย่างต่อเนื่อง

จากการพูดคุยกับคณะทำงาน การทำงานสมัชชาที่ตำบลลงน้อยได้แบ่งเป็นกลุ่มงานตามความสนใจและความเกี่ยวข้องของตัวเอง แต่ละกลุ่มพยายามดึงชาวบ้านในพื้นที่ให้เข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุด ให้ชาวบ้านเป็นประธาน ส่วนบุคคลภายนอก เช่น เจ้าหน้าที่รัฐ จะคอยให้คำแนะนำเรื่องวิชาการ การทำเอกสารรายงาน แต่ก็เฉพาะเท่าที่จำเป็นเท่านั้น

อันที่จริง ระบบราชการก็เชื่อว่าจะเลวร้าย หรือมีแต่ด้านที่จะไปครอบงำชาวบ้านเสมอไป ข้อคืออย่างหนึ่งก็คือ ประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญเชิงวิชาการ ซึ่งจะช่วยหนุนในส่วนที่ชาวบ้านยังขาดได้มาก

ประสบการณ์ส่วนตัวหลายครั้งสอนว่า การทำงานวิชาการของชาวบ้าน ถ้ามีคนคอยแนะนำก็จะไปได้เร็ว ไม่ต้องลองผิดลองถูก อย่างเช่น การวางแผนการทำงาน งานเอกสาร ซึ่งชาวบ้านไม่มีความถนัด ระยะเวลาเจ้าหน้าที่ก็ทำให้ หลังจากนั้นก็ให้ลองทำเอง ค่อย ๆ เรียนรู้ไป จนปัจจุบัน หลายคนสามารถเขียนแผนได้ สรุปประชุมเป็น ทำบัญชีเอง ขณะที่บางคนก็สามารถเขียนรายงานเองได้แล้ว

สิ่งที่สะท้อนว่าภาคราชการเองก็ระมัดระวังที่จะไม่เข้าไปนำหรือครอบงำชุมชนมากเกินไปก็คือ การที่เลือกจัดเวทีสมัชชาสุขภาพในพื้นที่ชุมชนต้นแบบ คือ ตำบลลงน้อย แทนที่จะมาจัดในส่วนกลางคือจังหวัด ด้วยเหตุผลว่า ชุมชนจะได้รู้สึกรู้ว่าเป็นเจ้าของงานนี้

ข้อคืออย่างหนึ่งของการมีราชการช่วยหนุนคือ การทำงานจะมีระบบแบบแผนที่ดี รัดกุม ชัดเจน และเป็นตัวอย่างให้ชาวบ้านเรียนรู้ไปในตัวด้วย

หากพิจารณาจากโครงสร้างการทำงาน อาจจะเป็นลักษณะของความเป็นราชการบ้าง เพราะมีทั้งคณะกรรมการจัดสมัชชาสุขภาพระดับจังหวัด มีคณะกรรมการจัดสมัชชาสุขภาพตำบลลงน้อย และยังมีคณะทำงานตามประเด็นย่อยอีก ๖ ชุด แต่เมื่อศึกษาถึงองค์ประกอบ ก็จะพบว่ามีการครอบคลุมทั้งภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน เครือข่ายและองค์กรชาวบ้าน เมื่อพิจารณาถึงบทบาทหน้าที่ จะพบว่าคณะกรรมการระดับจังหวัดส่วนใหญ่มาจากส่วนราชการ ขณะที่ประธานเครือข่ายหรือองค์กรต่าง ๆ มีหน้าที่ให้การสนับสนุนเชิงนโยบาย ซึ่งจะทำให้การประสานงานระดับปฏิบัติสะดวก คล่องตัวขึ้น นอกจากนี้ ยังสามารถพัฒนาเป็นกลไกที่จะนำข้อเสนอไปสู่การปฏิบัติของแต่ละฝ่ายได้อีกด้วย สำหรับคณะกรรมการระดับพื้นที่มีหน้าที่เป็นทีมบริหารจัดการและประสานงานกับเครือข่ายต่าง ๆ ที่อยู่นอกพื้นที่ชุมชนต้นแบบ โดยชักชวนให้เข้ามาเรียนรู้ร่วมกัน เป็นการเตรียมความพร้อมของชุมชนในพื้นที่อื่น ๆ ที่จะพัฒนาเป็นชุมชนต้นแบบต่อไป

ส่วนคณะทำงานตามประเด็นย่อย ๖ ชุด เป็นทีมปฏิบัติงานในพื้นที่ ประกอบด้วยตัวแทนภาคส่วนต่าง ๆ ในพื้นที่ ตั้งแต่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นักวิชาการ ผู้นำชาวบ้าน ผู้ทรงคุณวุฒิ รวมถึงผู้ได้รับผลกระทบ เข้ามาเป็นทีมทำงานร่วมกัน ประสานการทำงานกันอย่างใกล้ชิดและเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กัน ทำให้ชาวบ้านได้ฝึกการทำงานตั้งแต่การวางแผนปฏิบัติงาน การจัดเวที่ย่อยเพื่อระดมความคิดเห็น การรวบรวม สังเคราะห์ข้อเสนอ ตลอดจนการคิดรูปแบบของการนำเสนอในเวทีสมัชชาสุขภาพระดับจังหวัด

ถึงเวลารวมพล...คนรักสุขภาพตำบลดงน้อย

เวทีสมัชชาสุขภาพจังหวัดฉะเชิงเทรา เลือกจัดในช่วงเทศกาลสงกรานต์ระหว่างวันที่ ๑๓ ถึงวันที่ ๑๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๗ ในพื้นที่ตำบลดงน้อย บริเวณลานอเนกประสงค์ตำบลดงน้อย อำเภอราชสาส์น ประเด็นหลักของงานคือ การนำเสนอรูปแบบการสร้างสุขภาพด้วยตำบลดงน้อยแบบการสร้างสุขภาพองค์รวม

รูปแบบเวที เน้นกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยแบ่งออกเป็น ๖ กลุ่มย่อยตามประเด็นในร่างพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ ก่อนหน้านี้นี้ แต่ละกลุ่มจะมีการทำงานทางด้านวิชาการ โดยรวบรวมและสังเคราะห์ข้อมูลออกมาเป็นข้อเสนอ บางส่วนเป็นแผน บางส่วนก็มีผลงานออกมานำเสนอด้วย ในส่วนของรูปแบบการนำเสนอ ได้มีห้องของกลุ่มย่อยสำหรับนำเสนอ ทั้งในส่วนที่เป็นข้อเสนอโยบายสาธารณะด้านสุขภาพของชุมชน แผนปฏิบัติงาน และผลที่ได้จากการปฏิบัติจริงบางส่วน

บรรยากาศภายนอกห้อง เป็นการนำเสนอทั้งในด้านแนวคิดและกิจกรรมการสร้างสุขภาพที่หลากหลาย เช่น นิทรรศการให้ความรู้เรื่องสุขภาพและสิทธิด้านสุขภาพของประชาชน นิทรรศการแสดงผลงานด้านสุขภาพของชุมชน นิทรรศการด้านเกษตรและอาหารปลอดภัย มีกิจกรรมการประเมินสุขภาพและการตรวจสุขภาพเบื้องต้น กิจกรรมสาธิตการตรวจสอบปนเปื้อนในอาหาร การจำหน่ายผักปลอดสารพิษและสมุนไพร กิจกรรมการสร้างสุขภาพ เช่น การนวดแผนไทย การเดินแอโรบิค การแข่งขันวิ่งระยะยาว ผลการประกวดสุขภาพผู้สูงอายุ รวมถึงการประกวดบ้านน่าอยู่ เป็นต้น

ผู้ที่ได้มีโอกาสไปร่วมงานสมัชชาสุขภาพที่ตำบลดงน้อยโดยส่วนใหญ่ ต่างรู้สึกประทับใจกับบรรยากาศของงานที่มีความเป็นกันเองสูง สนุกสนานด้วยพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น การรดน้ำคำหัวผู้สูงอายุ การทำบุญเลี้ยงพระ การเลือกจัดงานในช่วงเทศกาลเช่นนี้ ทำให้มีคนมาร่วมงานมาก ทั้งคนในชุมชน คนท้องถิ่นที่ไปทำงานต่างจังหวัด และคนที่มาจากเครือข่ายต่าง ๆ นอกพื้นที่ ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้มีจำนวนของคนเข้าร่วมงานมากกว่า ๕๐๐ คน ทำให้บรรยากาศของงานคึกคักเป็นพิเศษ

นวัตกรรม “ชุมชนต้นแบบสุขภาพองค์รวมดงน้อย”

พอเอ่ยถึง “นวัตกรรมสร้างสุขภาพ” เราก็มักจะมีกรอบไปจับว่า เป็นคนหรือกระบวนการ ? เป็นการสร้างสุขภาพหรือไม่ ? สำเร็จเพียงใด ? และเป็นของใหม่หรือมิใช่ ? และเกิดคำถามต่อมาว่า ชุมชนตำบลดงน้อยที่บอกว่าเป็นชุมชนต้นแบบสุขภาพองค์รวม จะถือเป็นนวัตกรรมสร้างสุขภาพได้ไหม ? อย่างไร ?

แท้จริงแล้ว การมีเกณฑ์บ้างก็เป็นสิ่งที่ดี แต่ถ้าวงเป็นกรอบก็อาจคับแคบเกินไป เพราะดูเหมือนว่าต้องครบตามกรอบจึงถือว่า “ใช่” กรอบแข็ง ๆ จึงมักจะกันบางสิ่งที่ดีและใช่แต่ไม่มีในกรอบให้ตกไปอย่างน่าเสียดาย

กรณีของ “ชุมชนต้นแบบสุขภาพองค์รวมดงน้อย” ก็เช่นกัน หากคิดนอกกรอบ ก็เห็นว่าพื้นที่เป้าหมายนั้นเป็นชุมชนซึ่งมีทั้งคนและกระบวนการพร้อมอยู่ในนั้น และเป้าหมายคือสุขภาพองค์รวมก็มากกว่าการสร้างสุขภาพด้วยซ้ำไป ถ้าคิดแค่นี้ก็ น่าจะตอบได้ว่า “ใช่” แต่ถ้าคิดต่อตามกรอบว่า สำเร็จหรือยัง ? เป็นตัวอย่างได้หรือไม่ ? เป็นของใหม่หรือมิใช่ ? นั่นละ ! จะกลายเป็นข้อถกเถียงกันอีก จนที่สุด อาจจะสรุปเป็น “ไม่ใช่” ไปเลยก็เป็นได้

ลักษณะที่เป็น “นวัตกรรมของตำบลต้นแบบดงน้อย” ที่ประมวลได้ มีอย่างน้อยสามด้าน คือ

- หนึ่ง... การนำแนวคิดสุขภาพองค์รวมในร่างพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ มาทดลองใช้ในชุมชนเล็ก ๆ ก่อน เป็นความพยายามที่จะทำให้ ภาพ “สมัชชา” ในอุดมคติเป็นรูปธรรมชัดเจนขึ้น
- สอง... การใช้วิธีสร้าง “ต้นแบบ” ขึ้นมาก่อน แล้วค่อยขยายไปพื้นที่อื่น
- สาม... การบูรณาการกระบวนการสร้างสุขภาพเข้ากับวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น

.....

บทสรุปความสำเร็จ : เรียนรู้แบบองค์รวม

ความสำเร็จของการจัดเวทีสมัชชาสุขภาพจังหวัดฉะเชิงเทรา ประการแรก น่าจะอยู่ที่การเลือกวิธีทดลองทำกระบวนการสมัชชาสุขภาพในรูปแบบตำบลต้นแบบ ข้อดี คือ สามารถลงมือปฏิบัติจริงในพื้นที่ได้เลย ประสานง่ายไม่ต้องรอใคร เริ่มจากการร่วมกันคิด สังเคราะห์จนได้ข้อเสนอของชุมชน ส่วนใดทำได้ก็นำไปทำแผน แล้วลงมือทำ กิจกรรมเลย ลองผิดลองถูกด้วยชุมชนเอง ทุกคนได้เรียนรู้ไปพร้อม ๆ กันบนพื้นฐานข้อมูลจริงของพื้นที่สรุปในพื้นที่แล้วสามารถนำข้อเสนอจากสมัชชาไปปฏิบัติได้เลย

ตัวอย่าง เช่น คณะทำงานนโยบายสาธารณะที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เริ่มจากเวทีพูดคุยระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้อง สังเคราะห์ข้อเสนอออกมา แล้วทำเป็นแผนพัฒนาสุขภาพะชุมชนของแต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีหลายกิจกรรมที่สามารถทำได้เลย เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลทำป้ายรณรงค์กำจัดขยะ ตีเส้นจราจรทางโค้ง ติดตั้งสัญญาณไฟจราจร ออกข้อบัญญัติตำบลในการควบคุมตลาด ส่วนของชุมชนมีการรณรงค์บ้านน่านอยู่ ขณะที่ส่วนของโรงพยาบาลราชสาส์นมีการตรวจสุขภาพพนักงานโรงงาน เป็นต้น

เห็นได้ว่า ในพื้นที่เล็กสามารถทำอะไรได้มากกว่ากระบวนการสมัชชา เพราะสามารถนำข้อเสนอจากเวทีสมัชชาไปปฏิบัติได้เลย และเห็นผลทันที

ประการที่สอง การบูรณาการกระบวนการสร้างสุขภาพเข้ากับวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น

“ดงน้อย” จัดเป็นตำบลขนาดใหญ่ เพราะมีถึง ๑๖ หมู่บ้าน ๑,๕๑๖ หลังคาเรือน สิ่งพิเศษอีกอย่างก็คือที่นี่มีโรงพยาบาลขนาด ๑๐ เตียง อยู่ด้วย ลักษณะเด่นสำคัญคือ ที่นี่มีทุนทางวัฒนธรรมสูง เพราะเป็นชุมชนที่มีเชื้อสายมาจากเขมร จึงเกิดความรู้สึกรักในรากเหง้าของตนเอง

ด้วยบริบททางสังคมดังกล่าวนี้เอง คณะผู้จัดจึงออกแบบให้กระบวนการสมัชชาสุขภาพเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของงานประเพณีประจำปีท้องถิ่นคือประเพณีสงกรานต์ ข้อดีคือ ทำให้มีคนมาร่วมงานมากมาย โดยเฉพาะคนที่เป็นเจ้าของท้องถิ่น สะท้อนวิถีคิดที่เป็นกุศโลบายสำคัญคือการใช้ทุนทางวัฒนธรรมเป็นศูนย์รวมจิตใจให้สมาชิกในชุมชนมารวมตัวกัน แล้วบูรณาการกิจกรรมสร้างสุขภาพเข้ากับวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น ดึงหมู่คนให้กลับมาหาครอบครัว มาหาชุมชน เพื่อสร้างความรู้สึกร่วมเป็นหนึ่งเดียวกัน แล้วใช้พลังของความรู้สึกร่วมของคนจำนวนมากนี้กระตุ้นต่อ ให้ประชาชนตื่นตัวเรื่องสุขภาพมากยิ่งขึ้นเป็นลำดับ

กรณีศึกษาสมัชชาสุขภาพจังหวัดฉะเชิงเทรา จึงอาจเรียกได้ว่า เป็นนวัตกรรมด้านรูปแบบของการจัดสมัชชาสุขภาพเฉพาะพื้นที่ที่ไม่เหมือนใครจริง ๆ

.....

ได้เรียงความสำเร็จมาได้ขนาดนี้ . จะปฏิเสธว่าสมัชชาสุขภาพจังหวัดฉะเชิงเทราไม่ใช่กรณีที่น่า
ศึกษา...คงไม่ได้แล้วกระมัง!

เอกสารประกอบการเขียน

กรณีศึกษา บรรเทิงจิตรและคณะ. (๒๕๔๗). ตามไปดู สมัชชาสุขภาพเฉพาะพื้นที่. เอกสารอัดสำเนา,
สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ, นนทบุรี.

คณะทำงานกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง. (๒๕๔๗). ผลการดำเนินงานสมัชชาสุขภาพเฉพาะประเด็น : กลุ่ม
จังหวัดภาคกลาง. เอกสารอัดสำเนาประกอบการประชุม, สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ,
นนทบุรี.

จิตตินันท์ พงสุวรรณและคณะ. (๒๕๔๗). รายงานการประเมินผลสมัชชาสุขภาพจังหวัด : กรณีศึกษากลุ่ม
อนุภาคกลางล่าง. เอกสารอัดสำเนา, สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ, นนทบุรี

สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ. (๒๕๔๗). สะท้อนภาพสมัชชาสุขภาพ พ.ศ. ๒๕๔๗. เอกสารอัด
สำเนาเพื่อประกอบการประชุม, สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ, นนทบุรี.

หลักสูตรการเรียนรู้อิงชุมชน ... คือดอกผลแห่งสมัชชา

(สมัชชาสุขภาพจังหวัดนครปฐม)

เสียงก้องจากห้องเรียน.....

... ก. เอ๊ย ก. ไก่... ข. ไช้ ในแล้ว... ข. ขวด ของเรา ค. ควาย เข้ามา..... ค. คน ชิงชัง.....

เชื่อว่า ทุกคนยังคงจำเสียงเจ็บบ้างนี้ได้ โทณเสียงแหลมสูงที่ไม่เคยจางหายไปจากห้องเรียนของเด็กชั้นมูลที่เริ่มเรียนรู้ท่องจำ เสียงที่เป็นเสมือนปฐมบทของ “หลักสูตรแรก” ซึ่งสิ่งมีชีวิตที่เรียกว่า “นักเรียน” รู้จัก!

สมัชเป็นเด็กเล็กเล็ก เมื่อเริ่มหัดอ่านท่องเขียนในชั้นมูลชั้นประถม เราอาจอ่อนเคียงสาเกินไปที่จะรู้ว่าหลักสูตรการเรียนการสอนในห้องเรียนนั้น มีผลต่อชีวิตตนเองและสังคมอย่างไร รู้แต่เพียงว่า เป็นหลักสูตรที่ทำให้เรา “อ่านออก” “เขียนได้” และที่สำคัญ ทำให้เรา “สอบผ่าน” และ “เลื่อนชั้น”

แต่เมื่อเติบโตขึ้น ต้องผ่านการเรียนรู้ต่าง ๆ มากมาย ผ่านหลักสูตรมาหลายระดับชั้นและหลายระดับวุฒิ นั่นแล้ว! ถึงได้เกิดคำถามว่า.....

มีสักทีหลักสูตรชีวิต ที่ไม่ทำให้ผู้เรียนต้องตกเป็นเหยื่อของอัตตาตนเอง ไม่เป็นไปเพื่อแสวงหาความร่ำรวยโคตรเด่น หรือไม่เป็นไปเพื่อการไขว่คว้าหากิเลสทั้งหลายทั้งปวง..... ?

จะมีสักทีหลักสูตรชีวิต ที่เป็นไปเพื่อเสริมต่อภูมิปัญญาที่มีอยู่ในตัว ไม่ถอยห่างจากชุมชนถิ่นฐานบ้านเกิด ทุกที ... ทุกที ?

จะมีสักทีหลักสูตรชีวิต ที่ถูกเชื่อมโยงให้ถึงกันด้วยครู โรงเรียน นักเรียน ชาวบ้าน และเป็นไปเพื่อแสดงศักยภาพของวิถีชุมชน ได้อย่างแท้จริง ?

จะมีสักทีหลักสูตรชีวิต ที่เปิดโอกาสให้กลุ่มคนหลากหลายกลุ่มได้ร่วมกันวางแผน ร่วมคิด ร่วมร่าง แล้วสร้างหลักสูตรเป็นของตนเอง สามารถนำหลักสูตรนั้นไปใช้ได้ทั้งในและนอกห้องเรียน หลักสูตรที่ครูและนักเรียนสามารถเป็น ได้ทั้งผู้เรียนและผู้สอน?

จะเป็นไปได้หรือ ที่จะมีหลักสูตรเช่นนี้ในบ้านเมืองของเรา... **ประเทศไทย!**

แต่เชื่อหรือไม่ว่า ณ ที่แห่งหนึ่ง กำลังเขียนและใช้หลักสูตรที่ร่างแล้วดำเนินการด้วยความร่วมมือของกลุ่มคนในชุมชนหนึ่ง เป็นหลักสูตรที่กระทรวงศึกษาธิการไม่สามารถเอาผิดได้ เนื่องจากเป็นไปเพื่อความเหมาะสมพร้อมและคล่องควร เป็นไปเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับพี่น้องคน ไม่อหังการแต่ทำทลายเหลือเกินกับการเข้าไปร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้.....

ณ ที่แห่งนั้นคือ “นครปฐม” ดินแดนศักดิ์สิทธิ์ ที่ซึ่งประดิษฐาน “องค์พระปฐมเจดีย์” !

ก้าวอย่างแห่งสมัชชาสุขภาพ : จากห้องสี่เหลี่ยมสู่โลกใบกลม ... จากกลุ่มชุมชนสู่ก้อนพลัง

แม้ว่า “นครปฐม” จะเป็นจังหวัดเล็ก ๆ ทางภาคกลาง แต่ก็เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป เพราะนอกเหนือจากเป็นจังหวัดปริมณฑลของกรุงเทพมหานครแล้ว ยังเป็นเมืองประวัติศาสตร์สำคัญของชาติไทย เป็นถิ่นที่ประดิษฐานของ “องค์พระปฐมเจดีย์” องค์พระเจดีย์ที่คนไทยชาวพุทธต่างให้ความเคารพสักการะมานับแต่อดีตจวบปัจจุบัน

ลักษณะทางกายภาพของจังหวัดนี้เป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำสำคัญ เช่น แม่น้ำท่าจีน แม่น้ำนครชัยศรี ไหลผ่าน ส่งผลให้ผืนดินมีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะสำหรับเป็นพื้นที่ทำการเกษตร ด้วยเหตุนี้ ที่นี่ยังเป็นเสมือนครัวของประเทศ เพราะเป็นแหล่งผลิตของอาหารหลายชนิด ทั้ง ทำนา ทำสวน เลี้ยงสัตว์ โดยเฉพาะเป็นจังหวัดที่ขึ้นชื่อในเรื่องของการทำสวนผลไม้ เป็นที่เลื่องลือในนามของจังหวัดที่มีการเลี้ยงสุกรมากจังหวัดหนึ่ง

ระยะหลัง จังหวัดนครปฐมมี “โรงงานอุตสาหกรรม” เข้ามาขอแบ่งพื้นที่เพื่อประกอบธุรกิจมากขึ้นเรื่อย ๆ จนต้องเพิ่มสถิติให้เป็นจังหวัดที่มีโรงงานอุตสาหกรรมมากมายอีกจังหวัดหนึ่งของประเทศ และเพราะเหตุของการเป็นจังหวัดที่มีการดึงทรัพยากรจากผืนดินมาใช้ประโยชน์อย่างมากมาย ความอุดมสมบูรณ์ก็เริ่มน้อยลง มีพทกล่าวถึง “ผลกระทบ” ที่บรรดาผู้ประกอบการต่าง ๆ ส่งคืนให้ผืนดิน ต่างเรียงหน้าประจานตัวกันอย่างถ้วนทั่ว ทั้งเรื่องของ ดินเน่า อากาศเสีย ขยะมลพิษ และ..... แม่น้ำไร้ชีวิต!

ด้วยเหตุนี้ ชาวนครปฐมกลุ่มหนึ่งจึงได้มีการรวมตัวกันขึ้น โดยเฉพาะการรวมกลุ่มของประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนรอบ ๆ บริเวณ “แม่น้ำท่าจีน” วัตถุประสงค์ของการรวมกลุ่มกัน ก็เพื่อต้องการ “พิทักษ์แม่น้ำท่าจีน” เหตุเพราะปัญหาที่เกิดขึ้นกับแม่น้ำท่าจีนอันเป็นเสมือนเส้นเลือดที่หล่อเลี้ยงชุมชนชาวนครปฐมแถบนั้นเริ่มหนักหน่วงขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งปัญหาเรื่องผักตบชวาและเรื่องขยะที่ส่งผลให้แม่น้ำเน่าเสีย ด้วยความห่วงใยสุขภาพของแม่น้ำและต้องการเก็บสิ่งที่ดีไว้ให้ลูกหลานในอนาคต กลุ่มคนดี ๆ กลุ่มนี้จึงรวมตัวกันภายใต้ชื่อ “ชมรมเรารักษ์แม่น้ำท่าจีน” สมาชิกชมรมระยะแรก ประกอบด้วย พระภิกษุ โดยมีเจ้าคณะจังหวัดเป็นผู้สนับสนุน นอกจากนี้ ยังมี ครู นักเรียน ประชาชน และผู้นำท้องถิ่น เช่น กำนันตำบลบางเลน และประธานสภาตำบลบางเลน ได้ก่อตั้งกลุ่มกันเมื่อ ปี พ.ศ. ๒๕๔๑ เวลาต่อมา กลุ่มข้าราชการ นักธุรกิจ นักการเมือง และนักวิชาการ ก็พากัน “เปิดประตูห้องสี่เหลี่ยม” ออกสู่ “โลกใบกลม” เข้ามาแก้ปัญหาแม่น้ำเน่าเสียร่วมกับผู้คนในท้องถิ่น กระทั่งมีเรื่องของสมัชชาสุขภาพเข้ามาในปี พ.ศ. ๒๕๔๔ ทางสมาชิกของชมรมก็ได้ขยายบทบาทเข้าร่วมเป็นแกนนำที่สำคัญของสมัชชาสุขภาพ โดยยังคงมุ่งเน้นที่ “การดูแลรักษาแม่น้ำท่าจีนและการเกษตรที่เอื้อต่อสุขภาพ” เป็นสำคัญ ซึ่งก็ตรงกับปัญหาและความต้องการของประชาชนในพื้นที่มาแต่เดิม ด้วยต้องการต่อยอดให้มั่นคงและยั่งยืนชั่วลูกชั่วหลาน

สำหรับกลไกการขับเคลื่อนกระบวนการสมัชชาสุขภาพนั้น เกิดจากการดำเนินการและประสานงานอย่างต่อเนื่องของแกนนำต่าง ๆ ที่มาจาก “บ้าน วัด โรงเรียน และชุมชน” และส่วนใหญ่ก็ได้ร่วมขับเคลื่อนเรื่องการดูแลรักษาแม่น้ำท่าจีนมาแต่เดิมอยู่แล้ว ต่างกันก็เพียง การจัดสมัชชาคือต่อยอดการทำงานอย่างเป็นกระบวนการเท่านั้น จึงสะดวกและง่ายต่อการดำเนินการและประสานงาน คณะทำงานและผู้เข้าร่วมกระบวนการขับเคลื่อนสมัชชาสุขภาพจังหวัดนครปฐมนี้ เกิดจากแนวคิดที่ว่า บ้าน วัด โรงเรียน และชุมชน จะต้องร่วมพลังกันอย่างแข็งขัน ต้องเดินไปด้วยใจที่เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ดังนั้น คณะทำงานและผู้เข้าร่วมกระบวนการจึงมีความครอบคลุมทุกภาคส่วน ทุกรุ่น ทุกวัย ที่มีอยู่ก็แล้วก็ขึ้นพื้นที่ ที่ขาดก็ต้องเติมให้เต็ม ด้วยเหตุนี้ สมัชชาสุขภาพของที่นี่ จึงมีทั้ง กลุ่มครู นักเรียน ประชาชน ผู้ปกครอง นักการเมือง ตลอดจนพระภิกษุ โดยมีมิตรร่วมกัน พร้อม

กำหนดเป็นวลีในการดำเนินการว่า “บ้าน วัด โรงเรียนและชุมชน ร่วมพลังแข่งขัน เดินไปด้วยใจที่เป็นน้ำหนึ่ง เดียวกัน”

ทิศทางของการขับเคลื่อนสมัชชาสุขภาพนั้น คณะทำงานต้องการให้เกิดนวัตกรรมที่เป็น “นโยบายและยุทธศาสตร์ด้านสุขภาพ” ซึ่งเป็นนโยบายสาธารณะที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เน้นหนักเรื่องการอนุรักษ์แม่น้ำ การเกษตรอินทรีย์ และอาหารปลอดภัย โดยเฉพาะการร่วมกันร่าง “หลักสูตรการเรียนรู้ของชุมชน” ในนามของ “หลักสูตรแม่น้ำท่าจีน” ซึ่งเป็นการจัดหลักสูตรที่ว่าด้วยเรื่องของแม่น้ำท่าจีน ที่เน้นด้านการเรียนการสอน และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยบูรณาการจากหลักสูตรปกติที่มีการเรียนการสอนในชั้นเรียน

การที่จังหวัดนครปฐมมีแหล่งเรียนรู้ที่เป็นสถาบันการศึกษาจำนวนมาก และบรรดาบุคลากรต่าง ๆ จากสถาบันการศึกษาต่างพากันมาเป็นพันธมิตรและร่วมขับเคลื่อนสมัชชา ช่วยให้แกนนำกลุ่มต่าง ๆ สามารถเข้าถึง ทั้งเอกสารและบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญที่หลากหลายได้ง่าย นอกจากนี้ สถาบันการศึกษายังส่งบุคลากรและ นักศึกษาเข้ามาศึกษาวิจัยชุมชนในด้านต่าง ๆ มากมาย ทำให้แกนนำสมัชชาและภาคประชาชน ได้เข้าไปมีส่วน ร่วมและเกิดฐานข้อมูลแห่งการเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์แก่พื้นที่ แกนนำจากภาคประชาชนก็ยังสามารถทำงานวิจัย เชิงปฏิบัติการที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์กับชุมชนของตนเองได้อีกด้วย จึงก่อเกิดเป็นหลักสูตรการเรียนรู้ของ ชุมชนที่ครอบคลุมรอบด้านมากที่สุดหลักสูตรหนึ่ง

เนื่องเพราะคณะทำงานสมัชชาสุขภาพระดับจังหวัดส่วนหนึ่ง เป็นข้าราชการสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ และทบวงมหาวิทยาลัย จึงมีส่วนช่วยร่างหลักสูตรการเรียนรู้ของชุมชนนั้นให้เห็นภาพชัดเจนขึ้น และพร้อม สนับสนุนนโยบายดังกล่าวของสมัชชา นอกจากนี้ ก็ได้มีการนำหลักสูตรนั้นไปเชื่อมโยงกับหลักสูตรปกติของ สถาบัน การศึกษา ช่วยผลักดันให้นักเรียนและเยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการสมัชชาสุขภาพได้อีก กลุ่มหนึ่ง

กลไกที่ช่วยผลักดันและส่งเสริมให้กระบวนการสมัชชาได้เข้าถึงท้องถิ่นแต่ละพื้นที่อย่างต่อเนื่อง คือ กระบวนการทำงานของกลุ่มแกนนำที่มาจาก ผู้นำชุมชน ประชาชน เครือข่ายของกลุ่มต่าง ๆ รวมถึงโรงเรียน วัด ที่ได้มีการพบปะประชุมกันเป็นระยะ ๆ เพื่อรายงานความก้าวหน้าของกิจกรรมกลุ่มว่า ได้ทำอะไรไปบ้าง ทำ ที่ไหน อย่างไร ขณะเดียวกัน แกนนำเหล่านี้ ก็ได้รับเรื่องที่ได้รับจากการประชุมแต่ละครั้ง ไปปฏิบัติและขยาย ผลต่อในพื้นที่ กระบวนการเช่นนี้เอง ที่ทำให้เกิดการไปกระตุ้นให้กลุ่มต่าง ๆ ในพื้นที่ ได้ทำงานอย่างต่อเนื่อง และสามารถกระตุ้นให้เกิดสมาชิกใหม่หรือสร้างเครือข่ายใหม่ได้เรื่อย ๆ ดังกล่าวข้างต้น

นอกเหนือจากเรื่อง “หลักสูตรการเรียนรู้ของชุมชน” อันหมายถึง “หลักสูตรแม่น้ำท่าจีน” ซึ่ง คณะทำงานสมัชชาสุขภาพจังหวัดต้องการต่อยอดเป็น “นโยบายและยุทธศาสตร์ด้านสุขภาพ” เรื่องการอนุรักษ์ แม่น้ำและการเกษตรอินทรีย์ แล้ว สิ่งที่ต้องการนำเสนอในเวทีสมัชชาสุขภาพจังหวัดนครปฐมปี ๒๕๕๑ ก็คือ “นวัตกรรมสร้างเสริมสุขภาพ” ซึ่งเป็นนวัตกรรมที่เกิดขึ้นอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง นั่นคือ “การก่อตั้งตลาดขายอาหารปลอดภัย” ขึ้นในชุมชน

การเกิดขึ้นของ “ตลาดขายอาหารปลอดภัย” นั้น เป็นผลสืบเนื่องจากนโยบายเรื่องอาหารปลอดภัย ที่ได้ดำเนินการมาแล้วประมาณ ๓ ปี นับแต่เริ่มขับเคลื่อนสมัชชา โดยต้องการให้เป็นตลาดที่ถูก สุขลักษณะ โดยขายอาหาร ผัก ผลไม้ ที่ปลอดภัยจากสารพิษ และเกิดขึ้นโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ไม่ส่งผลเสีย ต่อแม่น้ำ

สำหรับกระบวนการที่ได้มาซึ่งนวัตกรรมดังกล่าวนี้ เบื้องต้น คณะทำงานสมัชชาสุขภาพ ผู้นำท้องถิ่น ตลอดจนประชาชน ได้มีการพบปะพูดคุยกัน มีความคิดเห็นตรงกันว่า ประชาชนในพื้นที่ควรได้รับโภชนาการ

ปลอดภัยและไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ได้ร่วมกันวิเคราะห์ผลดีผลเสียของการสร้างตลาดนี้ พร้อมสังเคราะห์โดยอาศัยวิธีการและกระบวนการทางวิชาการ ซึ่งผลที่ได้จากการวิเคราะห์ ทำให้คณะทำงานตัดสินใจสร้างตลาดขายอาหารปลอดภัยขึ้น เพราะถือเป็นสิ่งที่ประชาชนจะได้ประโยชน์ต่อสุขภาพในอนาคต อย่างไรก็ตาม ก่อนที่จะเปิดตลาด คณะทำงานก็ได้วางแผนยุทธศาสตร์การประเมินและติดตามผลเอาไว้ ดังนั้นหลังจากเกิดตลาดนี้ขึ้นมา แกนนำที่รับผิดชอบรวมถึงประชาชนในพื้นที่ ก็ได้มีการประเมินสถานการณ์ของตลาดแห่งนี้เป็นระยะ ๆ หลังจากนั้น จึงมาประชุมร่วมกันเพื่อรายงานความสำเร็จและความก้าวหน้า รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

ช่วงแรกนั้น ตลาดแห่งนี้มีสินค้ามาขายไม่มากนัก แต่ตอนนี้กลับกลายเป็นตลาดใหญ่ เป็นตลาดค้าอย่างที่มีไว้ให้คนมาซื้ออาหารที่ปลอดภัยไปบริโภค และในอนาคต ทางคณะทำงานก็ตั้งใจจะเปิดเป็นตลาดเช่นนี้ไปเรื่อย ๆ เพื่อให้ประชาชนได้บริโภคอาหารปลอดภัยอย่างกว้างขวาง

ถือได้ว่า “ตลาดขายอาหารปลอดภัย” เป็นนวัตกรรมที่เกิดขึ้นด้วยผลสืบเนื่องจากนโยบายสาธารณะที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เน้นเรื่องการอนุรักษ์แม่น้ำ การเกษตรอินทรีย์ และอาหารปลอดภัย ซึ่งตรงกับที่ทางคณะทำงานสมาชิกต้องการให้เป็น สอดคล้องกับประเด็นของการจัดเวทีสมาชิกที่มีข้อตกลงร่วมกันว่า “สิทธิของประชาชนทุกคน ควรได้รับประทานอาหารที่ปลอดภัยเพื่อการมีสุขภาพที่ดี”

“หลักสูตรการเรียนรู้ของชุมชน” ซึ่งเป็นเสมือนเข็มทิศในการเดินทางของสมาชิกสุขภาพจังหวัดนครปฐมนั้น ถือได้ว่า “สื่อ” ก็มีบทบาทในการสร้างหลักสูตรนั้นด้วย ถึงแม้ว่าจะเป็นเพียงทางอ้อมก็ตาม โดยเฉพาะ “สื่อโทรทัศน์” ที่มีบทบาทสำคัญและมีส่วนเสริมกระบวนการสมาชิก ที่ดำเนินการผ่านรายการ “รวมพลังสร้างสุข” ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับทราบเรื่องราวและข่าวสารของสมาชิกอย่างทั่วถึงก็เพราะรายการนี้ ขณะที่ “วิทยุชุมชน” ก็เข้ามามีส่วนช่วยในกระบวนการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารด้วย โดยร่วมกระจายข่าวต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง เช่น เรื่องของกฎหมาย เรื่องร่างพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ เป็นต้น นอกจากนี้ ก็ยังมีสื่ออื่น ๆ ที่ได้มาช่วยเสริม เช่น มี “อสม. และบุคลากรโรงพยาบาล” ได้ช่วยสื่อสารด้านสุขภาพโดยตรง ส่วนในโรงเรียน “เด็กนักเรียน” ได้ช่วยกันทำโปสเตอร์และมีการประกวดโปสเตอร์เพื่อสุขภาพกัน มีการจัดบอร์ดให้ความรู้เรื่องสุขภาพต่าง ๆ เป็นต้น

เวทีสมาชิกสุขภาพ : ห้องเรียนชุมชน....รวมหมู่คนมาร้อยเรียง...

หากหลักสูตรการเรียนรู้ของชุมชนตามนาม “หลักสูตรแม่น้ำท่าจีน” ถือเป็นประเด็นขับเคลื่อนของสมาชิกสุขภาพ “เวทีสมาชิกสุขภาพจังหวัดนครปฐม” ก็เป็นเสมือน “ห้องเรียน” เพราะเป็นแหล่งที่หมู่คนเข้ามารวมเรียนรู้ ต่างกันก็เพียง ห้องเรียนที่นี้เป็น “ห้องเรียนชุมชน” แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันแบบชุมชน ๆ ที่ซึ่งผู้คนสามารถผลัดกันเป็นครูและนักเรียนได้ ขณะที่ “ห้องเรียนในโรงเรียน” โดยส่วนใหญ่ มีครูที่ทำหน้าที่ “สั่งและสอน” ส่วนนักเรียนก็มีหน้าที่ “ตามและเรียน” แค่นั้น!

เวทีสมาชิกสุขภาพจังหวัดนครปฐม จัดขึ้น ณ โรงเรียนโตดศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม เมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม ๒๕๔๗ โดยมีชื่องานในครั้งนี้ว่า “บ้านเรียนรู้ ภูมิปัญญา ทอดผ้าป่าเพื่อเด็กพิการ” มีหลายฝ่ายมาช่วยงานกันอย่างพร้อมเพรียงและเต็มความสามารถ กลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้ ได้แก่ นักเรียน เยาวชน ครู นักการภารโรง ประชาชน องค์กรบริหารส่วนตำบล พระภิกษุ เป็นต้น สำหรับผู้เข้าร่วมเวทีมีประมาณ

๓๐๐ คน ซึ่งมีครบทั้ง ๓ ประสาน คือ ประชาชน วิชาชีพ ข้าราชการหรือนักการเมือง มีสัดส่วน
 คณะทำงานและผู้เข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกระบวนการสมัชชาสุขภาพ ประกอบด้วย ประชาชน/ประชาคม :
 นักวิชาการ : นักการเมือง/ข้าราชการ คิดเป็น ๒๓ : ๑ : ๑ : ซึ่งหากประเมินจากสัดส่วนคณะทำงานและผู้เข้าร่วม
 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้แล้ว คงไม่เป็นไปตามที่กำหนด เนื่องจากสัดส่วนของผู้ที่แสดงบทบาทในเวทีสมัชชา
 สุขภาพ เป็นประชาชนทั่วไปมากกว่ากลุ่มนักการเมืองหรือข้าราชการและมากกว่านักวิชาการ อย่างเห็นได้ชัด

บรรยากาศของเวที ถักทอด้วยกลุ่มนักเรียนและเยาวชน ที่ต่างพามาช่วยกันจัดและดูแลสถานที่อย่าง
 พร้อมเพรียง บางกลุ่มก็มาต้อนรับผู้เข้าร่วมงาน บางกลุ่มก็อาสาช่วยเก็บข้อมูลภายในงานเพื่อสานต่อหลักสูตรการ
 เรียนรู้ของชุมชน ทุกคนทำงานด้วยใจ มีความรักและสามัคคี ส่วนผู้ดำเนินรายการก็พูดทักทายผู้คนที่มาในงาน
 อย่างอารมณ์ดี ชักชวนให้อยู่ร่วมงานและให้ติดตามกิจกรรมต่าง ๆ จนเสร็จงาน นอกจากนี้ ยังมีรายการ
 โทรทัศน์ “รวมพลังสร้างสุข” ที่เข้ามาเก็บบรรยากาศและร่วมเวทีด้วยเช่นกัน

ภายในโรงเรียนมีกิจกรรมหลายประเภท เช่น นิทรรศการด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กิจกรรมบนเวทีของ
 นักเรียนเครือข่ายชมรมอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน หลังจากประธานได้กล่าวเปิดงานแล้ว บนเวทีก็เริ่มเสวนาเรื่องการ
 ดูแลและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยตัวแทนเด็กนักเรียนและเยาวชนที่เป็นเครือข่าย ซึ่งตัวแทนนักเรียนเหล่านี้ ได้
 ร่วมกันชี้แนะและกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมสมัชชาได้รับทราบวิธีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งชักชวนให้มีการ
 แลกเปลี่ยนแนวคิดร่วมกัน นอกจากนี้ ยังมีการพูดคุยและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นประเด็นสายน้ำกับสุขภาพ
 การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การเสวนาเรื่องการดูแลแม่น้ำท่าจีน เป็นต้น

สำหรับการจัดงานในครั้งนี้ นอกจากผู้เข้าร่วมเวทีจะได้ร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ แล้ว ผู้เข้าร่วมยังได้
 “ทำบุญ” อีกด้วย เพราะมีกิจกรรมทอดผ้าป่าเพื่อเด็กพิการร่วมด้วย

การที่สมัชชาสุขภาพของจังหวัดนครปฐมได้จัดขึ้นที่โรงเรียนโสตศึกษา นั้น ถือเป็นโอกาสให้
 บุคคลหลาย ๆ กลุ่ม หลาย ๆ ฝ่าย ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม เพราะแม้กระทั่งนักเรียนที่มีความพิการ ก็มี
 ส่วนในการพัฒนาประเทศได้ และการที่โครงการต่าง ๆ ได้เริ่มต้นที่โรงเรียน ก็เท่ากับเป็นการปลูกฝังจิตสำนึก
 ให้เด็กและเยาวชนได้ตระหนักในเรื่องอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ขยายผลไปสู่บ้านและชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ ยืนยันได้
 จากแง่คิดที่นำสนใจของแกนนำสมัชชาสุขภาพรายหนึ่ง ที่ว่า

“เราคิดว่า คนหูดีร่วมกับคนหูหนวก ช่วยกันพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าได้”

สำหรับประเด็นที่พูดคุยกันในเวทีสมัชชาสุขภาพ ได้มีการพูดเน้นย้ำถึงนโยบายสาธารณะที่มีผลต่อ
 สิ่งแวดล้อม โดยคณะทำงานและผู้เข้าร่วมสมัชชาได้นำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์
 วิฤตการณ์ของสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ มาสื่อสารให้สาธารณะได้รับรู้ ได้พูดคุยกับประชาชนและ
 ประชาคมต่าง ๆ ทั้งในจังหวัดนครปฐมเองและจากจังหวัดใกล้เคียงที่เข้าร่วมร่วมศึกษาเรียนรู้ โดยเชื่อมโยงถึง
 ร่างพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติและวิธีการผลักดันร่างดังกล่าวด้วย โดยคาดหวังว่า หลังจากที่ถูกฝ่ายได้รับรู้
 เข้าใจแล้ว ก็จะนำกระบวนการเหล่านี้ไปบอกต่อกับประชาชนในพื้นที่ ให้เกิดความเข้าใจและช่วยกันรวบรวม
 รายชื่อเพื่อผลักดันให้พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ เป็นจริงได้ในอนาคต ดังเจตนารมณ์ของแกนนำรายหนึ่ง

“เรามีส่วนผลักดันมาก โดยเฉพาะเรื่องนโยบายสาธารณะที่มีผลต่อสิ่งแวดล้อม เราใช้เวทีนี้เป็นสื่อสาธารณะ นำเรื่องมาคุยกับประชาชน ประชาคมที่เราเชิญมา แล้วก็เชื่อมโยงกับร่างพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ”

สมัชชาบูรณาการ : หลักสูตรชุมชน...คนปฐมนคร

หลักสูตรการเรียนรู้อันหนึ่งของชุมชนนาม “หลักสูตรแม่น้ำท่าจีน” นี้ ถือเป็นประเด็นสำคัญของเวทีสมัชชาสุขภาพ ปี ๒๕๔๗ และได้รับความสนใจจากผู้เข้าร่วมเวทีเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะ “ข้อเสนอนโยบายและยุทธศาสตร์ด้านสุขภาพ” ที่ได้มีการผลักดันและให้เชื่อมโยงกับหน่วยงานต่าง ๆ รวมถึงองค์กรทางภาครัฐด้วย เบื้องต้นคือ กำหนดให้เป็นนโยบายและยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรและการเรียนการสอนที่มีผลเชื่อมโยงถึงเรื่องสุขภาพ โดยเกื้อหนุนสมัชชาได้เชื่อมโยงหลักสูตรดังกล่าวกับองค์กรรัฐคือ โรงเรียน โดยกระบวนการนั้นประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี เนื่องจากคณะทำงานสมัชชาสุขภาพส่วนหนึ่งเป็นข้าราชการจากกระทรวงศึกษาธิการและทบวงมหาวิทยาลัย จึงมีส่วนช่วยสนับสนุนนโยบายสาธารณะที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน ทำให้เกิดนวัตกรรมด้านการเรียนการสอนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ที่เชื่อมโยงและบูรณาการเข้ากับหลักสูตรปกติของโรงเรียนได้ สามารถผลักดันให้นักเรียนและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการสมัชชาสุขภาพได้มาก สิ่งที่เห็นชัดเจนที่สุดคือ การที่หน่วยงานเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะโรงเรียน นักเรียน และ ผู้บริหาร ได้รับรู้ร่วมกันด้วยการให้นำเรื่อง “แม่น้ำท่าจีน” เข้ามาเสริมในหลักสูตร โดยมีแผนดำเนินการขั้นตอนต่อไปว่า จะมีการเปิดการเรียนการสอนวิชาดังกล่าว ขณะนี้คณะทำงานมีความพร้อมที่จะสนับสนุนโรงเรียนต่าง ๆ ให้เปิดสอนหลักสูตรดังกล่าวได้แล้ว

นี่เองคือ “จุดเด่น” ของสมัชชาสุขภาพจังหวัดนครปฐม ที่มีแนวคิดในการขับเคลื่อนกระบวนการสมัชชา โดย “บ้าน วัด โรงเรียน และชุมชน” ต่างร่วมพลังกันอย่างแข็งขัน เดินไปด้วยใจที่เป็นหนึ่งเดียวกัน ใจดวงที่ “รักถิ่นฐานบ้านเกิด” การที่มีพระภิกษุ นักเรียน ผู้ปกครอง และกลุ่มนักธุรกิจ เข้ามาร่วมด้วยช่วยประสานเช่นนี้ ทำให้กระบวนการสมัชชาสุขภาพของจังหวัดนครปฐม มีความเข้มแข็งและมีพลังในการขับเคลื่อนอย่างเต็มที่

และที่น่าทึ่งที่สุดก็คือ ปรากฏการณ์บางอย่างที่เกิดขึ้นจากการจัดเวทีสมัชชาสุขภาพ ปี ๒๕๔๗ ของจังหวัดนครปฐม นั่นคือ หลังจากเวทีสมัชชาเสร็จสิ้นลง ก็ได้มีการนำกระบวนการสมัชชาสุขภาพไปปรับใช้ในพื้นที่โดยภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งที่ใช้ในการประชุม ไม่ว่าจะป็นกลุ่มเล็กหรือกลุ่มใหญ่ หรือแม้กระทั่งเวทีประชุมในโรงเรียน ก็ได้้นำกระบวนการแบบนี้ไปใช้ เพราะเห็นพ้องต้องกันว่าวิธีการแบบ “กระบวนการสมัชชา” เปิดโอกาสให้ทุกคนได้ร่วมคิดร่วมคุยกันอย่างเสมอภาค ไม่ว่าจะป็นครู นักเรียน ผู้บริหาร ทุกคนมีความเสมอภาคกันในการพูด ถือเป็นกลไกอย่างหนึ่งที่ทำให้ทุกคนได้กล้าคิดอย่างสร้างสรรค์ ครูท่านหนึ่ง ได้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่า

“เวทีสมัชชา เป็นโอกาสให้คนหลากหลายมาแสดงความคิดเห็น แล้วนำไปสู่การปฏิบัติ เรานำมาปรับใช้ได้อย่างเปอร์เซ็นต์ เราสามารถเอาไปใช้กับกลุ่มเล็กกลุ่มใหญ่ หรือกลุ่มยุทธศาสตร์ ได้ หรือแม้แต่เปิดเวทีใน

โรงเรียน ให้ทุกคนได้มาคิดภายใต้ความเสมอภาคกัน ครู นักเรียน ผู้บริหาร ทุกคนมีความเสมอภาคกัน ทุกความคิดมีคุณค่า เป็นกลไกอย่างหนึ่งให้ทุกคนได้กล้าคิด กล้าสร้างสรรค์”

การที่กระบวนการสมัชชาสุขภาพได้ถูกนำไปปรับใช้ในพื้นที่เกือบทุกเวที ที่ต้องการให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหา เช่นนี้ ถือเป็นนิมิตหมายที่ดี เพราะช่วยให้มีทางออกในการแก้ไขปัญหาที่หลากหลาย นอกจากนี้ ยังสามารถนำไปใช้ในการกำหนดยุทธศาสตร์หรือนโยบายต่าง ๆ หรือการระดมความคิดเห็นจากหลายๆ ฝ่าย หลายๆ องค์กร ได้เป็นอย่างดี และเป็นรูปธรรม

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ ถือเป็น “ดอกผลแห่งสมัชชา” นับเป็น “หลักสูตรการเรียนรู้ของชุมชน” อีกหนึ่งหลักสูตร ซึ่ง สร้างสรรค์... สมบูรณ์... และเป็นหลักสูตรของชุมชน เป็นไปเพื่อชุมชน... อย่างแท้จริง !

.....

เอกสารและแหล่งข้อมูลประกอบการเขียน

กรรณิกา บรรเทงจิตรและคณะ. (๒๕๔๗). ตามไปดู สมัชชาสุขภาพเฉพาะพื้นที่. เอกสารอัดสำเนา, สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ, นนทบุรี.

สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ. (๒๕๔๗). สะท้อนภาพสมัชชาสุขภาพ พ.ศ. ๒๕๔๗. เอกสารอัดสำเนาเพื่อประกอบการประชุม, สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ, นนทบุรี.

อภิชัย พันธเสน. (๒๕๓๕). พัฒนาชนบทไทย : สมุทัยและมรรค “ความหวัง ทางออก และทางเลือกใหม่”. มูลนิธิภูมิปัญญา, กรุงเทพฯ.

เอกวิทย์ ณ ถลางและคณะ. (๒๕๔๖). ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการความรู้. สำนักพิมพ์อมรินทร์, กรุงเทพฯ.

.....

แกะรอยตาดานา ... สัมภาษณ์เมืองคนคอน

(สัมภาษณ์สุภาพภาพจังหวัดนครศรีธรรมราช)

ตาดานา¹ ประสาปักษ์ใต้

“ตาดานา” หรือที่นิยามง่าย ๆ ว่าเป็น “นิสัย” ของคนปักษ์ใต้ ถูกฎีกาและให้สัญญาโดยคนต่างกลุ่มต่างวัฒนธรรมว่า “หัวหมอ สะตอสามัคคี และ... คบยาก”

บุคลิกภาพของชาวใต้โดยทั่วไป ปรากฏตามผลการศึกษาของ ขวน เพชรแก้ว เอกวิทย์ ณ ถลาง และคนอื่น ๆ ตามที่ได้อ้างไว้ในรายงานการวิจัยเรื่อง “หัวเชือกัวชน” ของ “อาคม เดชทองคำ” สรุปได้สอดคล้องกัน คือ มีท่าทีแข็งกร้าว ตรงไปตรงมา มีความเชื่อมั่นในตัวเอง มีอัตตาสูง ทำตัวเป็นหัวเรือใหญ่ จึงการนำพระนางในศักดิ์ศรี ไม่ยอมรับนับถือหรือนิยามยกย่องใครง่าย ๆ เมื่อยอมรับก็สงวนท่าที ไม่ยอมเสียเปรียบเสียรู้ใคร ชอบศึกษาหาความรู้เพื่อจะได้เท่าทัน มีท่าทีไว้เชิงและไม่เปิดตัวก่อนเมื่อพบคนแปลกหน้า ค่อนข้างเฉียบขาด รวดเร็ว หนักแน่นในการตัดสินใจ รักใครรักจริงเกลียดใครเกลียดจริง เป็นคนรักหมู่คณะของตน มีความคล่องตัวทางภาษา ช่างเจรจา ฉับไวในการตั้งกระทู้หาข้อโต้แย้ง ค่อนข้างเจ้าถ้อยหมอความ ฯลฯ บุคลิกภาพเหล่านี้ ทำให้คนต่างกลุ่มต่างวัฒนธรรมรู้สึกว้า คนใต้แข็งกระด้าง ปกครองยาก ขาดการยอมรับ หยิ่ง ดูดื้อรั้น และไม่น่าไว้ใจ

เมื่อศึกษาถึงโครงสร้าง (คติความเชื่อ กลุ่มประชากร อาชีพและรายได้ การตั้งถิ่นฐานและสถาบันสังคม ฯลฯ) ตลอดจนพลวัตวัฒนธรรมภาคใต้ ก็พบว่า เป็นโครงสร้างที่แข็งแกร่งและมีความเป็นพลวัตเฉพาะตัว โดยหลอมรวมเข้าด้วยกันภายใต้ระบบนิเวศน์ทางวัฒนธรรมหลายแบบระคนกัน เป็นวัฒนธรรมแบบคาบสมุทรที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ และมีความอุดมสมบูรณ์มากพอที่จะพึ่งตนเองได้ วัฒนธรรมการเป็นเมืองศูนย์กลางการค้าทางทะเลที่มีโอกาสปะทะสังสรรค์กับคนต่างวัฒนธรรมที่มีเล่ห์เหลี่ยม วัฒนธรรมเหล่านี้เองที่หล่อหลอมให้เกิดบุคลิกเฉพาะในแบบฉบับของคนปักษ์ใต้ ทั้ง “วางเหลี่ยม” และ “ไว้เชิง” !

“ตาดานา” เหล่านี้ สำหรับคนทั่วไปอาจมองว่าเป็นพลังอำนาจทางด้านลบ คือ คบยากและไม่น่าไว้ใจ ขณะเดียวกัน ก็คงปฏิเสธไม่ได้ว่า ตาดานาของคนปักษ์ใต้หลายด้าน ก็พลังอำนาจทางด้านบวกที่อยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ มีความโดดเด่นไม่เหมือนใคร รวมถึงเป็นที่มาแห่งความสำเร็จของงานหรือโครงการต่าง ๆ มากมาย นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะความสำเร็จที่เกิดขึ้นกับ “สัมมาสุภาพภาพของจังหวัด” ในเมืองของ “คนคอน” เมืองที่เขาว่าคือกันหนานาว่า “ตาดานา” ของคนที่นี่นั้นเข้มข้มขั้นที่สุดในหมู่คนปักษ์ใต้ด้วยกัน *ชั้นอย่างแรง....!*

.....

¹ ตาดานา เป็นภาษาถิ่นใต้ หมายถึง นิสัย เครื่องหมาย แบบอย่าง สันดาน บุคลิกภาพ

รู้จักตัวตนและเมืองคอน

นครศรีธรรมราชจัดอยู่ในเขตภาคใต้ตอนกลางของประเทศไทย เป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่ มีเนื้อที่มากกว่า ๕,๕๐๐ ตารางกิโลเมตร พื้นที่ตอนบนติดต่อกับจังหวัดสุราษฎร์ธานี ตอนล่างติดกับตรัง พัทลุงและสงขลา มีจำนวนประชากรทั้งหมด ๑๕,๓๐๕,๘๔ คน อาชีพหลักคือเกษตรกรรม

ด้วยลักษณะภูมิประเทศที่มีความหลากหลายทั้งเขตเทือกเขา ลุ่มน้ำ พื้นที่ราบลุ่มทำนา ทำสวน และพื้นที่ชายทะเล ทำให้มีความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรด้านอาหารเป็นอย่างมาก เป็นศูนย์กลางของแหล่งผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ เช่น เขตลุ่มน้ำปากพนัง เขียวใหญ่ หัวไทร ชะอวด เป็นพื้นที่ทางการเกษตรประเภทข้าวและพืชผัก ส่วนพื้นที่เขตเทือกเขาลานสกา และพรหมคีรี เป็นแหล่งผลไม้ที่มีชื่อเสียงของประเทศ ขณะที่พื้นที่แถบแนวชายฝั่งทะเลเป็นเขตที่ชาวบ้านมีการหาอยู่หากินกับการประมง

ปัจจุบัน นครศรีธรรมราชยังคงความเป็นเมืองแห่งอู่ข้าวอู่น้ำสำคัญของภูมิภาค มีตลาดกลางพืชผลทางการเกษตรที่ใหญ่ที่สุดในภาคใต้ คือ ตลาดกลางพืชผลการเกษตรหัวอิฐ เป็นแหล่งรวบรวมและกระจายสินค้าเกษตรไปเลี้ยงประชากรทั้งภาคใต้ ซึ่งเป็นข้อยืนยันได้ว่า นครศรีธรรมราชเป็นจังหวัดที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติ มีความมั่นคงทางด้านอาหารเป็นอย่างยิ่ง และเป็นจุดแข็งของจังหวัดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

การที่นครศรีธรรมราชเป็นจังหวัดที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานกว่า ๑,๖๐๐ ปี เคยเป็นเมืองศูนย์กลางที่มีความเจริญรุ่งเรืองสูงสุดของภูมิภาคในนามอาณาจักรศรีวิชัย เป็นเมืองเอกฝ่ายใต้ที่มีอำนาจครอบครองบรรดาหัวเมืองทั้งหลายในแถบนี้จนได้ชื่อว่าเป็น “เมืองสิบสองนักษัตร” และยังเป็นเมืองชั้นนำทางด้านประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ การค้า ศาสนาและการปกครองตลอดสมัยอยุธยา อีกทั้งยังเป็นอู่ข้าวอู่น้ำของภูมิภาคนี้มาแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังนั้น นอกจากวัฒนธรรมที่ทำให้คนนครมีบุคลิกลักษณะตามแบบฉบับของคนใต้ทั่วไปแล้ว ความภาคภูมิใจของการได้ชื่อว่าเป็นทั้ง “เมืองแม่ทางวัฒนธรรม” “เมืองสิบสองนักษัตร” และ “เมืองพระ” ยังทำให้คนนครมีบุคลิกลักษณะบางอย่างที่ต่างจากคนใต้โดยทั่วไป นั่นคือ ต้องทำทุกอย่างเพื่อให้ได้มาและดำรงไว้ซึ่ง “ความยิ่งใหญ่” ในฐานะของ “คนเคยใหญ่” !

มีความเป็นไปได้อย่างยิ่ง ที่ “ตาหนา” เหล่านี้ จะเป็นเบื้องหลังความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ของ “สมัชชาสุขภาพจังหวัดนครศรีธรรมราช” !

กลไกสำคัญการขับเคลื่อน : เครือข่ายสร้างเสริมสุขภาพจังหวัดนครศรีธรรมราช

เครือข่ายสร้างเสริมสุขภาพจังหวัดนครศรีธรรมราช เริ่มก่อตัวขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๔๔ ด้วยนาม “คณะทำงานประชาสังคมด้านสุขภาพจังหวัดนครศรีธรรมราช” ในขบวนขับเคลื่อนเพื่อการปฏิรูประบบสุขภาพกับสำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ (สปรส.) ต่อมา เมื่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ริเริ่มชุดโครงการเครือข่ายสร้างเสริมสุขภาพระดับจังหวัด จึงได้เชิญชวนเข้าร่วมดำเนินการในลักษณะ “เครือข่ายสร้างเสริมสุขภาพจังหวัดนครศรีธรรมราช” ร่วมกับจังหวัดอื่น ๆ ทั่วประเทศ เช่น เชียงใหม่ น่าน แพร่ พิจิตร ขอนแก่น สกลนคร สุพรรณบุรี อ่างทอง สงขลา เป็นต้น

ขวบปีแรก เป็นการเสาะหาภาคีและชุมชนชาวบ้าน ในการสนับสนุนกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพซึ่งทำให้เกิดกิจกรรมดีดีที่กำลังขยายผลถึงทุกวันนี้ เช่น โครงการสร้างเยาวชนเรียนรู้สุขภาพ โครงการลานวัดลานศิลป์ ฯลฯ ขวบปีที่ ๒ และ ๓ จึงมีโครงการสร้างสุขภาพที่เกิดขึ้นจากขบวนการของเครือข่ายขยายสู่พื้นที่ต่าง ๆ มากมายทั่วจังหวัด กระทั่งในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ จึงได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่เป็นทีมเลขานุการของคณะทำงานจัดสมัชชาสุขภาพจังหวัดนครศรีธรรมราช และรับหน้าที่เป็นกลไกประสานงานหลักในการจัดสมัชชาสุขภาพในปีต่อ ๆ มา จนถึงปัจจุบัน

กระบวนการสมัชชาสุขภาพในปี พ.ศ. ๒๕๔๖ เริ่มต้นจากการเชิญชวนเพื่อนพ้องที่ดำเนินงานด้านสุขภาพ ภาคีเครือข่ายสาธารณสุขจังหวัด และศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาสุขภาพภาคประชาชนภาคใต้ จังหวัดนครศรีธรรมราช มาร่วมกันปรึกษาหารือและวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนงานสร้างสุขภาพของจังหวัด โดยยึดหลักว่า ต้องสร้างกลไกการขับเคลื่อนที่เป็นขบวนการ และสอดคล้องประสานกับการหนุนเสริมของส่วนราชการ ฝ่ายปกครอง ภาคเอกชน และเครือข่ายภาคประชาชนที่เกี่ยวข้อง

จากความพยายามในการชักชวนหาแนวร่วมในการทำงาน ในที่สุด ก็ได้เครือข่ายที่สมัครใจมาร่วมกันทำงานมากมาย ในนามของคณะทำงานประสานอำนวยการสมัชชาสุขภาพพนครศรีธรรมราชปี ๒๕๔๖ ประกอบด้วย หัวหน้าส่วนราชการต่าง ๆ ในจังหวัดเป็นที่ปรึกษา และมีเครือข่ายภาคประชาชนกว่า ๕๐ เครือข่าย เป็นคณะทำงาน อาทิ เครือข่ายสุขภาพภาคประชาชน เครือข่ายสร้างเสริมสุขภาพจังหวัดนครศรีธรรมราช สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครศรีธรรมราช ศูนย์อนามัยที่ ๑๑ ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาสุขภาพภาคประชาชนภาคใต้ นครศรีธรรมราช สถานีอนามัยบ้านสี่แยกสวนป่า อำเภอบางขัน เครือข่าย สอ.-หมออนามัยนคร มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ มหาวิทยาลัยชุมชนศิลปินพื้นบ้านศรีวิชัย เครือข่ายดักทอดพลังแผ่นดินฯ เครือข่ายประชาสัมพันธ์ภาคประชาชน สหทัยมูลนิธิ นครศรีฯ ชมรม อสม. จังหวัดนครศรีฯ เครือข่ายแผนแม่บทชุมชน เป็นต้น โดยมี “นายแพทย์บัญชา พงษ์พานิช” เป็น “หัวหน้าคณะทำงาน”

เครือข่ายเหล่านี้ คือเรี่ยวแรงสำคัญของการจัดงานสมัชชาสุขภาพพนครศรีธรรมราชในปี ๒๕๔๖ ทั้งด้านการบริหารจัดการ งานวิชาการ และมีการผลักดันให้เกิดโครงสร้างและกลไกเพื่อระบบอาหารปลอดภัยในเวลาต่อมา

จากประสบการณ์เก่า สู่อะไรใหม่

จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้ผ่านการจัดเวทีสมัชชาสุขภาพมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๕ ซึ่งเป็นการร่วมกระบวนการพิจารณาร่างกรอบแนวคิดพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ และในปี พ.ศ. ๒๕๔๖ เป็นการจัดเวทีสมัชชาสุขภาพระดับจังหวัดเฉพาะพื้นที่อำเภอบางขัน ในประเด็นการคุ้มครองผู้บริโภค

จากประสบการณ์ทั้ง ๒ ปี ๒ รูปแบบ พบว่า ผลลัพธ์ทั้งสองเวทีมีความแตกต่างกันมาก สังเกตได้จากปี พ.ศ. ๒๕๔๕ ที่มีผู้เข้าร่วมเวทีจำนวนมากและมีความหลากหลาย ทำให้ยากลำบากในการจัดการ ไม่สามารถพูดคุยลงลึกถึงเนื้อหาได้ ผู้เข้าร่วมขาดความเข้าใจและความชัดเจนในกระบวนการสมัชชา ตามรูปการณ์จึงมีลักษณะเป็นเวทีนำเสนอกรอบความคิดเฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ทำให้ประเด็นหารือขาดแนวร่วมที่มีพลัง แต่กระนั้น สมัชชาสุขภาพปี ๒๕๔๕ ก็มีเสน่ห์ดึงดูดผู้คนให้สนใจและเกิดรูปแบบการเรียนรู้ใหม่ได้อย่างน่าสนใจ เพราะการจัดเวทีขนาดใหญ่ ทำให้เกิดการสื่อสารสร้างกระแสที่มีพลังมากพอสำหรับการขับเคลื่อนทั้งจังหวัด

ขณะที่ ปี พ.ศ. ๒๕๔๖ นั้น เป็นเวทีสมัชชาเฉพาะพื้นที่อำเภอบางขัน ในประเด็นคุ้มครองผู้บริโภค พบว่า มีความชัดเจนในการขับเคลื่อน สามารถเจาะกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องได้ตรง เนื้อหาการพูดคุยเจาะลึกลงไปถึงการปฏิบัติในพื้นที่จริง มีการจัดบรรยายภาคทั่วไปได้ลงตัวเป็นไปตามวิถีของพื้นที่ เกิดการมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมอย่างทั่วถึง แต่จุดอ่อนก็คือ กระแสที่เกิดขึ้นไม่มีพลังเพียงพอที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งจังหวัดได้

บทเรียนจากประสบการณ์ดังกล่าว จึงเป็นที่มาของการปรับกระบวนการในการจัดสมัชชาสุขภาพ ปี ๒๕๔๗ โดยได้กำหนดประเด็นหลักเป็นเรื่องอาหารปลอดภัย ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของผู้ว่า ซีอีโอ. และนโยบายภาครัฐที่ต้องการให้ประเทศไทยเป็นครัวโลก อีกทั้งยังเป็นประเด็นที่ต่อเนื่องจากปี ๒๕๔๖ ต่างกันตรงที่ปีนี้จะนำมาทำทั้งจังหวัด และต้องการทำให้ครบวงจรของระบบอาหาร

สำหรับรูปแบบของการจัดงาน ได้ประมวลจุดเด่นของการทำงานทั้งสองปีมารวมกัน โดยออกแบบให้มีเวทีสมัชชาทั้งในระดับพื้นที่และระดับจังหวัด มุ่งเน้นการขับเคลื่อนในกลุ่มพื้นที่เป้าหมายที่มีความสนใจก่อนเพื่อเป็นการเริ่มต้นขับเคลื่อนประเด็นอาหารปลอดภัย และสืบค้นสิ่งดีดีจากการสร้างสุขภาพในพื้นที่ไปพร้อม ๆ กัน ออกแบบให้เวทีสมัชชาสุขภาพระดับจังหวัดเป็นเวทีนำเสนอประสบการณ์และสิ่งดีดีจากพื้นที่ รวมถึงเป็นเวทีประสานกลไกการขับเคลื่อนประเด็นอาหารปลอดภัยให้ดำเนินไปพร้อมกันเป็นขบวนทั้งจังหวัด

ภาพรวมของการจัดสมัชชาสุขภาพจังหวัดนครศรีธรรมราช จึงปรากฏออกมาเป็น ๓ จังหวะก้าว คือ

เชื่อมร้อยเครือข่ายภาคี → จัดเวทีสมัชชาสุขภาพระดับพื้นที่ → นำเสนอสิ่งดีดีของเครือข่าย

“เชื่อมร้อยเครือข่ายภาคี” ด้วยการจัดเวทีเล็ก ๆ เล่าสู่กันฟัง เพื่อชักชวนแนวร่วม หาเครือข่ายเข้ามางานร่วมกัน ในนามกิจกรรมสมัชชาสุขภาพของคนคอน เพื่อคนคอน เมื่อได้เครือข่ายที่สนใจมากพอ จึงได้จัดเวทีทำความเข้าใจร่วมกัน ก่อนจะแยกย้ายไปจัดเวทีในพื้นที่ของตนเอง

“จัดเวทีสมัชชาระดับพื้นที่” ในประเด็นหลักเรื่องอาหารปลอดภัยและประเด็นรองตามความสนใจของแต่ละแห่ง รวมถึงการค้นหาสิ่งดีดีในพื้นที่ รวม ๒๐ เวที

“นำเสนอสิ่งดีดีของเครือข่าย” เป็นการหลอมรวมผลที่ได้จากเวทีเล็ก ๆ ทั้ง ๒๐ เวที เข้าด้วยกันในงานสมัชชาสุขภาพจังหวัด ในรูปแบบของ “ตลาดนัดสุขภาพคนคอน” เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้สิ่งดีดีจากพื้นที่ และแสวงหาแนวทางร่วมสู่ “ระบบอาหารปลอดภัย”

๒๐ ความพยายามเล็ก ๆ เพื่อระบบอาหารปลอดภัย

จากการกำหนดจังหวะก้าวของกระบวนการสมัชชาสุขภาพดังกล่าว การจัดเวทีสมัชชาระดับพื้นที่จึงเกิดขึ้น กระจายไปตามพื้นที่ต่างๆ ตลอดเดือนเมษายนรวม ๒๐ เวที โดยจำแนกเป็น ๓ กลุ่มหลักตามวงจรของระบบอาหาร คือ ๑) ระบบการผลิต ๒) การแปรรูป การปรุง และจำหน่าย และ ๓) การคุ้มครองผู้บริโภค

กลุ่มที่ ๑ ระบบการผลิต เช่น เครือข่ายเรียนรู้ต้นน้ำตาปี กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์นากะชะ กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ม่วงทอง ชมรมไร่นาสวนผสมลุ่มน้ำปากพนัง โรงเรียนเกษตรกรบ้านควนชะลิก ศูนย์สาธิตและพัฒนากระบวนการเรียนรู้กิจกรรมชุมชนบ้านบางยี่ว ถั่วเม็ดเดียวสู่ชุมชนที่โรงเรียนบ้านร่อน เครือข่ายสุขภาพชุมชนเขาแก้ว เป็นต้น

กลุ่มที่ ๒ ระบบการแปรรูป ปปรุง และจำหน่าย เช่น กลุ่มแปงลอยในเทศบาล ชมรมร้านอาหารจังหวัด กลุ่มสินค้าชุมชน กลุ่มตลาดสด เป็นต้น

กลุ่มที่ ๓ ระบบการคุ้มครองผู้บริโภค เช่น ชมรม อสม. บางขัน ชมรมคุ้มครองผู้บริโภคโรงเรียนลานสกาประชาสรรค์ ชมรมรักษ์สุขภาพมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ กลุ่มจัดการระบบอาหารปลอดภัยในโรงเรียนของโรงเรียนเชียรใหญ่ เป็นต้น

ผลของการจัดสัมมนาสุขภาพระดับพื้นที่ ๒๐ เวที ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่น่าสนใจ มีการแลกเปลี่ยนสิ่งดีดีและองค์ความรู้ระหว่างเครือข่ายอย่างเปิดเผย จริงใจ โดยเฉพาะในกลุ่มระบบการผลิต ทุกคนให้ความสำคัญกับการผลิตที่มีความปลอดภัยทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค ได้เห็นตัวอย่างของการปรับเปลี่ยนจากระบบการผลิตที่ใช้สารเคมีมาใช้สารชีวภาพแทน เกิดการรวมกลุ่มและขยายเป็นเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการผลิต ขยายผลสู่ชุมชนอื่น ๆ สำหรับกลุ่มการปรุงและจำหน่ายนั้น พบว่า ได้แนวทางของการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาระบบมาตรฐานอาหารปลอดภัย (Clean Food Good Taste) และมาตรฐานการปฏิบัติที่ดี (Good Manufacturing Practice : GMP) ของกลุ่มร้านค้า ร้านอาหาร แปงลอยและตลาดสด นอกจากนี้ ยังมีข้อเสนอที่จะนำเข้าสู่ระบบการรับรองมาตรฐานร่วมกับภาครัฐด้วย ส่วนกลุ่มคุ้มครองผู้บริโภคนั้น ได้พยายามสร้างกลไกการตรวจสอบ ควบคุมกำกับและพิทักษ์สิทธิของผู้บริโภคในรูปเครือข่าย ทั้งภาครัฐ องค์กรเอกชน ชุมชน เยาวชน และสถาบันการศึกษาต่าง ๆ สิ่งดีดีที่ค้นพบ ความเห็น และข้อเสนอที่ได้จากเวทีนี้ได้ นำไปสู่การแลกเปลี่ยนในเวทีสัมมนาสุขภาพระดับจังหวัดอีกครั้งหนึ่ง

ร้อยเรื่องราว...ในตลาดนัดสุขภาพเมืองคอน

งานตลาดนัดสุขภาพจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้จัดขึ้นเป็นเวลา ๓ วัน ระหว่างวันที่ ๒ ถึง ๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ หัวข้องานว่าด้วย “ระบบอาหารปลอดภัยในเมืองนคร” พื้นที่จัดงานกินบริเวณกว้างต่อเนื่องกัน ตั้งแต่บริเวณด้านหน้าศาลากลาง สนามหน้าเสาธง จนถึงบริเวณหน้าศาลจังหวัด โดยมีการจัดแบ่งพื้นที่ออกเป็น ๓ ส่วนตามลักษณะของกิจกรรม คือ

ส่วนแรก อยู่บริเวณลานตะเคียนหน้าศาลากลางจังหวัด เป็นพื้นที่จัดนิทรรศการของเครือข่าย ภาคี และหน่วยงานภาครัฐ มีเวทีเล็ก ๆ สำหรับจัดกิจกรรมภาคกลางวัน มีการตั้งวงพูดคุยแลกเปลี่ยนระหว่างเครือข่ายและผู้สนใจ ส่วนที่สอง บนพื้นที่สนามขนาดใหญ่หน้าเสาธง ประกอบด้วยเวทีกลางที่ใช้ในพิธีเปิดและกิจกรรมภาคบ่ายและค่ำ นอกจากนั้น บริเวณนี้ยังมีการสาธิตกิจกรรมของเครือข่าย ภาคี รวมถึงการจำหน่ายอาหารและสินค้าจำพวกของกินจากชุมชนอีกด้วย รอบ ๆ สนามมีโต๊ะ เก้าอี้ไว้บริการสำหรับผู้ร่วมงานได้นั่งรับประทานอาหารพร้อมชมกิจกรรมบนเวที สำหรับ ส่วนที่สาม อยู่บริเวณสนามหน้าศาลจังหวัด ส่วนนี้เป็นคาราวานร้านค้าที่จำหน่ายสินค้าประเภทของใช้สอยต่าง ๆ ที่ผลิตจากชุมชน

เหตุเพราะมีการสื่อสารและประชาสัมพันธ์การจัดงานอย่างทั่วถึง ครอบคลุม โดยผ่านทั้งทางสื่อบุคคล ไปสเตอร์ แผ่นป้าย สื่อสิ่งพิมพ์ท้องถิ่น สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดนครศรีธรรมราช ตลอดจนการบันทึกเทปผ่านรายการรวมพลังสร้างสุข สถานีโทรทัศน์ช่อง ๑๑ ทำให้มีผู้ร่วมงานท่วมท้นเกิน ความคาดหมาย เพราะนอกจากเครือข่ายที่เป็นผู้ร่วมจัดแล้ว ยังมีสมาชิกที่มาจากเวทีสมัชชาระดับพื้นที่ เช่น เครือข่ายค่าน้ำค่างาปี กลุ่มไร่นาสวนผสมลุ่มน้ำปากพนัง มหาวิทยาลัยศิลปากรพื้นที่บ้านศรีวิชัย สมาคมคนพิการ กลุ่ม ตำนานลานสกา กลุ่มเกษตรอินทรีย์นากะชะ กลุ่มน้ำบ้านหนองดี กลุ่มถั่วเมล็ดเดี่ยวผู้ชุมชน ชมรมร้านอาหาร และสถานบันเทิง ชมรมรักษาสภาพมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ กลุ่มผู้นำศาสนาเครือข่ายสุขภาพเขาแก้ว และอื่น ๆ อีกมากมาย จึงทำให้มีผู้เข้าร่วมงานสมัชชาสุขภาพมากมาย เฉพาะวันแรกมีจำนวนถึง ๒๕๐ คน รวมทั้ง ๓ วัน นับแล้ว มีจำนวนผู้เข้าชมงานมากกว่า ๑,๐๐๐ คนทีเดียว

วันแรก เริ่มด้วยการทำพิธีเปิดของ “นายไมตรี บุญยัง” รองผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช ต่อด้วยการเสวนาระหว่างผู้แทนส่วนราชการ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ที่เกี่ยวข้องกับระบบอาหารในเมืองนคร ก่อนเปิดเสวนา นายไมตรี บุญยัง ได้เน้นย้ำอีกว่า “ระบบอาหารปลอดภัยเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับทุกคน ดังนั้น ทุกคน ต้องร่วมมือ ใสใจ เอื้ออาทรต่อกัน ผู้ผลิตต้องผลิตอย่างมีคุณภาพ ผู้บริโภคต้องรู้ว่าบริโภคอย่างไรจึงจะปลอดภัย และทุกคนต้องช่วยกันสอดส่องดูแลให้ถือว่าเป็นเรื่องของทุกคน เป็นเรื่องของบ้านเมือง ในภาครัฐจะต้องมีกลไก กำกับดูแลให้ดีที่สุด” ซึ่งกระตุ้นความรู้สึกรักของภาคี เครือข่ายสมัชชาสุขภาพ และประชาชนที่สนใจ ให้มาร่วม รับฟังเป็นจำนวนมาก เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่เสร็จภารกิจประจำวัน เช่น ส่งลูกไปโรงเรียน กลับจากกรีดยาง ฯลฯ ทำให้ประชาชนคันค่วที่จะเข้าร่วมเสวนากลุ่มย่อยที่ตนเองมีความเกี่ยวข้องหรือสนใจ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่จัด ในช่วงถัดไปหลังเสร็จสิ้นพิธีการ

ในช่วงเสวนาสมัชชากลุ่มย่อยนี้ แบ่งเป็น ๓ กลุ่ม (ตามระบบอาหาร) ซึ่งเป็นการระดมความคิดเห็น เกี่ยวกับข้อเสนอที่ได้มาจากการจัดเวทีสมัชชาระดับพื้นที่จนได้ข้อสรุปของแต่ละกลุ่ม โดยคณะทำงานได้ตั้งโจทย์ สำหรับการพูดคุยไว้ ๔ ประเด็น คือ ๑) สิ่งดีดีที่ระบบอาหารปลอดภัย ๒) แนวทางการพัฒนาต่อ ๓) ข้อเสนอเชิงนโยบายในพื้นที่ และ ๔) กลไกหนุนเสริมต่อการปฏิบัติในพื้นที่ หลังจากนั้น จึงนำมาสังเคราะห์เป็น ข้อเสนอของสมัชชาสุขภาพระดับจังหวัดในตอนบ่าย และนำเข้าสู่เวทีกลางเพื่อสรุปและประกาศข้อตกลงร่วมกัน ในตอนเย็น

สำหรับในวันที่สองและสามนั้น เริ่มงานตั้งแต่ ๑๑ โมงเช้าจนถึงเย็น โดยจัดเป็นเวทีนำเสนอและ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอและสิ่งดีดีของเครือข่ายที่ได้จากเวทีสมัชชาระดับพื้นที่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็น กิจกรรมการพัฒนาเพื่อระบบอาหารปลอดภัย เช่น ถั่วเมล็ดเดี่ยวผู้ชุมชน เกษตรอินทรีย์นากะชะ สวนส้มโชกุน ปลอดภัยสารเคมี การแปรรูปสมุนไพร ระบบการจัดการอาหารปลอดภัยในโรงเรียน และการอนุรักษ์พันธุ์ผักพืชสวน เป็นต้น นอกจากนี้ ในแต่ละวันได้มีการกำหนดหัวข้อเสวนาในเวทีกลางที่ไม่ซ้ำกัน โดยพยายามให้มีการ นำเสนออย่างครอบคลุมทั้ง ๓ ประเด็นหลักของระบบอาหาร และให้นำเสนอโดยผู้แทนกลุ่มจากทุกเวที

ภาพรวมของงาน ดูราบรื่นกลมกลืนกันดี ทั้งเรื่องราว เนื้อหา และกระบวนการที่ใช้ โดยออกแบบให้ บรรยากาศของงาน ในวันแรก มีลักษณะของความเข้มข้นจริงจังเชิงวิชาการ ด้วยกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จากการเสวนา นิทรรศการ การสาธิต และกระบวนการสังเคราะห์ข้อเสนอเพื่อแสวงหาแนวทางร่วมในการ ผลักดันข้อเสนอสู่กลไกระบบอาหารปลอดภัย ส่วน สองวันหลัง นั้น เน้นที่การแลกเปลี่ยนสิ่งดีดีอย่างเต็มอ้อม สมกับที่ได้ลงทุนลงแรงเตรียมงานมาจากเวทีระดับพื้นที่ถึง ๒๐ เวที นอกจากนี้ ตลอดงานทั้ง ๓ วัน ยังมีกิจกรรม อื่น ๆ อีกมากมายที่ชวนให้บรรยากาศคึกคัก คึงดูความสนใจของผู้คนได้ตลอด อาทิ การตรวจสอบสารเคมีปนเปื้อน

ในอาหาร การตรวจสุขภาพเบื้องต้นและตรวจหาสารเคมีตกค้างในร่างกาย การออกร้านสาธิตกิจกรรมสิ่งดีดีและจำหน่ายสินค้าจากชุมชน แต่ส่วนที่สร้างสีสันให้กับงานเป็นพิเศษคือ การใช้ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านสอดแทรกเป็นช่วง ๆ ทั้งบนเวทีกลางและเวทีเล็ก ดูสัมพันธล้นไหลไปกับบรรยากาศและเนื้อหา เช่น การเปิดเวทีด้วยเสียงปี่เสียงทับพร้อมบรรเลงเพลงกลอนหน้าฉากมโนราห์ของกลุ่มศิลปิน ซึ่งนำทีมโดย “นายหนังกบุญธรรม เทิดเกียรติชาติ” ที่ได้ขับร้องเรื่องราวบอกที่มาที่ไปของงาน เป็นลักษณะของการเชิญชวนผู้คนให้มาร่วมในเวทีมาก ๆ สลับบรรยากาศด้วยศิลปะการแสดงพื้นบ้านอันเป็นเอกลักษณ์ของคนปักษ์ใต้ เช่น “มโนราห์” “เพลงบอก” เป็นต้น ปิดพิธีด้วยการแสดงพลัง “มโนราห์เอโรบิก” โดยสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ ๑๗ ชมรม ที่มีจำนวนสมาชิกมากกว่า ๘๐๐ คน ทั้งหมดนี้ ล้วนช่วยสร้างสีสันและบรรยากาศของงาน ให้มีความคึกครื้นสนุกสนานเป็นกันเอง

จากข้อเสนอ...สู่กลไกระบบอาหารปลอดภัย

ข้อเสนอที่ได้จาก ๒๐ เวที ดังกล่าว ถูกนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันต่อในเวทีสมัชชาสุขภาพระดับจังหวัด มีการสังเคราะห์เป็นข้อเสนอเพื่อนำไปสู่ระบบอาหารปลอดภัยในเมืองนคร โดยแยกเป็นข้อเสนอต่อท้องถิ่น ทั้งองค์การบริหารส่วนตำบลและเทศบาล ต่อหน่วยงานภาครัฐ ต่อตนเองและครอบครัว ต่อกลุ่มหรือองค์กรภาคประชาชน รวมถึงข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์และเชิงนโยบายสาธารณะที่มีต่อผู้มีอำนาจตัดสินใจเชิงนโยบาย

สำหรับการผลักดันข้อเสนอที่ได้ไปสู่กลไกระบบอาหารปลอดภัยที่เป็นจริงนั้น พบว่า มีความพยายามในหลากหลายรูปแบบ และได้รับผลตอบรับที่น่าพอใจมากพอสมควร เพราะนอกจากในเวทีที่ผู้ว่าราชการจังหวัดจะรับไปประสานส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง และได้ประกาศเป็นข้อตกลงร่วมกันในเวทีก่อนพิธีปิดแล้ว ยังมีกระบวนการสื่อสารสาธารณะเพื่อสร้างกระแสการสนับสนุนจากภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งในรูปแบบโปสเตอร์ แผ่นป้าย ป้ายผ้า สื่อสิ่งพิมพ์ท้องถิ่น มีการถ่ายทอดสดบรรยากาศของงานผ่านทางสถานีวิทยุและสถานีโทรทัศน์ รวมถึงได้เผยแพร่ผ่านทางวารสารสุขภาพ คือ “สุขสาร - สารสุข” ของคนนคร อีกด้วย

นอกเหนือจากนี้ หลังการจัดงานสมัชชาสุขภาพจังหวัดแล้ว ทีมวิชาการก็ยังได้มีการประมวลภาพข้อเสนอทั้งหมด แล้วจัดทำเป็นเอกสารวิชาการ เช่น เอกสารแนวทางการพัฒนาระบบอาหารปลอดภัยในเมืองนครแบบครบวงจร และเอกสารเล่มเล็กเกี่ยวกับผลการจัดงานสมัชชาสุขภาพจังหวัดนครศรีธรรมราช

จากกระบวนการผลักดันข้อเสนอด้วยวิธีการต่าง ๆ ข้างต้น เชื่อได้ว่า คงมีพลังมากพอที่จะทำให้กลไกสู่ระบบอาหารปลอดภัยในเมืองนครเป็นจริงได้ในอนาคตอันใกล้แน่นอน

แลตาหนาทาทางเดิน : เล็ก ๆ ไม่ ใหญ่ ๆ ทำ

จุดเด่นที่เป็นความสำเร็จของเวทีสมัชชาสุขภาพจังหวัดนครศรีธรรมราช ปี ๒๕๔๗ ประการแรก คือ ภาพรวมของงานที่ดูยิ่งใหญ่ถล่มถล่มกับเป็นจังหวัดใหญ่ในภูมิภาคนี้ สามารถสร้างกระแสการตอบรับจากทุกภาคส่วนได้อย่างมีพลัง เห็นได้จากจำนวนผู้เข้าร่วมงานและการตอบสนองในเวทีเสวนาของหัวหน้าส่วนราชการหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งมีการนำเสนอแผนพัฒนาขององค์กรที่สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาไปสู่กลไกเพื่อระบบ

อาหารปลอดภัย เช่น เกษตร ปศุสัตว์ ประมง เป็นต้น นอกจากนี้ ข้อเสนอที่ได้จากโครงการสมัชชาสุขภาพ ว่าด้วยระบบอาหารปลอดภัยในเมืองนครนี้ ยังได้รับการบรรจุไว้เป็นโครงการในยุทธศาสตร์ของจังหวัด นครศรีธรรมราชอีกด้วย

ประการที่สอง คือ รูปแบบของงานที่สามารถเปิดพื้นที่การมีส่วนร่วมได้อย่างทั่วถึงในทุกระดับ ซึ่งนอกจากจะช่วยกระตุ้นกระแสการขับเคลื่อนในระดับพื้นที่ได้แล้ว ยังสามารถเชื่อมพลังจากเครือข่ายต่าง ๆ ร่วมผลักดันให้เกิดกลไกสู่ระบบอาหารปลอดภัย โดยออกแบบกระบวนการให้มีการจัดเวทีทั้งในระดับพื้นที่และระดับจังหวัด รวมถึงการเลือกประเด็นใหญ่และทำทั้งระบบ คือ ระบบอาหารแบบครบวงจร ทำให้ข้อเสนอที่ได้มีความสมบูรณ์ ครอบคลุมในทุกแง่มุมของระบบอาหาร ซึ่งน่าจะนำไปสู่การจัดการแก้ปัญหาเชิงระบบที่มีประสิทธิภาพได้ในอนาคต

ส่วนเงื่อนไขอันเป็นที่มาแห่งความสำเร็จที่เห็นชัดที่สุด คือ ความสามารถในการบริหารจัดการโครงการ และได้วางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบของคณะทำงาน ทำให้งานราบรื่นและบรรลุวัตถุประสงค์ ได้รับคำชื่นชมจากทีมประเมินและผู้เข้าร่วมงานอย่างสูง ประกอบกับเครือข่ายที่มีพลังอยู่แล้วในพื้นที่ ก็ยังช่วยฉายภาพของความสำเร็จให้เด่นชัดมากขึ้น

แต่ทว่า ถึงที่สุดแล้ว เงื่อนไขที่ซับซ้อนกว่าและมีอิทธิพลสูงสุด น่าจะมาจาก “เงื่อนไขทางวัฒนธรรม” ที่ทับซ้อนภายใต้เงื่อนไขทั้งปวง ซึ่งหมายถึง “วัฒนธรรม” ที่เป็นบ้ำาหลอมบุคลิกภาพตามแบบฉบับของคนใต้ คือ “ตาหนา” อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของ “คนคอน” นั่นเอง และนี่คือตัวอย่าง

“ตาหนาแบบพระนางในศักดิ์ศรี” ไม่ยอมรับนับถือหรือยกย่องใครง่าย ๆ ไม่ยอมเสียเปรียบเสียผู้ใคร รักความเป็นธรรมและความเสมอภาค เพราะฉะนั้น จึงไม่ยอมให้ใครมาคิดหรือตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตน และกลุ่มโดยเด็ดขาด แต่จะต้องเข้าไปร่วมรับรู้ แสดงความคิดเห็นด้วย คุณสมบัติเหล่านี้ต้องการพื้นที่การมีส่วนร่วมสูงมาก จึงเป็นโอกาสเหมาะที่เวทีสมัชชาสุขภาพจะเป็นพื้นที่รองรับกลุ่มคนที่มีบุคลิกภาพแบบนี้ได้อย่างลงตัวพอดี

“ตาหนาของความคล่องตัวทางภาษา ช่างเจรจา ฉับไวในการตั้งกระทู้หาข้อโต้แย้ง ก่อนข้างเจ้าถ้อยหมอลความ และชิงการนำ” ได้มาจากวัฒนธรรมของการเป็นศูนย์กลางทางการค้า ที่ต้องปะทะสังสรรค์กับคนต่างวัฒนธรรมมากมาย ผลก็คือ ทำให้ได้ผู้นำที่หลากหลายและต้องมีความสามารถสูงจริง ๆ จึงจะเป็นที่ยอมรับให้บริหารจัดการกลุ่มและคุมกระบวนการได้ ซึ่งต้องสร้างบรรยากาศของการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นให้มากที่สุด เพราะสมาชิกที่เข้ามากล้าแสดงออกอยู่แล้ว เวทีสมัชชาสุขภาพเปิดเต็มสำหรับคนที่ม้ตาหนาแบบนี้ !

อีกหนึ่ง “ตาหนา” น่าจะเป็นเรื่องของบุคลิกภาพแบบ “คนคอนแท้ ๆ” นั่นคือ หากจะต้องทำการงานอย่างใดอย่างหนึ่ง ต้อง “ใหญ่” เท่านั้น จะ “เล็ก” ไม่ได้เด็ดขาด นี่ไม่ได้หลงประชด... แต่ขมจริง ๆ ให้ฟ้าผ่า !

.....

ที่สุดแห่งความสำเร็จของเวทีสมัชชาสุขภาพจังหวัดนครศรีธรรมราช น่าจะสอดคล้องกับสิ่งที่ อาคมเดชทองคำ ได้สรุปไว้ในรายงานการวิจัยเรื่อง “หัวเขือกัวชน” เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๓

ที่ว่า.....

“หากจะพัฒนาภาคใต้ให้ได้สัมฤทธิ์ผลภายใต้โครงสร้างและพลวัตวัฒนธรรมของท้องถิ่นแล้ว ทุกส่วน
 เลี้ยวของสังคม ทั้งภาครัฐและเอกชน จะต้องเริ่มต้นที่การมีส่วนร่วม (Co-operation) อย่างเสมอภาคให้มากกว่า
 การสั่งการให้มีส่วนร่วม (Top-Down Participation) เพื่อสนองตอบตาคาหาของคามหยิ่งทะนงในศักดิ์ศรี เพราะ
 การเริ่มต้นที่เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมย่อม หมายถึงการให้ความสำคัญ ยอมรับในเกียรติยศและศักดิ์ศรีที่เท่าเทียม
 กัน โดยเฉพาะตัวแทนจากภาครัฐจะต้องอดรห้สัให้ดูประหนึ่งว่า ไม่ใช่สัญลักษณ์ของความเป็น ‘นาย’ ผู้กระหาย
 อำนาจ”

.....

เอกสารประกอบการเขียน

กรรณิกา บรรรเทิงจิตรและคณะ. (๒๕๔๗). ตามไปดู สมัชชาสุขภาพเฉพาะพื้นที่. เอกสารอัดสำเนา,

สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ, นนทบุรี.

กลิ่น คงเหมือนเพชร. (๒๕๔๒). “ทัศนะเสรี:คิดอย่างฉาบฉวยบนวัฒนธรรมทางการเมืองของคนใต้,” วารสาร

ทักษิณคดี. ๕(๒) : ๕๖ – ๑๐๓ ; มกราคม.

คณะทำงานจัดสมัชชาสุขภาพจังหวัดนครศรีธรรมราช คณะทำงานเครือข่ายสร้างเสริมสุขภาพจังหวัด

นครศรีธรรมราชและภาคีเครือข่าย. (๒๕๔๗). รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการสมัชชาสุขภาพจังหวัด

นครศรีธรรมราชปี ๒๕๔๗ : ระบบอาหารปลอดภัยในเมืองนคร. เอกสารอัดสำเนา, สำนักงานปฏิรูป

ระบบสุขภาพแห่งชาติและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, นนทบุรี.

สอรัฐ มากบุญ. (๒๕๔๗). รายงานการวิจัย การประเมินผลสมัชชาสุขภาพปี ๒๕๔๗ ภาคใต้ตอนบน

(นครศรีธรรมราช ชุมพร ภูเก็ต). เอกสารอัดสำเนา, สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ,

นนทบุรี.

สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ. (๒๕๔๗). สะท้อนภาพสมัชชาสุขภาพ พ.ศ. ๒๕๔๗. เอกสารอัด

สำเนาเพื่อประกอบการประชุม, สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ, นนทบุรี.

อาคม เดชทองคำ. (๒๕๔๓). หัวเขือกัวชน. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, กรุงเทพฯ.

.....

กอบก่อเป็นกองทราย ... สงบง่ายได้ร่มธรรม

(สมัชชาสุขภาพจังหวัดพัทลุง)

๖ มิถุนายน ๒๕๔๘ ลานทรายหน้าอุโบสถ วัดป่าลิไลยก์.....

.....

สายฝนที่หล่นโปรยเมื่อเย็นวาน คงพอจะทำให้อากาศอุ่นร้อนคลายความอบอ้าวลงบ้าง ผืนทรายภายในบริเวณ “วัดป่าลิไลยก์” ที่ร้อนระอุมาหลายชั่วยาม เ้านี้กลับชุ่มชื้นด้วยทรายเม็ดเล็ก ๆ ที่ต่างกอบตัวอุ้มน้ำเอาไว้ ล้ำแสงแรกของดวงตะวันส่องกระทบเม็ดทรายหมาดฝน สะท้อนวาวับดุจอัญมณีเม็ดงามทอประกายระยิบระยับไปทั่วบริเวณวัด และหากลองชำแรกส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกายลงไปในพื้นที่ชุ่มน้ำ ก็คงสัมผัสได้ถึงแรงยึดของมวลทราย หน่วงน้ำ... ทว่า.....ถ้าเย็น...!

ก็คงไม่ต่างจากชีวิตคน ยามใดที่ใจอ่อนล้าแห่งร้อน หากมีน้ำเย็นมาหล่อเลี้ยงขโลมรด ใจที่เคยอ่อนล้า กลับกระชุ่มกระชวย ที่เคยแห้งร้อนกลับฉ่ำเย็น คงไม่เป็นวลิตีขลุมนเกินไปในนักที่จะกล่าวว่า หลายครั้งที่น้ำเย็นช่วยขโลมรดใจให้กับผู้คนนั้นคือ “ธรรมะ” ธรรมชาติของสรรพสิ่งที่ “องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า” ได้ทรงมอบเป็นอาภรณ์ประดับใจให้กับมวลมนุษยมานานับ หลายคนที่มิทุกข์ร้อนไพลนสุขนอกแทบใหม่ กลับดับได้เพียงแค่อุบัติธรรมะ รำจบบลงได้เพียงเพราะข้อคิดคำเตือนสติจากพระสงฆ์สาวกแห่งศาสนา หรือบางรายที่หอบร้อนมาเต็มร่าง หากแค่สัมผัสทรายเม็ดเล็ก ๆ ภายในวัด ก็ถึงซึ่งความสงบเย็นได้อย่างง่ายดาย.....

ลานทรายของวัดแห่งนี้ ทำหน้าที่เสมือนลานที่แบ่งรับปรับทุกข์ร้อนจากผู้คน ลมหายใจที่อวลอบมาจากภายนอกก็ค่อย ๆ เบาคลาย หลายครั้งที่รำทความสัมพันธ์ของหมู่คนแตกร้างก็สมานสนิทได้ที่นี่ เป็นอย่างนี้มานานนับแต่อดีต ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือเหตุการณ์ศึกสงครามเก้าทัพครั้งสมัยรัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อคราวสมัยที่ “พระมหาบุญช่วย” อดีตเจ้าอาวาส ได้สมานทัพชาวบ้านที่ขวัญแตกกระเจิงเมื่อได้ข่าวว่าพม่าจะบุกเมืองพัทลุง ท่านสร้างขวัญและกำลังใจให้ชาวบ้านช่วยกันรักษาชาติ ถึงแม้ว่าเจ้าเมืองในขณะนั้นจะหนีเอาตัวรอด แต่เจ้าอาวาสไม่ยอมแพ้ กลับปักหลักใช้วัดและลานทรายแห่งนี้เป็นฐานมั่นกำลังพล ยืนทัพให้ขวัญกำลังใจแก่ชาวบ้านจนรักษาเมืองเอาไว้ได้ในที่สุด ทุกวันนี้ อนุสาวรีย์ของ “พระมหาบุญช่วย” ยังคงประดิษฐานให้ผู้คนรุ่นหลังได้กราบสักการะอยู่บริเวณหน้าเมืองพัทลุง

ไม่ต่างจากปัจจุบัน สถานที่แห่งนี้ยังคงทำหน้าที่เป็นแหล่งสืบทอดพระศาสนา อุโบสถเก่าคร่ำหลังเล็ก ๆ ที่สร้างขึ้นคราวสมัยกรุงศรีอยุธยา แม้จะโทรมทรุดไปตามกาลเวลา แต่ก็ยังคงเป็นร่มธรรมให้เหล่าศาสนิกได้ประกอบกิจทางศาสนาอยู่มิขาด พระสงฆ์ยังหยัดยืนยึดหลักธรรมคำสอน ช่วยส่องทางแก่พุทธสาวกตามพระปณิธานขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างต่อเนื่อง หลายต่อหลายครั้งที่กิจกรรมต่าง ๆ ทางสังคมนอกเหนือจากพิธีกรรมปกติทางศาสนา ดังหลักและดำเนินการกันภายในบริเวณวัดป่าลิไลยก์ ซึ่งรวมถึง “เวทีสมัชชาสุขภาพจังหวัดพัทลุง” ที่ได้ก่อร่างสร้างกลุ่มด้วยกัน ณ วันเวลานี้เมื่อปีกลาย บนลานทรายได้ร่มธรรมผืนนี้!

.....

รวมหมู่คนบนลานทราย

พัทลุงเป็นจังหวัดเล็ก ๆ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของภาคใต้ เป็นเสมือนทางผ่านที่ผู้คนพานพบแค่มักแล้วเลย ความสนใจหรือการเหินห่างจากภาครัฐจึงมีน้อย การสร้างกลุ่มสร้างองค์กรต่าง ๆ ของจังหวัดนี้จึงเป็นลักษณะค่อยเป็นค่อยไป เป็นกลุ่มเล็ก ๆ ไม่มีจำนวนสมาชิกมากมายนัก ทว่าเกิดขึ้นได้เพราะความสนใจของกลุ่มจริง ๆ และส่วนใหญ่มักเป็นกลุ่มที่ก่อตั้งขึ้นโดยสอดคล้องกับการหาอยู่หากินหรือตามวิถีปฏิบัติปกติในชีวิต เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มทอผ้า กลุ่มปุ๋ยชีวภาพ กลุ่มผลิตภัณฑ์จากใบตอง กลุ่มซึ่จักยาน กลุ่มเพื่อนแพ เป็นต้น ปัจจุบัน กลุ่มต่าง ๆ มีเครือข่ายกระจายทั่วทั้งจังหวัดแล้วกว่า ๒๐ เครือข่าย

การก่อรูปของ “**สมาชชาสุขภาพจังหวัดพัทลุง**” เกิดจากการรวมตัวของแต่ละกลุ่มแต่ละเครือข่ายซึ่งเป็นพันธมิตรกัน ถึงแม้ว่าการขับเคลื่อนกิจกรรมจะเน้นย้ำต่างกัน แต่หากมีภารกิจที่พร้อมจะจับมือร่วมกันคิดร่วมกันทำงาน หรือฐานรากของกลุ่มอาจไม่แข็งแรงนัก เนื่องจากขาดงบประมาณและการสนับสนุนจากภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน แต่ด้วยจิตอันเป็นกุศลและศรัทธาในการสร้างคุณประโยชน์ให้จังหวัด กลุ่มเครือข่ายที่มีอยู่ ก็พร้อมที่จะสานพลังกัน หวังใจจะขับเคลื่อนสมาชชาสุขภาพจังหวัดให้ได้ ระยะแรกของการทำสมาชชาในจังหวัดนี้ ทางสำนักงานปฏิรูประบบสาธารณสุขแห่งชาติ (สปรศ.) ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดเวทีเพื่อปรับฐานความคิดให้ตรงกัน พร้อมทั้งได้ตั้งคณะทำงานขึ้น มีสมาชิกเบื้องต้นจำนวน ๑๕ คน ดำเนินการจัดการโดยใช้ชื่อว่า “**ประชาคมสาธารณสุขจังหวัดพัทลุง**” ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มเครือข่ายประชาสังคมในพื้นที่ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ข้าราชการบำนาญและนักการเมืองท้องถิ่น ส่วนประเด็นเรื่องการขับเคลื่อนทางด้านสุขภาพนั้น ได้ยึดแนวคิดเดิมของพื้นที่ ที่ให้ความสนใจในเรื่องสุขภาพและเกษตรปลอดภัยหรือเรื่องของการออกกกำลังกาย โดยมีองค์กรวิชาการอย่างสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ลงมาให้การสนับสนุนเรื่องข้อมูล ด้วยเหตุนี้ รูปแบบสมาชชาจังหวัดพัทลุงจึงเป็นลักษณะของการทำงานแบบร่วมมือกันแล้วเรียนรู้ไปด้วยกัน ก่อตัวด้วยกลุ่มก้อนเล็ก ๆ มีหน่วยงานของรัฐซึ่งทำงานใกล้ชิดกับชาวบ้านกับชุมชนจริง ๆ เท่านั้น ที่เข้าร่วมสนับสนุน

สำหรับกระบวนการของร่างความคิดในการจัดเวทีสมาชชาสุขภาพจังหวัดนั้น สืบเนื่องมาจากการจัดสมาชชาสุขภาพปี พ.ศ. ๒๕๔๕ ในเรื่องพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ ผนวกกับปี พ.ศ. ๒๕๔๖ ที่ได้ไปเข้าร่วมกับสมาชชาสุขภาพของภาคใต้ตอนบน ซึ่งมีการใช้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นประเด็นสัมมนา จนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๕๔๗ ประเด็นดังกล่าวก็ยังได้รับความสนใจจากทั้งกลุ่มประชาคมและประชาชนทั่วไป โดยเน้นย้ำถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วยเรื่องของสมุนไพร ผักปลอดภัย รวบรวมทั้งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และการออกกกำลังกาย เป็นประเด็นพิจารณาสำคัญของการขับเคลื่อนในเวทีสมาชชาสุขภาพจังหวัดที่ตั้งใจจะให้มีขึ้น พร้อม ๆ กันนั้น ก็ได้ประชาสัมพันธ์การจัดเวทีสมาชชาสุขภาพล่วงหน้าผ่านวิทยุชุมชน หอกระจายข่าว ดิฉิป้ายประกาศ รวมถึงได้สื่อสารไปยังจังหวัดข้างเคียง โดยขอความร่วมมือจากเหล่าเครือข่ายพันธมิตรระหว่างจังหวัดให้ช่วยเผยแพร่ เป็นวิธีการง่าย ๆ *ไม่เร่งรีบ ไม่ร่ำร้อน.....*

.....

๖ มิถุนายน ๒๕๔๗ ... บนลานทรายและร่องรอยชีวิต.....

.....

ลานทรายภายในวัดป่าลิลอยกัที่เคยราบเรียบเมื่อวาน วันนี้กลับเต็มไปด้วยร่องรอยการย่างย่างของผู้คน เสียงร้องเรียกพูดคุยแว่น ไม่ก้องแสบแก้วหู แต่ก็กระชั้นพอที่จะรู้ว่านี่ไม่ใช่บรรยากาศปกติของวัด เหตุที่เป็นเช่นนี้ ก็เพราะที่นี้กำลังมีงานสำคัญ เป็นการจัดเวทีสมัชชาสุขภาพระดับพื้นที่ เป็นวันสำคัญเปรียบเสมือนการ “รวมหมู่คนบนลานทราย” หมู่คนเล็กๆ ที่กำลังจะ “กอบทราย...แล้วก่อให้เป็นกอง” !

จากที่เคยใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา วันนี้ “ศาลาวัด” ถูกเปลี่ยนสถานภาพไปชั่วคราว เหตุเพราะทางคณะกรรมการจัดเวทีสมัชชาสุขภาพจังหวัดได้ใช้เป็นเวทีสำหรับสนทนา มีการจัดโต๊ะแบบห้องเรียนในโรงเรียน ด้านหน้าเป็นโต๊ะเก้าอี้สำหรับผู้ดำเนินงาน ไม่มีพิธีการอะไรให้ยุ่งยากหรูหรา มีแต่ความสงบงามเท่านั้น คล้ายพิธีกรรมของหมู่สงฆ์ ที่ง่าย ๆ แต่ทว่า.....เคร่งขรึม !

สำหรับกลุ่มผู้เข้าร่วมเวทีสมัชชาครั้งนี้ กระแส ว ๆ ได้ประมาณกว่าร้อยคน ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกของกลุ่มแพทย์พื้นบ้าน กลุ่มเกษตรอินทรีย์ กลุ่มเยาวชนอนุรักษ์ธรรมชาติ กลุ่มนักเรียนที่สร้างเสริมกิจกรรมในเวลาว่าง กลุ่มปั่นจักรยาน กลุ่มแอโรบิค กลุ่มออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ และส่วนหนึ่งก็เป็นสมาชิกที่มาจากการพัฒนาจิตของพระภิกษุสงฆ์ในวัดป่าลิลอยกันี้เอง ขณะที่กลุ่มนักวิชาการ กลุ่มนักการเมืองหรือข้าราชการ กลับมีจำนวนไม่มากนัก เป็นคณะทำงานจัดสมัชชาสุขภาพเสียส่วนใหญ่

ส่วนรูปแบบของงานนั้น เป็นลักษณะของการนำเสนอผลงานของแต่ละกลุ่ม ในรูปของนิทรรศการและการแสดงตลอดจนการนำผลผลิตของกลุ่มมาจำหน่าย นอกจากนี้ ก็เป็นลักษณะของการให้ความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมัชชากลุ่มย่อยในแต่ละพื้นที่ เช่น กลุ่มเกษตรที่เอื้อต่อสุขภาพ กลุ่มออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ กลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่นและการแพทย์แผนไทย กลุ่มการบริการสาธารณสุขแบบผสมผสาน กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และกลุ่มการบริการสาธารณสุขแบบองค์รวม เป็นต้น มีการแบ่งภาคเวทีออกเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนของภาคเช้าและส่วนของภาคบ่าย สำหรับภาคเช้าที่ผ่านมานั้น เริ่มต้นด้วยการกล่าวเปิดเวทีสมัชชาสุขภาพโดยประธานในพิธีคือ นายทวีเกียรติ เลาพะวลีสันต์ *นักวิชาการสาธารณสุข ๕ ด้านส่งเสริมและพัฒนา สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพัทลุง* มีเนื้อหาที่เน้นย้ำว่า การมีสุขภาพที่ดีนั้นจะต้องเริ่มต้นจากตนเอง เพราะตนเองจะเป็นผู้ที่ดูแลสุขภาพได้ตั้งแต่การกิน การอยู่ และการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน ซึ่งนอกจากจะทำให้เกิดสุขภาพที่ดีแล้ว ยังจะก่อให้เกิดสุขภาวะที่ดีแก่สังคมตามมาด้วย ถัดจากนั้น หลวงปู่วินิจ วรรณธมโฆ *รองเจ้าอาวาสวัดป่าลิลอยกั* ซึ่งเป็นผู้อยู่เบื้องหลังคอยสนับสนุนและให้กำลังใจแก่กลุ่มคนทำงาน ท่านได้ให้โอวาทเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ผู้เข้าร่วมเวที ได้เล่าให้ฟังถึงประวัติของวัดและเมืองพัทลุง พร้อมแสดงธรรมให้กับชาวบ้านที่เข้าร่วมฟัง สาระสำคัญก็คือต้องมีการพัฒนาในเรื่องของสุขภาพจิตควบคู่ไปกับการสร้างสุขภาพกายให้แข็งแรง ท่านได้รับปากว่าทางวัดป่าลิลอยกัยินดีที่จะเป็นศูนย์กลางของการให้ความรู้ โดยเฉพาะความรู้ด้านการพัฒนาจิตใจสำหรับชุมชน กลุ่มองค์กร และผู้ที่สนใจต่าง ๆ หลวงปู่ยังเน้นอีกว่า เรื่องของการสร้างประโยชน์ให้กับส่วนรวมเป็นเรื่องที่สำคัญ เพราะจะทำให้เกิดความเจริญและความเข้มแข็งให้กับชุมชน

ส่วนหนึ่งของพิธีเปิดในเช้าวันนี้ มีกิจกรรมด้านวัฒนธรรมต่าง ๆ ทั้งการแสดงมโนราห์ของเด็ก ๆ อายุ ๓ ถึง ๑๒ ปี จากอำเภอบางแก้ว และการแสดงระบำทอโย่งจากอำเภอควนขนุน สำหรับเนื้อหาของการแสดงมโนราห์นั้น เด็ก ๆ ได้มีการว่ากลอนมโนราห์ ที่มีเนื้อหาเชิดชูยกย่องพระคุณของครูบาอาจารย์ ร้องขอให้มีการสนับสนุนของดีพื้นบ้านของพัทลุงและการร่วมกับสืบสานมโนราห์ให้ยาวนานสืบไป การแสดงชุดนี้ของเด็ก ๆ

สร้างความประทับใจให้กับผู้เข้าร่วมงานเป็นอย่างมาก สำหรับการแสดงระบำทองโย่งจากอำเภอควนขนุนนั้น เป็นการนำเสนอการออกกำลังกาย โดยการใช้ไม้ผัดขาขึ้นไปและออกท่าทางต่าง ๆ ตามจังหวะของเสียงเพลง การแสดงชุดนี้สร้างความสนุกสนานและความตื่นตื้นให้กับผู้เข้าร่วมเวทีอย่างมาก นอกจากนี้ ยังมี การสาธิตการออกกำลังกายโดยใช้ไม้พลองของ “บ้านบุญมี” อีกด้วย

ส่วนภาคบ่ายในวันนี้ เป็นการนำเสนอผลการจัดเวทีระดับอำเภอใน ๔ ประเด็น พร้อมระดมความเห็น จากสมาชิกที่เข้าร่วมในเวทีครั้งนี้เพื่อหาทางออกร่วมกัน ในส่วนของการจัดประเด็นปัญหา เวทีสมาชิกสุขภาพ จังหวัดพัทลุงใช้วิธีการเจาะลึกในประเด็นปัญหาที่นำไปสู่การสร้างกระแสความคิด และบอกถึงความสำคัญของ ปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไขเป็นรูปธรรมที่จะนำไปสู่นโยบายสาธารณะ จำแนกได้เป็น

-ประเด็นการเกษตรเพื่อสุขภาพ

ที่ประชุมซึ่งเลือกประเด็นนี้มาพิจารณาได้ชี้แจงเหตุผลว่า ที่ผ่านมา เกษตรกรในจังหวัดพัทลุงเจ็บป่วย บ่อย สืบเนื่องมาจากการทำการเกษตรโดยใช้สารเคมีอันเนื่องมาจากการสนับสนุนของภาครัฐ จึงหาทางออก ด้วยการทำการเกษตรอินทรีย์ ทั้งการปลูกผัก ผลไม้ ข้าว การทำฟาร์มเกษตรแบบผสมผสาน ซึ่งผลที่ได้นอกจาก สุขภาพดีขึ้น สิ่งแวดล้อมดีขึ้นแล้ว วิถีชุมชนแบบเดิมที่กำลังจางหายไปได้กลับคืนมาอีกครั้ง จึงมีการทำเกษตร แนวนี้อย่างกว้างขวาง มีการทำการวิจัยและนำนวัตกรรมการเกษตรมาใช้หลายอย่าง จังหวัดพัทลุงเอง โดยเฉพาะ อำเภอไชยบุรี เป็นแหล่งปลูกพริกชี้ฟ้าสวนรายใหญ่เพื่อส่งไปขายที่ประเทศมาเลเซีย อำเภอศรีบรรพตเป็น แหล่งปลูกผักปลอดสาร และที่อำเภอบางแก้วมีฟาร์มตัวอย่างในโครงการตามพระราชดำริ พระบาทสมเด็จพระ- เจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เคยเสด็จทอดพระเนตรหลายครั้ง และทรงแนะนำ เกษตรกรของพัทลุงให้หันมาปลูกข้าวพื้นเมืองให้มากขึ้น เนื่องจากเหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศและภูมิประเทศ แต่การทำเกษตรอินทรีย์ของพัทลุงยังมีปัญหาเรื่องสถานที่จำหน่ายสินค้าที่ยังไม่มากพอและไม่ต่อเนื่อง จึงมี ข้อเสนอจากเวทีว่า ต้องผลักดันให้เกษตรกรอินทรีย์เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อสร้างให้จังหวัดพัทลุงเป็นครัวของโลกตามนโยบายของรัฐบาลที่เคยประกาศเอาไว้ และจากผลกระทบจากการใช้สารเคมีอันเนื่องมาจากการ สนับสนุนของภาครัฐนี้เอง เกษตรกรในพื้นที่ที่เข้าร่วมในเวทีได้แสดงความเห็นทั้งท้ายด้วยว่า หากรัฐจะพัฒนา ในเรื่องใดก็ตาม ต้องถามประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ เพื่อร่วมกันหาวิถิพัฒนาที่สอดคล้องกับชุมชนและเกิดความ ยั่งยืน

-ประเด็นการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ

เหตุผลของการเลือกพิจารณาประเด็นนี้ก็คือ จังหวัดพัทลุงมีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมสร้างสุขภาพ มากมาย ทั้งชมรมจักรยานจังหวัดพัทลุง เป็นชมรมที่เน้นการสร้างสุขภาพด้วยการปั่นจักรยานไปตามที่ต่าง ๆ อย่างน้อยวันละ ๒๐ กิโลเมตร มีประชาชนมาร่วมทำกิจกรรมนี้มากมาย หลายคนที่เคยสูบบุหรี่ก็เลิกไปและมี สุขภาพที่แข็งแรงขึ้น ทั้งยังปั่นจักรยานร่วมกันไปทำกิจกรรมในหลาย ๆ จังหวัดรวมถึงประเทศเพื่อนบ้าน ขณะที่กิจกรรมแอโรบิค ได้มีการรวมตัวของชาวบ้านของอำเภอควนขนุนเพื่อเดินแอโรบิคกัน กิจกรรมระบำ ทองโย่งของอำเภอควนขนุน กิจกรรมมนโราห์อำเภอบางแก้ว กิจกรรมการออกกำลังกายไม้พลอง “บ้านบุญมี” ของอำเภอเขาชัยสน ด้วยเหตุนี้ จึงต้องการให้มีการสนับสนุนและเผยแพร่การสร้างเสริมสุขภาพวิธีนี้กระจายทั่ว ทั้งจังหวัด ซึ่งจะเป็นประโยชน์กับสุขภาพของคนในพื้นที่

-ประเด็นภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ

การพิจารณาประเด็นนี้ มีเหตุผลสนับสนุนว่า ชมรมแพทย์แผนไทยของจังหวัดพัทลุง ได้ส่งเสริมและ สนับสนุนให้เกิดการรักษาในรูปแบบของแพทย์แผนไทย จะเน้นสร้างนำซ่อมเป็นหลัก โดยการนำภูมิปัญญาของ

ชาวพัทลุงในเรื่องของตำรายาแผนไทยต่าง ๆ มาเผยแพร่ พร้อมทั้งต้องการส่งเสริมให้ใช้การรักษาแบบนี้อย่างแพร่หลาย และได้เสนอให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อสร้างให้เกิดรูปธรรมอย่างจริงจังในการใช้แพทย์แผนไทยเพื่อการสร้างสุขภาพในทุกภาคส่วนต่อไป

-ประเด็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

สืบเนื่องจากจังหวัดพัทลุงได้มีการรวมตัวกันของเยาวชนในสถานศึกษา แล้วร่วมกันดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์ธรรมชาติในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ค่ายพัฒนาและสำรวจสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์ปลาโลมาที่ทะเลน้อย ตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทั้งการอนุรักษ์ต้นน้ำและกิจกรรมอื่น ๆ ที่ประชุมจึงสนับสนุนให้มีการพิจารณา โดยได้เสนอว่าต้องมีการร่วมกันดูแลธรรมชาติอย่างจริงจัง และต้องสำรวจลงลึกในทุกพื้นที่ การดูแลและร่วมแก้ปัญหากันในทุกภาคส่วนร่วมกัน ต้องเข้ามาช่วยเหลือกันสร้างเครือข่าย พร้อมทั้งจัดหาเจ้าภาพเพื่อการดำเนินงานต่าง ๆ ในโอกาสต่อไป

ในส่วนของคุณข้อเสนอที่ได้จากเวทีสมัชชาสุขภาพครั้งนี้ ประกอบด้วย การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชน โดยลดการใช้สารเคมีในภาคเกษตร เช่น เกษตรอินทรีย์ การส่งเสริมกิจกรรมการออกกำลังกายทุกรูปแบบ การส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการดูแลสุขภาพหรือภูมิปัญญาแพทย์แผนไทย และอาหารที่เอื้อต่อสุขภาพ โดยประเด็นข้อเสนอนโยบายและวิธีการผลักดันข้อเสนอดังกล่าว ได้มาจากการระดมความคิดเห็นและผลจากการค้นหาสิ่งดี ๆ ในพื้นที่จากการเปิดเวทีในชุมชนและการจัดเวทีระดับจังหวัด

กรณีของสิ่งใหม่ ๆ ที่ได้ร่วมเรียนรู้ในชุมชนและได้นำมาเสนอในเวทีสมัชชาสุขภาพครั้งนี้ เป็นนวัตกรรมที่มีอยู่เดิมและที่ค้นพบใหม่ ซึ่งประกอบด้วย ภูมิปัญญาชาวบ้านในการทำผลิตภัณฑ์จากกล้วย ทั้งในรูปของอาหาร ภาชนะ เครื่องตกแต่งบ้าน เครื่องประดับ นอกจากนี้ยังมีผลิตภัณฑ์อาหารเพื่อสุขภาพ เช่น ข้าวซ้อมมือ การแปรรูปอาหาร การผลิตยาสมุนไพร ขณะที่การอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เป็นลักษณะของการใช้ปุ๋ยชีวภาพและร่วมอนุรักษ์ปลาโลมา นอกจากนี้ ยังมีนวัตกรรมที่เกี่ยวกับกระบวนการดูแลสุขภาพสุขภาพทางเลือกลงชุมชน โดยเฉพาะการออกกำลังกาย ได้แก่ การวิ่งเพื่อสุขภาพ การปั่นจักรยาน การเดินแอโรบิก เป็นต้น

สำหรับนวัตกรรมการสร้างเสริมสุขภาพนั้น เป็นสิ่งง่าย ๆ ที่ปรับมาจากวิถีปกติที่ชาวบ้านกระทำเป็นกิจวัตรอยู่แล้ว เช่น การปลูกผักสวนครัว การออกกำลังกาย หมูป่าปลอดสารพิษ การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ การทำหลักสูตรตาลโดนด การอนุรักษ์ทรัพยากร การนวดแผนโบราณหรือการแพทย์แผนไทย การแสดงทงโย่ง การออกกำลังกายแบบแอโรบิก ซึ่งเกิดขึ้นหลังจากมีการแลกเปลี่ยนในเวทีสมัชชาครั้งนี้ โดยมีกลุ่มผู้สนับสนุนหลัก ๆ คือ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพัทลุง สำนักงานเกษตรจังหวัด ตลอดจนกลุ่มต่าง ๆ ในท้องถิ่น ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มเกษตรกรตระโหมด ชมรมจักรยานเพื่อสุขภาพ สิ่งให้เห็นชัดเจนเป็นรูปธรรมที่สุดที่เกิดขึ้นจากเวทีสมัชชาสุขภาพครั้งนี้ก็คือ ชุมชนมีข้อสรุปร่วมกันว่าจะจัดตั้งกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาาร่วมกัน เช่น การตั้งกลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ ตั้งกลุ่มพัฒนาน้ำตกหม่อมจ๊วย กลุ่มเลี้ยงสุกรมุนไพรร เป็นต้น

.....

ค่อย ๆ กอบ ค่อย ๆ ก่อ : เรียนรู้และรอคอย ...

จุดเด่นของการจัดเวทีสุขภาพแห่งชาติจังหวัดพัทลุงก็คือ มีรูปแบบการจัดงานที่เรียบง่าย เป็นมิตรและอาศัยความร่วมมือร่วมใจเป็นหลัก เป็นบรรยากาศของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อกัน โดยมีกลุ่มต่าง ๆ เข้ามาร่วมเวที เช่น กลุ่มออกกำลังกาย กลุ่มส่งเสริมสุขภาพ ทำให้ได้เรียนรู้ในสิ่งต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น ได้รู้จักหรือขยายเครือข่ายให้กว้างขึ้นกว่าเดิม นอกจากนี้กิจกรรมที่กลุ่มนำเสนอแล้วแต่เป็นเรื่องใกล้ตัวในท้องถิ่น ประเด็นทางด้านสุขภาพที่เลือกมานำเสนอในเวที ถือเป็นปัญหาของพื้นที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตก่อให้เกิดประโยชน์กับชุมชนและนำไปสู่การแก้ปัญหาได้อย่างแท้จริง มีการประชาสัมพันธ์การจัดงานล่วงหน้าผ่านวิทยุชุมชน หอกระจายข่าว และมีการติดป้ายประกาศในหลายจุด รวมทั้งสื่อสารไปยังจังหวัดข้างเคียงโดยขอความร่วมมือจากเพื่อนภาคีที่ไปเข้าร่วม โครงการสื่อดีมีสุขให้ช่วยเผยแพร่ต่อไป มีการเลือกสถานที่ที่เหมาะสม คือวัดป่าลิไลยก์ ซึ่งเป็นวัดที่มีความสงบและมีความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจมาก โดยเฉพาะสถานที่ที่เคยเป็นศูนย์บัญชาการการรบของชาวบ้าน คราวต่อต้านศึกพม่ายุคต้นกรุงรัตนโกสินทร์ด้วยแล้ว ถือเป็นกุศโลบายในการรวมกลุ่มทำงาน และเป็นแหล่งรวมพลเพื่อขับเคลื่อนสมัชชาสุขภาพจังหวัดศูนย์ไปโดยปริยาย นอกจากนี้ บอร์ดนิทรรศการและกลุ่มสาธิตกิจกรรมเกษตรอินทรีย์ แพทย์พื้นบ้าน และการใช้สมุนไพรที่น่าสนใจไม่แพ้กัน เพราะมีตัวอย่างงาน มีสิ่งดีดีของชุมชนมานำเสนอ ถือเป็นสิ่งใหม่ ๆ ที่ทางทีมจัดสมัชชาสุขภาพได้พยายามจัดหามาประกอบ

อย่างไรก็ตาม การจัดเวทีครั้งนี้ก็ยังมียุจุดที่น่าสังเกต โดยเฉพาะกระบวนการที่จะนำไปสู่ข้อเสนอจากเวที ยังเป็นไปในลักษณะของข้อคิดเห็นมากกว่าการใช้หลักความรู้ทางวิชาการ นอกจากนี้ ในส่วนของสมาชิกของสมัชชาสุขภาพยังมีสัดส่วนที่ไม่สมดุลเท่าที่ควร ภาคการเมืองและภาควิชาการยังมีสัดส่วนน้อย นักการเมืองท้องถิ่นเองก็ไม่ยอมรับและไม่ให้การสนับสนุนเท่าที่ควร หน่วยงานราชการเข้าร่วมรับรู้รับฟังความคิดเห็นไม่มากนัก โดยเฉพาะผู้ที่ทำหน้าที่ในการวางแผนหรือดำเนินการระดับจังหวัด การที่ผู้ดำเนินการขับเคลื่อนส่วนใหญ่เป็นภาคประชาชนและองค์กรเครือข่ายซึ่งยังไม่มียุอำนาจในการต่อรองเอง อาจจะทำให้โอกาสในการนำแนวคิดจากเวทีสมัชชาไปสู่การปฏิบัติมีความเป็นไปได้น้อย

ปัญหาที่เกิดขึ้นจากเวทีในวันนี้ ทางกลุ่มที่เข้าร่วมประชุมได้มีการพยายามเสนอทางออก เช่น หาวิธีการเพื่อผลักดันให้มีผู้มีส่วนเกี่ยวข้องระดับนโยบายสนับสนุนและนำเสนอในลำดับต่อไป เสนอให้มีการให้ความรู้แก่ชุมชนเกี่ยวกับนโยบายดังกล่าวให้มากขึ้น สร้างเครือข่ายให้ถึงชุมชนระดับรากหญ้าให้มากกว่านี้โดยวิธีการทุกรูปแบบ ตลอดจนต้องมีคณะทำงานแต่ละประเด็นและมีการทำงานอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ในส่วนของแผนการทำงานที่พยายามผลักดันข้อเสนอเชิงนโยบายด้านสุขภาพให้เกิดผลในทางปฏิบัตินั้น จำเป็นต้องมีองค์กรหรือตัวแทนหลายภาคส่วนเข้าร่วมด้วย จึงจะเกิดแนวทางและนโยบายที่เป็นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนอย่างแท้จริง โดยที่ประชุมในเวทีได้เสนอให้มีการจัดตั้งศูนย์กลางในการประสานงาน ให้ชุมชนเป็นตัววางนโยบายเพื่อให้ไปสู่การปฏิบัติ ชุมชนต้องคิดเองทำเอง บริหารเอง และจัดเวทีระดับตำบล อำเภอ จังหวัด ชาติ อย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกัน ควรเชิญภาครัฐหรือนักวิชาการให้เข้ามามีส่วนร่วมมากกว่านี้ โดยเฉพาะทำหน้าที่ให้คำแนะนำและช่วยผลักดันให้ข้อเสนอมีความเป็นไปได้จริงในเชิงนโยบาย

แต่กระนั้น นี่ก็ไม่น่าจะใช้สิ่งที่เป็นบทสรุปชี้ชัดว่า เวทีสมัชชาสุขภาพจังหวัดพัทลุงไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะหลักการของจัดเวทีสมัชชาสุขภาพโดยแท้จริงนั้น คงต้องการเห็นภาพของกระบวนการรวมตัวกันอย่างมี

เหตุผลและเพื่อกันและกันของแต่ละกลุ่มแต่ละเครือข่ายในพื้นที่เป็นสำคัญ คงไม่หวังผลเชิงปริมาณที่มีคนเข้าร่วมเวทีมากมาย มีกิจกรรมอสังการงานสร้าง แต่เมื่อเวลาผ่านไป สมัชชาสุขภาพก็ค่อย ๆ เลือนหาย หากเป็นไปตามวัตถุประสงค์แรก เวทีสมัชชาสุขภาพของจังหวัดพัทลุงก็ทำหน้าที่นั้น ได้อย่างสมบูรณ์ ที่นี้ไม่ได้หวังให้เวทีสมัชชาใหญ่โตด้วยจำนวนคน ไม่มีการระดมทุนให้ได้เงินมากมายเพียงเพื่อจัดเวทีให้หรือหลังการ แต่เน้นการรวมตัวที่เกิดจากศรัทธาที่จะแก้ปัญหา เป็นเวทีที่หวังใจเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ไม่ต้องจัดอย่างใหญ่โต จำนวนผู้คนเข้าร่วมไม่ต้องมากนักก็ได้ ถึงแม้ว่าจำนวนผู้เข้าร่วมในเวทีมีสัดส่วนไม่สมดุล ทำให้ขาดความคล่องตัวทางกระบวนการ มีการนำหลักคิดทางวิชาการมาใช้้น้อยกว่าทฤษฎีและความรู้ลึก แต่หากพลิกคิดอีกด้าน การก่อตัวของเวทีสมัชชาที่เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติอย่างแท้จริง เปรียบไปก็คล้าย ๆ หลักปฏิบัติธรรม ที่ต้องค่อย ๆ เรียน ค่อย ๆ รู้ ค่อย ๆ แก้ปัญหา เป็นเวทีที่เต็มไปด้วยการเอื้อเอื้อให้กำลังใจซึ่งกันและกัน เป็นที่รวมคนทุกกลุ่ม ไม่เว้นแม้แต่เพศบรรพชิตที่ต้องการเห็นสิ่งดี ๆ เกิดขึ้นกับชีวิตและชุมชนในพื้นที่ เวทีสมัชชาที่นี้จึงเสมือนการกอบทรายร่วมกันแล้วก่อให้เป็นกอง จากสมัชชาสุขภาพที่เล็ก ๆ เรียบง่ายในวันนี้ ค่อย ๆ เติบโตไปตามธรรมชาติและสงบงามในวันหน้า ไม่ต่างจากผืนทรายอุ้มน้ำ ที่ค่อย ๆ ซึมซับ ทว่าหนักแน่นด้วยแรงยึด...!

.....

๖ มิถุนายน ๒๕๔๘ บนลานทรายผืนเดิม

.....

เมฆครึ้มเหนือทะเลสาบลำปำค่อย ๆ ลอยเนิบเข้าสู่หน้าฟ้าของอาณาบริเวณวัด รั่มเมฆสีเทาสะท้อนเค้าว่าฝนคงจะตกในไม่ช้า ผืนทรายที่ชุ่มน้ำเมื่อเย็นวาน ชั่วอึดใจคงจะรองรับหยาดฝนอีกหน แน่นอนที่สุดว่าฝนบางหยาดอาจซึมหายไหลลงสู่ทะเลสาบเบื้องหน้า แต่คงมีบางหยาดหยดที่ถูกโอบอุ้มไว้ด้วยกลุ่มเม็ดทราย ช่วยเสริมยึดมวลทรายที่ฉ่ำฝนเมื่อเย็นวานให้แน่นหนักยิ่งกว่าเดิม...!

เวลาอีกไม่นานนับจากวันนี้ ลานทรายภายในวัดป่าลิไลยก์ก็จะพร้อมรับรอยย่างย่างของผู้คนที่มาร่วมใน “เวทีสมัชชาสุขภาพจังหวัดพัทลุง” อีกครั้ง เสียงร้องเรียกพูดคุย ภาพการรวมตัวกันอย่างง่ายงามภายใต้ความสงบเย็นคล้ายวิถีธรรมชาติของหลักธรรมจะกลับมาฉายชัดที่นี้ วันนั้น “กองทรายแห่งสมัชชา” คงก่อตัวขึ้นอย่างแน่นหนักกว่าเดิม และหากชำแรกส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกายลงไป ก็คงสัมผัสได้ถึงแรงยึดของมวลทรายที่หน่วงนำ และยังคงฉ่ำเย็น... *ไม่มีเปลี่ยน !*

.....

เอกสารประกอบการเขียน

- กรรณิกา บรรเทงจิตรและคณะ. (๒๕๔๗). **ตามไปดู สมัชชาสุขภาพเฉพาะพื้นที่**. เอกสารอัดสำเนา, สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ, นนทบุรี.
- ประชาคมสาธารณสุขจังหวัดพัทลุง. (๒๕๔๗). **ทิศทางและแผนพัฒนาเกษตรปลอดสารพิษเพื่อชีวิตปลอดภัยจังหวัดพัทลุง**. เอกสารอัดสำเนา, สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ, นนทบุรี.
- สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ. (๒๕๔๗). **สะท้อนภาพสมัชชาสุขภาพ พ.ศ. ๒๕๔๗**. เอกสารอัดสำเนาเพื่อประกอบการประชุม, สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ, นนทบุรี.
- แสงอรุณ อิศระมาลัยและคณะ. (๒๕๔๗). **รายงานฉบับสมบูรณ์ สมัชชาสุขภาพภาคใต้ตอนล่าง**. เอกสารอัดสำเนา, สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ, นนทบุรี.

คล้ายปม

“๕ กรณีศึกษาสมัชชาสุขภาพเฉพาะพื้นที่ ปี ๒๕๔๗” เป็นดั่งการคล้ายปมให้กับผืนผ้าแห่งภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้ง เหนือ อีสาน กลาง ใต้ ตะวันออก..... เผยให้เห็นถึงเส้นด้ายและลายทอที่ชัดเจนขึ้นของ “พลังแห่งการมีส่วนร่วม” เป็น ๕ รูป ๕ ลาย ทั้งดงามและโดดเด่นแตกต่างกันไปตามลักษณะเฉพาะของแต่ละถิ่นเป็น “ผืนผ้า” ที่ผ่านการถักทอตามรูปรอยเฉพาะ และหากนำผ้า ๕ ผืน ๕ ลายนี้มาเชื่อมต่อกัน ก็คงเป็นผ้าผืนใหญ่ที่ให้ความงดงามแปลกตา เปรียบไปก็คงเป็นเสมือน “วัฒนธรรมใหม่” ที่ประสานสอดคล้องกับโครงสร้างและพลวัตของวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งผ่านกระบวนการวิวัฒนาการมานับนาน

การส่งผ่านวัฒนธรรมใหม่เพื่อ “สังคมสมานฉันท์” ภายใต้อุณหภูมิที่เชื่อมั่นใน “พลังของการมีส่วนร่วม” ตามนามของ “กระบวนการสมัชชาสุขภาพ” นี้ จะแผ่ขยายไปสู่อาณาบริเวณที่กว้างไกลและยืนยาวเพียงใด ขึ้นอยู่กับพลังอำนาจของวัฒนธรรมใหม่ ว่ามีความสอดคล้องกับวัฒนธรรมดั้งเดิมของแต่ละถิ่นที่หรือไม่เป็นสำคัญ

ด้วยเหตุผลนี้ การส่งผ่าน “กระบวนการสมัชชาสุขภาพ” จึงไม่ควรอย่างยิ่งที่จะมีสูตรสำเร็จตายตัวไม่ว่าจะเป็นในแง่รูปแบบ กระบวนการ หรือแม้แต่สัดส่วนของสมาชิกที่เข้าร่วม

เหนือสิ่งอื่นใด นิยามแห่งความสำเร็จของ “กระบวนการสมัชชาสุขภาพ” ต้องไม่วัดกันด้วยผลลัพธ์ที่เห็นได้ชัดด้วยตาหรือวัดด้วยเครื่องมือทางสถิติเท่านั้น

เพราะ... “กระบวนการสมัชชาสุขภาพ” ก็คงเหมือนกับ “การเดินทาง” ไปสู่จุดหมายที่ใดที่หนึ่ง จะต่างกันก็ตรงที่ ครั้งนี้คือ.....การเดินทางของวัฒนธรรม

นักเดินทางหลายคนมักกล่าวว่า “การเดินทางต่างหากที่สำคัญ ไม่ใช่การไปถึง” เพราะเนื้อแท้ของการเดินทาง น่าจะอยู่ตรงเรื่องราวที่พานพบระหว่างทางมากกว่าจุดหมาย เพราะมันทั้งทดสอบความเชื่อมั่นและสอนเราในแง่มุมที่ไม่ซ้ำแบบเดิมเลย ขณะที่บางคน คิดว่าจุดหมายอาจมีความสำคัญพอๆ กับก้าวแรกที่เริ่มต้นออกอ้าเท้า เพราะหากไม่มีแรงดึงดูดมากพอ เราคงไม่อาจข้ามผ่านสิ่งต่าง ๆ ทั้งทุกข์และสุขไปได้

“กระบวนการสมัชชาสุขภาพ” ก็เช่นกัน... ไม่ว่าจุดหมายของมันจะสูงส่งยิ่งใหญ่เพียงใด ความสำเร็จของมันก็คงไม่ได้อยู่ที่ภาพของการจัดงานเพียงวันเดียว !

กระนั้น แม้ “ประสบการณ์ ๕ กรณีศึกษาสุขภาพเฉพาะพื้นที่ ปี ๒๕๔๗” ที่ได้นำมาเล่าความไว้นั้น จะมีคุณค่าในตัวเอง ดั่งผืนผ้าที่ผ่านการ “ถักทอ.....ร้อยทอ” ด้วยความรัก ความเข้าใจ และเติมไปด้วยพลัง... แต่หากไม่นำมาห่มคลุมตัดเย็บ รักจะอบร่ำพิชชวางในตู้ทองด้วยปรารถนาเพียงเพื่อชื่นชมความงาม ก็คงหาประโยชน์อันใดมิได้ องค์ความรู้อันทรงคุณค่าจาก ๕ กรณีศึกษานี้ก็เช่นกัน หากไม่ได้นำไปประยุกต์ใช้ในวิถีแห่งตน องค์ความรู้เหล่านั้น ก็คงเป็นได้เพียงแค่ผ้าผืนงามที่อวดเส้นด้ายลายงามในตู้ทอง **แค่นั้นเอง.....**